

ПЛУГ

Р

Г

И

У

7

ЛИПЕНЬ

1931

60 коп.

P L U L

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТУ
НА ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ
КРИТИЧНИЙ ТА ГРОМАДСЬКО-
ПОЛІТИЧНИЙ МІСЯЧНИК
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СПІЛКИ
ПРОЛЕТАРСЬКО-КОЛГОСПНИХ
ПИСЬМЕННИКІВ

П Л У Г

VII РІК ВИДАННЯ

Журнал важить на ударника-пролетаря радгоспу, на ударника-колгоспівця, на комсомольця, вчителя, вишівця, на партійний та радянський актив.

Журнал через художню та критичну творчість бореться за соціалістичну перебудову села, за викорчовування решток селянської дрібновласницької психології, за соціалістичний побут на селі.

В своїй теоретично-критичній роботі журнал бореться за діалектично-матеріалістичну методику в мистецтві й, зокрема, в літературі. Журнал бореться за мистецтво—зброю соціалістичного наступу. Журнал бореться проти буржуазно-куркульської тенденції в літературі і критиці, проти вселяючого правого й „лівого“ опортунізму в літературній теорії та практиці.

ALLUKRAINISCHER
VERBAND PROLETA
RISCHER KOLLEKTI
VISTENSCHRIFTSTELLER

PFLUG

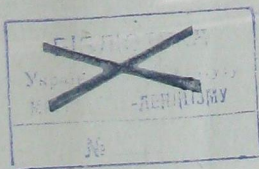
GESELLSCHAFTLICH
LITERARISCHE
UND KÜNSTLERISCH
KRITISCHE MONATS
SCHRIFT
VIL JAHRGANG

VERLAG „LITERATUR UND KUNST“

ВСЕУКРАЇНСЬКА СПІЛКА
ПРОЛЕТАРСЬКО-КОЛГОСП
НИХ ПИСЬМЕННИКІВ

П Л У Г

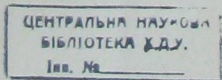
ЛІТЕРАТУРНО-ХУ
ДОЖНІЙ, КРИТИЧ
НИЙ ТА ГРОМАД
СЬКИЙ МІСЯЧНИК
РІК ВИДАННЯ VII

1 9 3 1

Л И П Е Н Ь

№ 7

ЛІТЕРАТУРА і МИСТЕЦТВО

Бібліографічний опис цього
видання вміщено в „Літописі
Українського Друку“, „Карт-
ковому Репертуарі“ та ін-
ших періодичних Української
Князької Палати

ОБКЛАД. ХУД. МЕЯ

Місяквіт 137 - жб

Зам. № 939 - 2 600

ДВОУ УПП 7 Друк.

ім. Фрунзе. Харків.

Донець - Захаржев., 6

БІБЛІОТЕКА
Володимир Штангей
УДРУГЕ НАРОДЖЕНІ

Н О В Е С Л Я

ДВАДЦЯТЬ три роки, як двадцять три дні, прожив Кость із Лукією і не було за цей час випадку, щоб він не послухався жінки. Якось так сталося з перших днів їхнього одруження, що Лукія прибрала його до рук, ним потикала куди треба й куди не треба.

Лукія мала кріпкий голос, спритну голову й гострий язик. Поради її були завжди вчасні, розумні і, звичайно, Костеві, що на здоровля видавався кволим, на характер тихим, не шастило чогось розумнішого вигадати і на своєму настояти. Спочатку Кость пробував було протестувати проти злої жіночої волі, але протест бував невдалим, і завжди залишав десь глибоко в серці чорний слід, псуєчи найкращі наміри і сподіванки. Від того злився на Лукію, а ще більше на себе, що був незугарним прибрatий до рук її, що не міг бути розумнішим за неї. Лукія всім взяла перевагу над Костем.

Коли побрзалися—так на селі довгий час говорили, що, мовляв, солон'яний парубок та золоту дівку взяв. І справді, що був Кость проти Лукії? Так собі чоловічина, зросту малого, худий, білобрисий і тихий. Кажуть, що в малому—велика сила, а в великому і сильному багато доброти. Кость і Лукія не підходили під цю категорію людей. Пропарукував Кость до двадцяти двох, і ніхто того парубоцтва його не знав—минуло непомітно і безбарвно. На нього не відказували і не ремсали дівчата за збитки, не кляли матері і не боялися на вулиці парубки. Завжди спокійний і завжди непомітний Кость зостався й на дальші роки таким. А вже от Лукія—так то перша дівка на вулиці, перший запівальник на вечорницях, вигадливий, хитрий збиточник. Вона знає дні і палкої, як жнив'яна спека, що спрагою мучить усю істоту, любови, і дні дерзких сміливих чинків, за які доставалося їй, батькам і тим хто з нею компанію мовив. „Лукія іде—вулиця гуде“, казали, і казали правду. Усім давалося, що й пара їй така ж припадає. З її розумом та вдачею їй під стать буде якийсь миршавий парубчина. Вона вибігає собі достойну пару, а що господиня буде з неї, так мабуть трудно знайти другу таку. Дехто правда сумнівався, спостерігаючи її діючтво. „Дівкою на всю вулицю—жінкою на всю піч“ прорікали вони їй у майбутньому. І трохи відгадали. Заким грала Лукія,

ніколи було пару вибирати. Хлопці, що траплялись їй, як молодиків не подобались. Із батьками за них цілі бої держала. Вони шукали для дочки багатства, а дочка розумного й красивого чоловіка. Журили її, дорікали гіркими словами, вона ж відказувала, що не з волами чоловіковими, та не з його хатою їй жити, а з людиною. Що мені його воли та корови, коли сам не до любови", було говорила жартома. Але літа йшли. Перша гаряча й непоміркована молодість минула. Спалавила літа свої Лукія й опинилася нараз в старих дівках — навіть не зогляділась, як це сталося. Підросли інші дівчата, попарубочилися колишні хлопчаків, і їй не стало подруг, не мала вона по літах своїх і компанії. В серце дівоче закралась тривога. Наодинці, в днях глибоких і спокійних, вона трошки втомлена і одстояна після молодого терпкого шумування, почала задумуватися над тим, що її далі чекає. Саме в цей час і попався їй під руку Кость двадцятидвохлітній парубок. Про роках Лукія не рівня йому, бо мала аж двадцять п'ять, та далі вибирати вже ніколи...

Жили вони бідно. Вона до нього корів не пригнала, йому батько, відділивши, теж нічого не дав. Жили, як кажуть „не втік—не впіймав“. Бувши жадною до роботи, Лукія рвала та статкувала як могла. Руки мала золоті, і сили нагуляної, думала, вистачить на вік. Та й тут помилилася. З роками пішли діти. Чужа робота випила снагу, з'їла тіло. Ні радості, ні віради. Одна злість і відчай перед майбутнім, що, гірко пропрацювавши найкращі роки, вона встигла із Костем тільки дітей шестеро придбати. Її змалку навчали, що коли немає достатків, не буде й старости забезпеченої, і Лукія нерозв'язно розпачеві, оглядаючись на пройдене та спрацьоване, бачила, що треба ще більше й упертіше працювати. Коли ще самі жили — менше клопоту мала, а далі пішли діти й нові клопоти. Старші діти потім повмирали. Щоб отак вони жили,десь би парубкували та в допоміч стали їм, менші ж тільки те й знають, що даї їсти.

І так цілих двадцять три роки Лукія намагалася вискочити із злиднів і не змогла, а Кость плентався в неї хвостом, слухняний, покірний, збитий жінкою з пантелику. Перша образа за себе, як за мужчину і голову дому, з часом минула. Він махнув на все рукою, здався на жінку, її слухав, їй потурав, догоджав, не пробуєчи більше протестувати проти її насильства. Блукав Кость день у день двадцять три роки, немов той гість, що не в пору завітав до чужої господи. Кость сам себе таким чином давно поховав.

У своїй сім'ї він не голова і в громаді зовсім непомітний. Ні він сам, ніхто з боку вже не сподівався, що Кость колись зможе ожити, забурлити по молодому, сказати щось розумне, дотепне чи піти на якийсь одчайдушний вчинок. Дні минулих років як шашлі його сточили. Не вірили в нього чужі, губив віру і він у себе. Але всі, а серед них Кость, глибоко помилилися. На двадцять четвертий рік свого невеселого й засмиканого життя із Лукією, він, не злякавшись нічого, вийшов із послушу своєї жінки. Цей рішучий крок Кость зробив одважно, не радячись жінки. Ті, хто

чули про цей його вчинок, не йняли віри. „Хіба Кость може таке зробити? А як же ж тоді його Лукія“ — самі в себе питалися його односельці. „Вона ж йому очі видряпає, або приб'є“, вирішували передбачливіші. Але не відгадали. Кость зостався живий, здоровий і оновлений якийсь та бадьорий. Вчинок, що його відважився зробити Кость на схилі своїх літ, став цілою подією в його родинному житті. Ні він, ні Лукія, а ні ті, хто стояли близько їхньої важливої справи, мабуть ніколи не забудуть, і двадцять друге березня стане пам'ятне для них, як день другого народження й оновлення.

В той день Кость, пішовши на збори комнезаму та активу села, повернувся додому аж увечері і мав вигляд трошки стурбований, трошки зніяковілий, і трошки радісний. Жінка, що поралася коло цебра для коня, побачила в якому настроєві повернувся чоловік і жорстко кинула, немов тому наймитові:

— Знов випив.

Кость не розвгубився, як це раніш траплялось із ним від таких запитань, і витримав на собі жінчин допитливий погляд. Він, ніде правди діти, потроху з горя випивав, але сьогодні, жінка не відгадала: його сп'янали нові думки і надзвичайні події.

— Не пив я, — сказав Кость твердо і одкашлявшись додав — я в колектив записався... От... Писалися люди та й я записався. — Пояснив він, ніби виправдуючись.

Жінка як опечена відкинулася від цебра й витріщилася на нього, не розуміючи, що сталося із чоловіком.

— Що? — Тільки й спитала вона, почувавши як раптом їй поперпли ноги й руки.

Він сидів коло столу спокійний і відважний і на жінчине запитання відповів:

— Те, що чуеш.

— А ти ж мене питав?

— А ти хіба не хочеш до колективу? — Запитав Кость, уважно відкуючи за ожогом, що несподівано висмикнувся з цебра.

— Щоб ти дихати не хотів із своїм колективом. Не мав куди голови встромити, так у колектив устромив... у ярмо вліз. — Закричала жінка. Як не підеш зараз і не випишешся, ей бо з хати вижену.

І дивно: Кость, що йшов додому, сповнений усяких жажливих передбачень щодо майбутньої розмови із жінкою, після останньої долої і безсилої її лайки побачив, яка безпорадна стала вона. Це його підбадьорило й надало сили. Йому раптом немов крила виросли. Він упевнено заявив:

— Я хочу кращої життя, Лукіє. Годі. Намучилися, наробилися, а вік, що мозолі й до смерті не позлазять. Тепер треба йти куди люди йдуть, щоб коли не нам, то хоч дітям нашим жилося краще. — Слова і думки викладав ширі й розумні.

— Нехай ти під шум зайдеш. — Тільки й промовила Лукія взялася знову до мішки. Але видно, вона не могла ніяк збагнути того, що сталося. Їй, що звикла мати чоловіка завжди слухняним,

Його вчинок видався неймовірним. Вона зрозуміла, що Кость відсьогодні перейшов заборонений кордон. Їй би, може було і байдуже, коли б він в чомусь іншому не послухав, але його самовільність, його нехтування її волею саме в такий час, коли вони вже і конячкун мають і воза замовили, і плуга взяли в кредит, вкрай збентежило. Вона знала, що все це може призвести до повної руйни всієї її мрії та намірів стати самостійною господинею. Колектива боялась як вогню, бо не знала чи буде там краще, чи гірше. Їй на добре велося вже в господарстві, а цього вже було досить, щоб ставати гопки проти чоловікового вчинку.

Не домішавши цебра, Лукія накинула кожуха й, закутавшись нашвидку, вибігла з хати. Кость уже сам домішав цебра і виніс його коневі. Постоявши трохи коло коня, що на весь рот брав смачно заготовлену січку, Кость вийшов на подвір'я.

На дворі стояла вже весіння ніч. Зі степу тягло теплом. На лотоках шуміла вода, — оддала здавалося, що то віддає земля. Сніги два дні тому зізлізали, залишившись що подекуди важкими кряжами по ярах та вибалках. Земля поволі відмерзала, випарувалася й тужавіла. Простояв Кость на своєму вузькому, немов ворочок, обрізаному з двох боків, подвір'ї отак хвилин десять. Прислухався чогось і радів за себе. Десь на селі валували собаки, в половнику, що його приладнали для стайні, брязчав цепом об цебер кінч й голосно фиркав. Мимоволі Кость одумав „До колективу записався, а от що дам на пай, коли жінка не захоче коня з подвір'я випустити?“ І тут же порішив: „Все одно коня дам“.

За останні дні, взагалі, Кость не розумів, що з ним робиться. Відколи на селі почалася масова колективізація, він не міг ні одних зборів, ні одної наради. До того йому доводилося чути про колективи, про комуни. Одні хвалили їх, інші гудили й залякували. Але Кость почав губити віру в наклепи на колективізацію вже давно, ще з того часу, як сам на свої очі побачив уперше гуртову січку. Сталося це рік тому на весні. Їхав він тоді свідком Вертиголови до Гумані і за малою Бабаночкою побачив як сіяли колективці. Поле лежало рівне, спущене і м'яке. По ньому з гін у гони ходило два ключі кінних борінок, а слідком трактор волів за собою, вишикуваних на прицепі, аж чотири сіялки. Десь далі, зломлені в тремтячому весінньому прозорому мареві, гурт дівчат і хлопців, щось садили. Кость увесь час, доки їхали, попри межі колективних полів не зводив з них захопленого погляду. Йому вперше тоді довелося бачити добре організовану січку в колективі.

— От красота, — промовив Кость захоплено до Вертиголови, вмоштуючись зручніше на возі. Вертиголова змовчав.

Нічого не підозріваючи, Кость ще раз висловив своє захоплення.

— Панщину заводять, а ти красота... Найшов чим радіти. — промовив нарешті Вертиголова і потім усю дорогу розповідав Костезі про всілякі страхоття, що несе колектив. Переконав його

Вертиголова не переконав, але зіпсував настрій, і разом збільшив зацікавленість до колективу.

Побувавши тепер на зборах та наслухавшись розмов про колективізацію, Кость почав розуміти чому Вертиголові так не сподобався його захоплення колективною сім'єю, і сам собі вирішив, що мабуть такі краще житиметься в колективі. Ті, що говорили, говорили правду. Одноосібне господарювання зараз — яро для селянина на цілий вік. Скручені матеріальною залежністю й неорганізованістю не один, а тисячі скоротили собі віка, позбулися здоров'я. Усе те, що говорилося, він до себе прикладав. І як же жарко все виходило, як усе те було схожим на його прожите вистрадане, наче промовці відмакнули в його шкурі... І коли він почалися писатися, Кость не втерпів і хоч не першим, але і не останнім записався й собі. Жінки не питався, бо боявся, щоб вона правді не згабувала. „Я спершу записуся, а потім їй скажу. Далі видно буде, що робити“, тільки й подумав він опісля.

Лукія повернулася з села незаспокоєна. Нашвидку повечеряла лягла коло дітей, але довго не спала. Кость чув, як вона важко відхала й переверталася з бока на бік на збитому в праник старому ліжкові. Та не міг заснути й він. Розстроював собі голову серце думками, так що й сон десь дівся. Лежав на лаві з відкритими ясними очима, слухав як сопла, розпалена його вчинком жінка, і думав про хороше славне життя, яке може стати, коли він устоїть перед жінкою. За вкном ясніє зорями свіже соковите небо, і під стріхою десь над його головою ніжно перемовляються любовний стомі голуби. Хата в нього невеличка, низенька, з нахилою стріхою, з широкою призьбою. З лави йому крізь блакитний серпанок ночі видніється великий темний маняк груші, довга присадкувата клуна. льох, біла маленька комірчина, що вилізла на подвір'я самотою чопорна і струмка, як голубник. Усе його життя пройшло отут. Його радощі, горе, сподіванки кращого, мрії молодости про славне прийдешнє, все оте, чим страдав він за двадцять три роки, не вийшло за межі його клинкуватої садиби. А Кость не хотів краще і радісніше прожити.

Із задуми його вивела Лукія.

— Якщо ти не випишешся, то я сама собі на хазяйстві залишусь, — промовила вона. — Ти собі йди до них, шукати кращої життя, мені із дітьми і тут добре буде... —

Не повертаючись до жінки Кость відповів:

— Це ти що — нарешне бігала кудись радитись нащот нашої сільської життя?

— І коня не дам, — не відповідаючи на Костеве запитання, завила Лукія.

— Кінь обший.

— Все одно не дам. Йди до них так.

Кость устав з лави; напився води і, повернувшись, знову ліг. Ніч здавалася довгою та марудною. В хаті стояла кисла густа атмосфера. На лежанці борсалися й спросоння чухмарилися діти.

В налитій нічною густю спраглась тишою хаті, чулося як котресь із дітей всією п'ятернею шкребло без жалю себе по тілі так немов то була чужа шкіра. Діти ходили в нього брудні, немиті, обірвані без усякого догляду. Йому чомусь ніколи не спадало на думку, щоб попідкуватися ними, „а діти ж наше майбутнє, наша радість...“ пригадалися слова вчительки, що на зборах виступала, — „дітей треба доглядати“.

— Лукіє, — обізвався Кость, сповнений невимовної жалости й болю від думок про своє життя.

— Чого тобі?

— Я, тебе Лукіє, слухав усе своє життя, за твоім розумом жив, неначе не господар був своєму дворові. Пригадай — із самого першого дня ти мене підтоптала під ноги і як вітер той гасала по моїх найкращих думках, по моему серцю, плюндруючи все мені дороге. Не маю я в тебе волі, — заговорив Кость схвильовано. В горлі першило, очі взялися слізьми... — А ти не хочеш мене раз послухати, — закінчив він.

— А як я не хочу до того колективу.

— Чого ж другі йдуть? Невже вони дурніші від нас?!

— Нехай йдуть, кому миле чуже ямо.

— Так не послухаєш? Не уважиш?

— Ні.

Упертість і непоміркованість жінчина обурила його. Він розізлився і готовий був он що наговорити, але стримався і тільки тихо сказав:

— Ну вже ж далі і я за твоїм розумом не житиму, коли не хочеш по-хорошому. Натішилась... Нехай я нічого не понимаю у всяких ділах колись, але тепер мені видно, як на долоні, куди що йде. Ти як була непоміркованою бабою, так такою і залишилася. Всі йдуть уперед і других за собою заохочують, ти ж як тягар той, лягла на моему і дітей наших шляху та й не пускаєш далі...

Другого дня ходили обое похмурі і не розмовляли. На серце лягла біль і тривога. Друга ніч минула без сварки. На третій день Кость пішов у село, щоб узнати як справа з колективом. Його зустріли цілою громадою на подвір'ї Мороха Карпа — розкуркуленого, де вже розташувалося канцелярія й мали ладнатися спільні стайні. В гурті стояли найкращі хлопці: і Василь, і Трифон і Кузьма, і Пилип. Поприходили далекі, явилися і близькі. З усіх кутків пішли найвідважніші. Йшов селом Кость засмучений. Коли ж уступив на колективне уже подвір'я й глянув на колективщиків — де тоді й сум дівся.

— Що, вговорив жінку? — Запитало кілька чоловіків разом, тільки не Кость підійшов.

— Мабуть, що ні, попередив його Пилип. — Вгадав?

— Угадав.

— Не хоче, значить соціалізму?

— Не хоче.

— Нічого, захоче, як запробує.

Останні жартівливі слова потонули в іскристому щирому сміхові колективщиків.

Пробув там Кость аж до вечора. Додому йшов бадьорий і знову відважний. Він мав стільки розповіді нового, але кому. Діти ще не розуміють його, малі. От коли б жили ті, що повмирали, вони б зрозуміли, а так жінка — не захоче слухати, дітям ще байдуже до того.

Стріла Лукія Костя непривітно. Сів на лаві і сидів немов не в своїй хаті. Щоб хоч як зрунтати важку ворожу тишу, Кость не витримав, похвалився:

— Узавтра спільні стаїні ладнатимем — жолоби аж на тридцять пар коней ставитимемо в Мроховій клуні...

— Глядіть, щоб когось з вас дубом не поставило — зауважила передбачливо й зло Лукія.

— Не бійся, нас не поставить.

Колись ще парубком він учився столярувати. Накупив струменту, дістав верстат, і навіть ходив у підручних в найкращого сільського столяра Бакума, та потім чомусь, повчившись трохи, кинув. Опісля, коли господарював, вряди-годи брався і часом майстрував дещо, але більше струмент вакувався. Тепер же він, вставши раненько, дбайливо перечистив, поточив пилку, фугана, рубанок, перевірів чи добре працюють свердла і рушів до колективу, забравши найпотрібніші з струменту. Жолоби та ясла висячі прийшло робити іще чоловіка п'ять. І працював Кость завзято, надхнено. Наука в Бакума йому на шкоду не пішла. Виявилося, що він не абиякий майстер: стругав дошки, різав, зарізував, свердлив, міряв, приміряв так сміливо і упевнено, що аж не вірилося, що це є той тихий Кость, яким понукувала так довго Лукія. З діла видно було, що не такий вже він нетіпаха.

Кость літав фуганком по сонячній площині дощок і з радісним почуттям топтав ногами і плутався в горах пахучих від живиці стружках, як молодий. Не почував він угоми, не почував він себе одним і зайвим. Праця відповідальна й важлива; довір'я від колективу, товариське ставлення надавали йому сили.

— А, ти, Костю, мастак не абиякий — зауважив голова колективу Хтодь, спостерігаючи, як Кость розумно, по-хазяйському ставив жолоба.

— Дядько Кость молодець, ей-бо, похвалив і комсомолець Махтей, який мав бути завідувати колективною конюшнею і через те не відходив од столярів і теслярів. Може б як на другого такі слова і не вплинули, але Костеві від них стало приємно. Гаряча теплина щирої вдячності плавом пішла по грудях.

Він виправданий і визнаний. Його роботу поважають, цінять. Чого більше йому треба? Це ж саме головне. Виходить, він цінна людина. Щоб з нього не сміялися, він би узяв обняв оці кострубаті засмаглі й огрублі голови своїх відважних розумних помічників та й розцілював як тих братів... Але замість того, почав ще завзятіше літати фуганком по дощці.

Вже пізно увечері, повернувся Кость додому. Жінка не переставала сердитись. Костеві ставало не по собі в своїй, немов чужій хаті. Ворожа мовчанка жінки, низька задушлива хата гнітом гнітили його думки, волю, і хотілося від того загнати без вісти. Таке почуття йому не вперше доводиться переживати. Він його знає і через те боявся, щоб не здатися, не поступитися перед жінкою, а значить, і знову віддатися їй на поталу. Щоб «кось себе розважити й порушити гнітючу тишу, Кость присів до дітей. Залишилося їх у нього тільки трое, і всі ще малі: старшому ледь восьмий рік минув. Вони рідко бачили батька чи матір добрими й ласкавими, росли без догляду і здивовано дивилися на розгубленого батька, що ніжно гладив їм шорсткі, давно стрижені, немиті голови.

Дні минали хутко. Проминуло їх багато, а до згоди Кость з Лукією не дійшли. Кость робив у колективі—Лукія дома. Вона також вперто мовчала. Від домашньої роботи його зовсім усунула. Всю увагу й дбайливість перенесла на коня. Сама з ним ходила, доглядала його так, як ніколи. Кілька разів ненароком Кость був невольний свідок того, як вона, попавши до хліва, з глибокою жіночою ніжністю ласкала коня, розмовляла з ним такими словами, яких він ніколи од неї не чув і вже більше, мабуть, не почує. Аж не вірилося, що вона ще здатна на такі виплекані, ніжні слова. Лукія називала коня і славним, і дурненьким, і дорогим коником. Питалася, чи наївся, чи животик не болять, чи не заскучав за нею, своєю господаркою. Просила не кусатися і голови своєї з її рук не видирати, нехай вона його погладить. А як виходила, попереджала — „Ну, я вже йду, славний конику. Їж, одпочивай, бо скоро підемо поле сіяти“. Лукія говорила ласкаві слова коневі так упевнено, що Костеві, який мав уже твердий намір коня на пай до колективу одвести, ставало від тих слів не по собі. „Наговорюйся, бо хутко із ним розпрощзешся“ думав він щоразу, коли чув жіночі розмови з конем, щоб себе підбадьорити. Костеві уже не раз Хтодь недвозначно натякав про коня.

Стайна нарешті була готова. Колгоспники почали зводити коней та зволікати вози й зносити збрую. За один день подвір'я захрясло від возів, а комора й сіни хатні від збруї. На стайні ще залишалося кілька вільних станків, бо не всі колективці привели коней. Кость також не здав свого коня через жінку, яка мов пес той днювала й ночувала коло нього. Коли доводилося йому бувати за якимось ділом у стайні, Махтей не проминав нагоди нагадати про коня.

— А ми містечко для вашого, Костю, коня все таки залишили, говорив Махтей, тикаючи рукою на крайній порожній станок.

— Знаю,— відказував Кость і хутко виходив із стайні.

Якийсь час після того, як звели колгоспники коней на одне подвір'я, до Костевої нерішучості ставилися терпляче, бо ж знали, які бої йому мати доводилося із непоміркованою Лукією за колгосп. В розмовах були товариші обережні, у взаєминах «чутливі». Але врешті його нерішучість почала виводити із терпцю колгоспників.

— Чи думаєш, ти Костю, залишатися з колективі? Якось запитався, ніби ненароком один з теслярів. Кость зрозумів куди той гне і твердо відповів:

— А нуда, думаю.

— Тоді треба діювати інакше.

— Я й діюую.

— Діюуеш, а кінь дома не усуспільнений.

Кость аж почервонів. Другі же повчали його, наче справді мало-свідомого:

— Все одно ж, тобі Костю, треба пай сплачувати, а потягнутися з чого немає, то ти давай на пай коня і всяку збрую, що до нього належить. — Доки будеш огинатися. Інші ж, бачиш, давно це зробили.

А Костеві хіба що. Він не проти. Раз треба, то треба — сам знає. Йому сором палив лице, в очі не смів глянути відверто, бо, досі, бувши таким активним, ні посівматеріалу не привіз, ні коня не привів. Правда, перешкоджувала йому жінка. Вона відгадувала, що коневі готується інша путь, і стерегла його. Не раз пробував переконати її Кость, щоб коня віддала по доброму — не хотілося йому бучі знімати, але врешті плюнув і здався на щасливий випадок.

Дні минали в ваганнях, турботах і сварках із жінкою.

Одного разу вечером, коли Кость, повернувшись із колективу, сів вечеряти, Лукія заговорила першою, що знаменувало спробу на перемиріння.

— Вже хутко й сіяти доведеться йти. Я ходила оце на поле — рілля готова, аж розсипається — сказала Лукія.

— З неділі думаємо сіяти, — відказав Кость.

— Хто? колектив?

— Нуда.

— А ми ж як?

— І ми з колективом.

Лукія щось подумала, а далі й каже зовсім лагідно.

— А може б цей рік ми ще самі показували, га? Нехай би колектив собі робив, а ми собі.

— Назад я не піду.

— Ну, то коня продаймо — здавалась Лукія.

— З чим же ти в колективі залишишся?

— Дамо гроші. Так і Зот Вертиголов каже: коня продайте, каже, що треба — дайте на пай, за решту на себе справтєся. Все рівно, колектив тракторами оратиме...

„А-а, он звідки воно йде“ подумав Кость, „Вертиголов радником при жінці став“.

І вирішив налякати її:

— Що, хочеш, щоб ми до бупру попали?

— За коня?

— Его ж, за коня.

— Хм. А хто ж має право до нашого, до моєї й твоєї праці?

— Хто б не мав того права, але коли тепер закон такий пішов, то значить, що нільзя робить, то нільзя.

Того вечора ні до чого не домовилися, але Костеві стало ясно, що жінка поволі здається, час бере своє. Це його ще більше підбадьорило й укріпило. Він знову піднявся на ноги. Жінки не боявся, бо побачив, що не така вже й сувора та неприступна його жінка, коли стати з нею на герць. „Виходить, вона не проти того, щоб піти до колективу, їй просто шкода коня, жаль насидженого місця, їй хочеться ще побути самій господарем у своєму доброму“ думав після того Кость. А Лукія теж почала переконуватися, що її чоловік не такий то вже й дурний та слабодухий. Його розумна впертість, щирі діла і щирі слова примушували з повагою до нього ставитися. Кость на сорок п'ятому році ставав справжнім чоловіком і вона навіть почала плекати надію, що коли їм на краще поведеться, його можна буде шанувати.

В хаті на деякий час настав ніби спокій і більше віри в чоловіка. Але одного разу Лукія по звичці, пішовши провідати коня, побачила, що від хліва навстіж відчинені двері. Од якогось страшенного передчуття стисло серце. Хутко кинулася до середини хліва. Коня не було. Лапнула за цебер, за ясла. І січка, і сіно залишилися тільки початі. В голові промайнула догадка, що коня відведено ще вчора, коли вона заснула перший сон. Заглянула у клуню, де завжди стояв віз—воза теж не було. Немов несамовита вбігла до хати й з усієї сили затормосила за ноги Костя.

— Вставай, хтось коня вивів і воза забрав.

— Коня? Кінь у колективі.

І налагоджений спокій, як мариво, зник.

Знову ніч минула в лютій сварці, без сну, а ледве почало на дворі світати, Лукія пішла шукати Хтодя. Застала його вона вже в канцелярії колективу. Вдягнений в дорожню бурку, він сидів за столом, підбираючи якісь папірці, готовий кудись їхати. Тут же вешталось кілька заспаних колгоспівців. Знадвору чулися трудові перегуки чоловіків та жінок, що поприходили насіння трієрувати. В кімнаті хиталися серпанкові задимлені ранкові тіні, і кожного разу, коли хто входив або виходив, слідком за ногами до кімнати клубком сотався ранній приморозок. Розпалена всякими думками за ніч, сповнена вогненної бездушної злості на чоловіка, на колгосп і на радянські порядки, що вкрай нищили її власницькі хазяйські наміри, Лукія ступивши на оновлений, колись двір куркуля Махори, почула як поволі з голови зникають усякі надумані гострі й жадісливі слова, як увійшла ж до хати й побачила заклопотаних якимись справами людей, зовсім отямилась. Де те все й ділося. Їй немов би хто голову обмінив. Доки йшла вулицею, мала багато чого говорити, себе почувала гордою, сильною, розумною на всякі доводи, а як переступила поріг ось цієї хати та віткнулася в нове виробниче оточення, стала плохою і маленькою.

Перемигши себе, Лукія підступила до столу. Йшла наче не своїми ногами, ступала по рівній долівці, і їй здавалося, що вона потрапляє отерплими ногами в якісь ями. Серце тіпалось, мало не вискочить.

Ви до нас, Лукіє? — спокійно запитав, на момент піднявши голову від паперів, Хтодь, коли вона стала напроти нього.

— До вас — блідими губами покvapно промовила Лукія.

— Кажіть чого.

— Коня оддай!

Хтодь засміявся й покрутив головою, що, мовляв, не можна. Лукія, що вже трохи заспокоїлась, пригадала те саме голівне, що повинно було врятувати її й сказала:

— Кость без мого согласія і в колгосп записався і коня завів.

— Ну, що ж... і добре зробив. А нашот согласія ви з ним, тітко, договоріться таки. Хтодь помовчав трохи, а далі, примружившись, немов дивився на сонце, від чого навколо очей йому лягло на обличчя ніжне плетиво тоненьких і гострих морщинок, додав тоном, якому перечити не годилося: — „А коня вам не повернемо. Через тиждень у нас сівба, треба орати, треба сіяти. Обсіємось, тоді може й повернемо. Та й навіщо зараз кінь вам здався? Що ви ним робитимете? На цибулю оратимете чи що... Пашу тільки переводитимете.

— Ви, тітко, ото б не видумали б нічого, та йшли краще до комори насіння трієрувати, — обізвався десь від порога чийсь голос.

Його підтримали інші.

Лукія стояла, як на голках. Ненароком оглянулася: що вони глузують чи що? Але ніхто і не думав із неї кпити — колгоспники стояли серйозні, вдумливі.

— Так не повернете коня? — спитала вона востаннє, чомусь повернувшись до людей.

— Ні. — Відповіли ті категорично.

І тут її немов прорвало від безсилої злости.

— Щоб ви не мали ні путя, ні повороття... Щоб вам було так легко той хліб їсти колективський, як мені легко стояти отакою перед вами і унижатись... Іроди ви, а не люди. — Грюкнула дверима й вийшла роздратована та злюща.

На селі йшов ясний день. Сонце вже стояло над вишниками над хатами синіми струмками з димарів, наче, із чудернацьких люльок йшов дим. Вулиця залюднилася. Лукія хутко бігла додому. Вона була зла й безпорадна. Взяли коня — немов серце її вирвали і розум одібрали. Тут на самоті вона пригадувала чому не сказала всього Хтодьові, як вона вела себе принизливо перед колективцями і аж чудно їй, що така від роду пашекувата, смілива та хитра й не змогла висварити коня назад у Хтодя „Ну все рівно не здамся. Буду надоїдати поти, аж як повернуть коня“ вирішила Лукія. О, вона їм ще в'їсться в печінки! Не раді будуть і коневі. А чоловікові, нехай не гнівається, не жінкою стане, а мачухою, не говоритиме, не годуватиме — де робить, там і нехай їсть... А вдома розридалася. Як побачила порожній хлів, стисло від того щось за серце. Сиділа на призьбі й плакала. Сльози котилися великими солоними краплинами по старому виду. Підперши рукою голову

Лукія сиділа отак у сльозах довго. Кость уже і курей погодував, води приніс, врешті на подвір'я під сонце і діти вийшли, а вона все ще сиділа безрадісна, одна.

За конем вона он як шкодувала. За чотири роки звикла до нього, немов до дитини. Ще лошам дістав його Кость десь у містечку за десять карбованців. Додому привів на мотузку. Воно було худе, аж ребра зніти, в паршах, але мало стримкі тонкі ноги, маленьку породисту головку й розумні очі. Попавши до неї лоша ласкаво тикалося холодною мордочкою в її руку, мало не вимовляло, щоб дати йому поїсти. На господарстві вони ніколи не мали коней і вирішили, що з лошати вигодують, коли пощастить, собі коня. В хвилини родинного ладу й спокою мріяли, як то воли, догледівши десь так через років три, чи може й скорше, запряжуть у однокінний візок і поїдуть власним конем на базар, на поле, в гості. Годі усякому чортові клянутися та просити... Годували лоша немов плекану дитину хлібом, навіть молоком зразу напували, варили ячмінь, тільки не починалась трава, вибирали для нього найсвіжішу, найкращу в себе по вишнику, коли ж не хватало своєї, мішками несли з лісу. І лоша вичукалося, поправилося. Через рік з нього став баский півторак стрибунець. Костя та Лукія здаля він знавав по ході, по голосові. Було чи пасеться чи їсть січку в стайні, чи вибрикує на подвір'ї, коли ж побачить її або Костя, їрже дзвінко та голосно, немов співає, а покажеш йому рукою — так у ту ж мить примчить.

Лукія тужила, як по вмерлому. За дитиною б воно так, здається, не жалкувала б, як жалкувала за конем. Завів Кость коня, немов серце виняв. І плакала на нього та кляла йому, коли не згадав. Дні пішли для неї не втішні. Лежить чи так стоїть коли на подвір'ї — все здається їй, що от-от звідкись заїрже кінь. Заким звиклася, чимало часу минуло.

Колектив брався йти сіяти, і колгоспівці, не досипляючи ночами, готувалися, щоб у поле вийти організовано й браво. На тому кутку, де містилася канцелярія колективу, стайні, возовні й склади для реманенту, щоденно земля гудом гула. Веселий сокіт дихав трієрів, що дочищували посівматеріал, ковальський важкий цокіт уперемішку із дрібною чечіткою майстра-коваля полонили весь куток. Подвір'я закрясло від усупільненого реманенту. До роботи бралися завзяго всі, бо ж треба було стягатися на нове й незнане ще господарство не одного, а семидесяти господарів. Кость і дня не пропустив. Почавши теслярувати з ясел, він не кидав свого ремесла і зараз уже докінчував третю стайню, під яку член колективу віддав свою клуню. В роботі виявив себе добрим майстром, кметливим на око, дбайливим господарем. В роботу всю душу вкладав. Часом із ним, як зовсім потеплішало, діти приходили. Вони, не бачивши ніколи такої сили возів сівалок, жнивварок, плугів, борін, стільки заклопотаних людей, з цікавістю моталися всюди, заглядаючи скрізь та розпитуючи батька. Він як умів поясняв і серце йому, немов віск, потопилося від наївних часом запитань.

— Наравиться вам у колективі? — питав Кость у дітей.

— А наравиться — відповідали ті.

І Кость хвалився дітям.

— Ось чекайте но, діти, як ми для всіх отаких маленьких та майдан одкриємо, ясла заснуємо, вчителів до нас наймемо. Еге. От де буде розкіш. Там тільки гратиметься у цяцьок і вже більше не пастимете ні чужих гусей, ні чужої худоби... Годі... Він нагадав як нагло помер його старший син Федот, простудившись під час весінньої сівби в того ж таки Махора, і очі взялися слізьми, а горло перехопило від жалю... „Може хоч вам краще зробимо“ — подумав сам собі.

Діти слухали, багато на дечому не знали, а коли бачили в старого батька сльози на очах, його не зрозуміли і пішли, не дослухавши, на тік.

Якось у обідену перерву до Костя прийшов Хтодь, розпитав як працюється, чи не скучає за домом, чи не жалкує.

— Твердої, ти віри Костю, ей бо, — сказав він під кінець розмови. — Терпеливий. Без путя та радости вік свій загнав із Лукією, наробився, й ніхто не оцінив твоєї роботи... Мав ти талан, як бачимо, ми колективці, тільки поклав ти його під ноги своїй жорстокій нерозважливій жінці, а вона його затоптала... Тепер от ти колективщик. Аж чудно. Весь вік, можна сказати, слухався жінки, а тут не послухався... Що, плаче за конем й досі?

— Плаче... Часом так тужить, що в хаті сумно сидіти, відказав Кость. — Тут я тільки й спочину.

— Поплаче та й перестане. І моя плакала. Я ж теж на пай давав коня й увесь, який був реманент, а тепер — он чуєш, як співає в коморі, — кинув він в той бік, звідки доносилося джериння млинків та жіночий спів.

— Хто його зна, що воно вийде, — зідхнув Кость.

— Обсьємось, то можна буде коня їй дати додому, щоб заспокоїлась. Тільки під твою відповідальність.

— Та може до того часу порозумішає.

— Все може статися. До них підійшов старший конюх.

— Костю, йди но скажи що своїй жінці — заговорив він ображено. — Знов прийшла. — Пояснив конюх Хтодеві. — Просто в пачінках нам сидить. Втручається не в своє діло, хникає сидить, а то кляне. Ми тебе жаліли Костю і мовчали, але далі так не можна. То приходила чуть світ, так ми її просто не впускали, а це вже приперлася по дню... Стайня відкрита, увійшла, не станеш ти з нею битися...

Хтодь тільки плечима знизав.

— Ходімо, Костю.

Уперше чомусь у серце Костеві прийшла гірка кривда на своїх товаришів: виходить, вони від нього крилися, виходить, не вірять у його силу й волю...

Лукія дійсно ходила навідуватися до коня часто і своїм хниканням та лайкою осточортіла конюхам. Дома її не сиділося.

Звикши до коня, виплекавши його з маленького, вона не знала де себе діти, куди заховатися від туги. З конем пішов до колгоспу її спокій, радість та сподівання. Нема коня, — не буде вже ніколи для неї вимріяного хазяйського полегшення. Хоч би була наїздилася вволю. Крім того, її здавалося, що кінь у колосі не матиме путнього догляду, харчів добрих. Зайшла Лукія на стайню несподівано, не думавши. Бігла на п'ятий день після того, як ходила до Хтодя повз Махореве подвір'я, почувла кінське багатоголосне іржання, не витерпіла й зайшла.

Конюхи тільки но засипали корм і саме чистили коней. У великій просторій стайні, що переробили колгоспники з Махорової клуні, стояло по обидва боки в станках тридцять пар коней. В стайні панувала зразкова чистота й порядок. В станках кізяк прибрано, стійла підстелено, станки понумеровано. На кожну коняку табличка. Коні всі з повідрізаними хвостами. Аж у другому краю хтось шкребіть у три шкребла й нагукував на коней. Лукія несміливо пішла на людські голоси, придивляючись до коней, чи не побачить часом свого. Йдучи думала: „Як у економії“...

— На коня прийшли подивитися, тітко Лукіє? — запитав веселий голос з третього від краю станка.

— Прийшла подивитися, як ви ходзяєте.

— Ходзяюем добре.

— А нащо ото хвости поврізали?

— Попам на кропило.

Свого коня Лукія не бачила. Говорила з хлопцями, а тим часом очима нишпорила по станках. В приміщенні стояли ще ранкові сутінки, й вона своїми видивляними очима добре не бачила. В цей час, закінчивши чистити коня, із станка вийшов той, хто перегукався із нею, обтріпавсь й спитав:

— Що не знайдете свого коня? — І не чекаючи на її відповідь, додав: — Там, тітко Лукіє, такий орел стоїть, що розлюді-маліна. От ходімо.

Кінь стояв у протилежному краю стайні поруч іншим шпакуватим конем. Він немов підріс і покращав. Стояв гордий, як дівчина, що знає свою гідність.

— Цьоська! Коняку, не витерпіла Лукія й заговорила.

Кінь запряв ушами й хутко повернув горду породисту голову в її бік. Коли вона іще обізвалася, він заіржав на всю стайню. Промовлячи найвишніші слова, Лукія, не зважаючи на застереження конюхів, полізла між коней. Кінь заграв, затанцював і ласкаво тикнувся кілька разів в її плече, груди, руки... Другий уважно хрумав овес. Але ласкався до неї кінь недовго. Скільки потім Лукія не намагалася до нього поговорити й визвати колишніми ласкавими словами, кінь оставався байдужим.

— Уже одвикає... бачте. Ви до нього коська, коська, а він нуль уніманія, — промовив, сміючись конюх, що не відходив од неї. Що значить колектив. Скотина й та понімає, що в гурті краще.

Із станка вилізла Лукія, наче варена. Чутки про те, що коней у колгоспі тримають на голодній нормі, не ствердились — в цьому вона переконалася наочно, і це її заспокоїло. Проте, поводження коня вкрай розжалобило. Вона сіла на ослоні коло стайні і заплакала.

З того часу й почалися її одвідини.

Напочатку до неї ставилися прихильно і ввічливо, як до малої занепокоїної дитини. Всім здавалося, що вона походить отак якийсь час, звикне до нового подвір'я, роздивиться на їх розумне господарювання в колгоспі і переконається сама, що в колгоспі краще. На такі можливі передбачення й Хтодь пристав. І справді, Лукія поволі, сама того не помічаючи, ставала свідком того, як зростав, формувався колгосп, як колгоспники вперто працювали, і її час од часу брали сумніви; чи варто далі стояти осторонь, кому од того легше і що зрештою це їй дасть. Думала вона над своєю долею, багато прислухалася до розмов усяких, і все таки ж не знала — на чий бік остаточно пристати, бо коли говорять одноосібники — неначе правду говорять, послухає колгоспників — теж виходить на правду. Зруйнував Кость її спокій і думки. Де краще буде — вона не знала. Майбутнє для неї — це порожні слова. Вона бачила тільки своє сьогодні і тому після хвилинних миротворчих дум та прихильності до колгоспу, як реакція, в неї починалися часто чорні дні неспокоею, вагань, сліз, прокльонів. Тоді Лукія йшла до колгоспу морочити за коня голову Хтодеві, надоїдати конюхам сльозами та перевірянням, годівлі коней.

Вже втретє, коли її висока худа постать з'явилась на брамі стайні, конюхи глузливо до неї поставилися, а далі просто гукали один одному, забачивши її.

— Махтею! кричав десь із якогось станка конюх Дмитро на всю конюшню.

І хоч Махтей стояв тут же, поруч, у сусідньому станкові, проте, й собі гукав.

— Чого?

— Контролер прийшов.

— Який?

— Та тітка Лукія.

Кость, працюючи на інших стайнях, про це не знав. Вона сама не признавалася Костеві про свої відвідини. Колгоспівці мовчали, а йому ж в голову чомусь не спадало, що жінка ходить сюди. Коли Хтодь, Кость та старший конюх Махтей підійшли до стайні, то побачили коло брами на ослончиків заплакану Лукію, а коло неї кількох колгоспників, які в чомусь її переконували.

— Лукіє, доки ти людей смішитимеш? — підступаючи до жінки, запитав з відчаєм Кость. — Чого ти як малахольна людям голову морочив? Вона мовчала. — Чуєш?

— Помішалась баба на коневі. — зауважив Махтей. — Як на мене то я оддав би їй коня — нехай тішиться.. А то чого доброго ще відпалить.

— І підпалою, коли не оддасте — нараз грізно промовила вона й рушила з двору.

— От чуєте... Загарячився Махтей.

Кость безпорадно й розгублено глянув на товаришів. Всі стояли суворі, зосереджені та зажурені його журбою.

— Мучиться бідна жінка... Звісно, що чудно їй з непривички.— Обізвався з гурту Пилип.

— Мучиться бо не помімающа, — зауважив Банченко.

— А як на мене — сказав Махтей, гостро кидаючи очима на Костя, то я б і Костя відправив би і коня віддав, щоб не тремтіти щоразу за наше обійстя.

Від таких жорстоких Махтєвих слів у Костя немов би щось урвалося в середині. Він безпорадно глянув на Хтодя, на Пилипа. Хтодь увесь час, заким вигукував свій присуд Махтей, дивився на нього прищуливши, як це завжди він робив у таких випадках, немов від сонця, очі і коли той закінчив — кинув об землю недокурок і заговорив.

— Оportunізм розводиш, Махтею, а ще й комсомолец. Не відмовлятися від людей нам треба, а битися за них, чіплятися зубами за всякого голяка, переконувати людей треба ділом, роботою, уважним ставленням до них... Кость прийшов сам до нас і це добре, жінку ж його треба переконати, уговорити... Наше завдання не розгонити колектив — не відлякувати, не згорда ставитись до неосознательних — цим нічого не виграємо, і ніхто нас за це по голові не погладить, — чув Махтею?

— Чув, не закладо.

— От.

Хтодь глянув ображено на колгоспників і далі заговорив:

— А що ми зробили для того, щоб уговорити молодицю. Нічого. Ніхто до неї жінки своєї не посилав, ніхто сам не пішов. Коли приходила вона до стайні у наше подвір'я, з неї починали глузувати... Костеві самому ж трудно із нею справитись, бо з нього поганій агітатор. Хтодь подивився на Костя: — „чи так кажу?“

Той хитнув головою, що. мовляв, правда.

Але не всі підтримували Хтодя. Знайшлися такі між колгоспників, що ніяк не хотіли зрозуміти тактовних намірів свого голови і хоч до сварки не ставали, проте, не дочекавши кінця Хтодьової промови пішли від гурту. Коло стайні залишилося чоловіка десять.

Кость доробив дня, повечеряв у колективі, посидів на виробничій нараді і аж тоді рушив додому. На вулицях стояв весняний гармидер. Співали десь хлопці, сміялися дзвінко дівчата. Молодь розбуркана й бадьора вешталася місячними дорогами по селу. Кость ішов додому поза левадами, навпростець. Неладня неприємність, що її заподіяла йому Лукія, злиняла й на серці брєнів тільки далекий і турботний відгомін про неї. Він сьогодні іде раз переконався, що за ним стоять товариші, що колектив дорожить, навіть Лукією, дарма, що вона не гаразд поводить себе. До подвір'я ступив примирений і заспокоєний. Жінка ще не спала. В хаті

ясно світилося, і на вікні віднілося чорна пляма чиеїс голови. — Чи не Вертилов часом прийшов заспокоювати жінку — подумав Кость, вступаючи до сіней, і відчув як важка брила злости та образи навалилась йому на груди. „Ох і спаскуджу тебе халеро куркуляча — не рад будеш, що до моєї хати зайшов... як свиня кабак, спаскуджу“ — вирішив Кость. Але довелося йому розчаруватися. В хаті він застав учителя, і йому від серця відлягло.

— А я оце на вечорниці до вас прийшов. — Промовив учитель, коли Кость привітався. — Шкода, що вас не було. Ми тут такого диспута встроїли, що ну! — Він попрощався й пішов.

— Вечерятимеш? — Спокійно запитала його Лукія, коли вони залишилися на одинці.

— Я вже вечеряв.

— Де, в колективі?

— Нуда.

— То хоч вареників із'їж... І не дочекавшись його згоди, Лукія урочисто поставила на стіл макітру з варениками. — Їж!

Глянув крадькома на жінку й чомусь собі тихо у вуса посміхнувся — рідко балувала вона його варениками...

Не міг Кость толку добрати, що із жінкою робитися: то вона ходить насуплена, занурена і скиглить, що ні приступу, то стає доброю, податливою на уговори й уважною та ласкавою до нього, до дітей. Міниться в неї настрій на день кілька разів — не знаєш, в яку ступити, щоб у злагоду попасти. От і сьогодні він йшов додому з важким передчуттям чогось недоброго, чекав побачити жінку в сльозах, сердиту й готувався витримати майбутню сварку. Аж ні, Лукія зустріла його лагідно, примирливо. А запобіглива угощанка варениками зовсім збила його з пантелику. — Чи каїться, чи хитрить — думав він, лежачи без сну на лаві.

На дворі зірвався вітер. Він дув десь від вулиці. Обмацуючи вутлі стінки хатини, вітер наче живий шопортався в стрісі, бігав по призьбі, свистав крізь розсохлі вікна на хату.

— От вітрище... Коли б хоч дощу не надує. — Промовив Кость у голос і насторожився — чи заговорить жінка. Лукія також не спала за думками. Вона, почувши голос чоловіка, лягла до нього лицем і відповіла.

— А як і дощ буде... не велике горе... Дощу треба.

— Треба то треба, але він усі пляни нам змішає. — І, виждавши хвилину пояснив: — Завтра маємо вже в поле рушати... усім колективом, бо час уже за оранку братися. Лукія мовчала.

— Ти поїдеш?

— Ні.

— Хоч подивитися прихोдь.

— Не хочу й дивитися.

— От навіжена!

— Не бачитиму — серце не болітеме. — Зідхнула Лукія і додала: — Мабуть ніколи я не звикну до колективу, хоч може й піду робити в нього.

Вона сказала це щиро, і Кость, який глибоко сприймав її слова, почув нові нотки в її голосі, що бреніли, сповнені покорі.

Дошу вітер не надув, але ранок прийшов до села похмурий, холодний і росяний. Костя розбудила жінка. Вона стояла над ним примирена і якась задумлива. Кость схопився, немов опечений, і почав узуватися, щоразу поглядаючи на вікна, що з кожним разом все більше і більше сіріли. — Ог заспав до собачої віри... ху. Ще запізнюся — шмагали його думки. Обполоскавши нашвидку лице, він прожогом кинувся з хати, але в дверях його спинила жінка.

— На ж їсти, — сказала вона, — подаючи йому торбу. Тут яйце, цибуля й вареників з десяток“.

Від такого дбайливого вчинку, від теплих слів жіночих стало радісно, і на очах від зворушення туманом лягли сльози.

— Лукіє — заговорив Кость. Ходімо зараз до колективу! Ти побачиш нашу роботу, наше старання, і тобі полегшає. Не опирайся. Але Лукія тільки головою хитнула, мовляв, не хочу їти.

Роботи якоїсь нагайної Лукія не мала, проте спати більше не лягла. Щоб якось себе розважити, вона попорала в хаті, у снігах прибрала. Кілька разів на двір виходила і чомусь прислухалася. Діти спали, набігавшись так міцно, що не чули, як вона грюкала дверима, і як у хату вкотився білий ранок. Лукія починала хвилюватися. З села нічого не було чути. Вона виходила, не витерпівши, аж за ворота й заглядала в довгу сирову вулицю, що нею мав їхати колектив у поле. Напочатку Лукія дала собі слово не виходити дивитися на похід, щоб не ятрити свого серця, але згодом, подумавши вирішила, що в гріх вона не впаде, якщо і подивиться. Крім того, їй кортіло побачити, хто їхатиме їхнім конем — чи Кость чи хто другий. Не доведи, боже, сяде верхи на нього Хтодь, або ще хто... Вона не знає, що може наробити.

І таки Лукія не пристерегла походу. Через п'ять хвилин після того, як вона востаннє оглядала вулицю, колективці раптом, немов із під землі, виниринули, і появились коло воріт. Все кинувши, Лукія забігла за хату, примостилася за повієм і пожадливо стала дивитися.

Скільки їхало підвід — трудно було сказати, бо їх стільки запрудило вулицю, що аж у очах рябіло. Передня підвода із прапором, яким сердито лопотів вітер, вже минала їхні ворота і далі скільки глянеш підводи, підводи й підводи — ціла величезна вадка. У кожен віз запряжено по парі коней, за возом йшло по другій парі, на возах лежали плуги, борони й сиділи охляп, звівши ноги з полудрабків, чоловіки — жінки. Від воза до воза — перегуки, поклики, на лицях людей радість... І тут Лукія подумала гірко: „А я стою, як джума... Людям свято, люди радіють, що нове діло роблять, а ж немов злодій той, крадькома спостерігаю“. На підводах багато їхало її колишніх подруг, їхали куми, їхали сусіди... Вона приглядалася до підвод, шукаючи коня, щоб знати, хто ним їде. Хтодь сидів на третій підводі і вона заспокоїлась. От ще як Махтей... Повз неї проїхало ще кілька підвід. Ні коня, ні Ко-

стя не бачила. „Певне на самий край запроторили“ кольнула ревнива думка... Але от шоста підвода раптом вискочила з валки і чоловік, що керував парою коней, під'їхав до воріт і тут лише Лукія упізнала Костя й свого коня. Від несподіванки та ще від того, що вона побачила свого Костя й коня в пошані їй стало легше. Кость не злязавши із воза гукнув у подвір'я. Лукія не обізначалася. Тоді він прип'яв до воріт коней, скочив по молодому із воза й пішов у подвір'я. Вона не зрушила з місця. За хвилину чоловік виніс плуга, далі прикотив теліжку й приніс борону. І дивна річ—Лукія в душі не перечила чоловікові, не шкодувала за реманентом... Кость вімкнувся в валку і поїхав. Від кметливого ока її ніщо не заховалося. Кость сидів на возі, упершись ногами в передок і з погорда тільки торкав віжками баскі коні. Проїжджаючи мимо, він подивився в її бік. Можливо, йому не видно було нічого, але Лукія чомусь почервоніла й одвернулася від його уважного погляду.

На останку їхало кілька підвід із барилами. Лукія перевела очі наперед. Довга і велична валка вже різувалася в чорні поля. Похід скінчився. Пригадала бадьорі освіжені й веселі лиця колгоспників, їхні гучні перегуки, і їй стало нараз чомусь сумно й тоскно. Вона одна самотня, як палерд. Почувала, що ще трохи і вона здасться. Колектив—сила незборима—грізна сила, і перед нею встояти трудно... В голові усякі думки заройлись. Гадала на двоє: і за колектив, і проти нього. Пригадувала всеказане їй чоловіком, сусідами, кумами, на зборах, у колективі, в неї у хаті, на бабських посиденьках і виходило, що багато правди говорили. От учора з нею говорив учитель, чоловік він свій, і вона йому вірила. Учитель під час своєї такої звичайної бесіди про те, про се завів зрештою розмову й про колективізацію. На кожне слово учителя Лукія ставала проти. Не подобається їй колектив і все. Як подумає, що ні до чого вона права не матиме з душі верне.

— Хіба по вашому, всі оті мільйони людей, які йдуть до комуни і колгоспів дурні, не помірковані?—запитав зрештою вчитель.

— А хто їх знає. Я знаю, що ніколи не пристану на це,—заявила Лукія.

— Пристанете.

— Ні.

— Побачимо.

— От побачимо.

Учитель не гарячився, Лукія ж лютувала, бо він щоразу загаяв її на слизке, приперав убивчими фактами до стінки. Вона почувала своє безсилля й позорно змовчувала. Так було, коли учитель привів цифру колективізованих у їхньому селі, а цифра та не маленька. Майже половина села колективізувалася.

— Ви досі десь бачили як господарюють у колективі? питає він.

— Не бачила й бачити не хочу.

— Шкода.

Сьогодні бачила вперше колективний похід на поле, і від того багато сталося змін в її голові. За ким стояла й дивилась на організовану трудову валку, непомічаючи сама того, раділа й мала піднесений настрій — пройшла валка — стало сумно самотній.

Із задуми Лукію вивела Килина, кума далека.

Вона вже давненько шукала Лукію.

— Де ви ходите?.. спиталась Килина, коли Лукія появилась на подвір'ї.

— Ходила за бур'яном поросяті, — збрехала вона.

— А я думала, що на поле з колективом поїхали. І скося глянула на Лукію

Та відвела очі.

— Коли ви, кумо, не поїхали, то чого я маю їхати. — І подумала: „Тоже вговоряти прийшла“.

— Мені, кумо, немає коли.

— А я ще не в колективі.

Лукія крадькома спостерігала за кумою. Килина була весела. Вона в колективі відтоді як і Кость, але, проте, нічого: жінка як жінка. Ще немов би трошки аж посвіжішала. Не витримала й запитала.

— Що воно, Кирино, далі буде?

— Добре буде.

Лукія недовіриливо покрутила головою.

— Хіба без колективу не можна.

— Е, сестро, зараз без колективу не можна. Не такий час настав. Хоч не хоч, а мусиш гуртуватися. І я не хотіла, і третя й десята може не хоче, та хіба це кому допоможе...

— Як же ж бути?

— До нас треба приставати. Зразу страшно, боляче кидати свій смітник, а потім привикнеш, назад не захочеш. Людина, як і худоба, до всього привикає. А час грізний зараз настав. Не скорися, не захочеш себе перебороти, він тебе сам перебере, зломить, знищить... Вам, Лукіє, за конем шкода... Бач, як звелися... І я така ж дурна... Мені може більше було шкода, та проте пішла скорилася і зараз уже не каюся. Чого мені треба. Аби добре жилося...

Розійшлись вони аж у півдні.

Килина наговорила їй ще більше, як учитель.

Увечорі, коли повернувся Кость, вона подікавилася вперше, як оралося, скільки виорали і чи не норзались коні. Кость відповів. Згодом, коли не стало про що говорити, спитався.

— Що, може вже одумалась?

— Не знаю Костю... Ти пішов і я бачу, як ти виріс, помужнів, а мечі от страшно і жалко.

Після того взаємини між Костем та жінкою, між жінкою та колективом змінилися на краще. Лукія неначе заспокоїлась, повеселішала й почала брати участь в роботі колгоспу. Настали дні щасливого спокою й творчого запалу. Майже щодня вони обоє

йшли до колгоспу робити. „Отак поволі і вговталася“ думав Кость, не раз спостерігаючи, як жінка все більше й більше втягалася в виробничий процес, стаючи іноді й своєю роботою і своїми розумними порадами поруч із найкращими членами. „Поплакала, показала та й утихомирилась. Тепер уже годі. Назад вороття немає. Вона так само, як і багато з нас, переступила по цей бік. Треба щоб утримати її, аж заким вона цілком не звикнеться з новим оточенням, з гуртовою роботою“ — потішав себе щоразу Кость. В колективі Лукії ніхто ні разу навіть не натякнув про її перші протести та вибрики. Але одного разу Кость, повернувшись із поля, застав жінку в сльозах. Скільки не питав у неї, як не намагався вивідати причину її плачу, нічого не добився. На всі запитання мав одну відповідь.

— Так плакала, чогось важко стало, та й розплакалась.

Отож виходило, що вона не зовсім то й заспокоїлась.

На зовні в неї було все добре, але в голові, у серці, як видно, ще міцно трималися старі думки й бажання. Доволі було комусь необережно повестися із нею, щоб увесь налагоджений спокій та її рівновага порунталися.

Кость боявся як лиха, всього того, що могло б призвести жінку до активного протесту. Сам поводився із жінкою обережно і других просив про це ж саме. Тільки не вберіг і лихові не запобіг, як думав.

Якось перед тим, як мали бараболі садити, повернувшись із поля Кость не застав Лукії. Спитав у дітей — ті теж нічого не знали.

— І давно пішла мати?

— Давненько, — відповіли діти.

Він терпляче чекав, нічого не підозрюючи. Жінка не приходила.

Щоб себе розважити, Кость почав із дітьми бавитися. Узавши меншого на коліна, згинав йому пальчики й приказував: сорока, ворона на припічку сиділа, дітям кашку варила..

— Тату, а в нас хтось був, — похвалився старший хлопець, коли Кость закінчив приказувати.

— Хто? — не перестаючи бавитись із дитиною, запитав Кость.

— Вертиголова.

Костеві, немов що раптом паралізувало руки, вид й мову. Він перестав проказувати, залишив дитячі ручки, і перепитав.

— Вертиголова?

— Ага! І довго щось маму умовляв...

І Кость пригадав сьогоднішню розмову на полі про те, що хтось почав баламутити колгоспників, особливо ретельно робота ведеться серед жінок. Від передчуття чогось лихого й небажаного Костеві стало не по собі важко та боязко. Він зсадив з колін дитину, і, наказавши дітям нікуди не йти від хати, рушив з подвір'я. Але не встиг-вийти і за ворота, як побачив, що вулицею йшла Лукія й вела за гриву коня. Кость не знав, що робити від несподіванки

ї як стояв на перелазі, то так і залишився стояти, вражений жінчиним учинком. Лукія йшла з конем у ногу горда й радісна, та, побачивши похмурного чоловіка, трошки зніяковіла. Кінь йшов нехотя. Кость повернувся назад і сів на призьбу, обтяжений гіркими думками.

Завівши коня до стайні, Лукія дбайливо закрутила на цурку двері, позачиняла ворота від шляху, прийшла до Костя й сіла поруч

— Як ти коня взяла? — тихо запитав Кость.

— Отак і взяла.

— На віщо?

— А так.. Брали люди, то й взяла.

— Значить вкрала?

— Чого вкрала. Своє забрала... Тепер ти без коня залишайся в колективі, а я з конем буду дома. Побачимо, як то вони тебе прийматимуть без коня...

Хотів Кость її пострікнути, щось образливе сказати, але не встиг, бо в цей саме час почулося тоскне іржання коня. Обережно прислухався. Через хвилину кінь бив копитами двері. Вдари сипалися раз-по-раз на блаженські двері з такою силою, що от-от вилетять чисті із одвірками. Кость не поворухнувся, Лукія ж зірвалась і побігла зразу до хати, винесла циберку і, поставивши на подвір'ї, кинулась до хліва. Утихомиривши коня, за хвилину вивела його на подвір'я й, підвівши до цебрика, тикала йому мордою в січку, добре присмачену висівками та вареною баранолою. Але кінь ходив у неї на повіді, байдужий до всього. Кілька разів намагалася поласкати його по морді та кінь, немов угадуючи її намір, висмикував високо догори голову. Згодом він потяг Лукію до воріт. Лукія вже дгадувалась, що коневі хочеться до гурту, що він уже встиг привикнути, і серце в тривозі скорбно защемило. Все ж таки вона вирішила — раз кінь привик, то може й одвикнути: треба лише не поспати кілька ночей. Через п'ять хвилин Лукія повела знову коня до хліва. Він йшов слухняний і неначе спокійний. Але оту той самий момент, коли жінка, кинувши його в дверях на шию повідів, почала плескати за старим звичаєм його по клубках, щоб він хутчій ліз до хліва, від воріт почулося навіжене іржання. Кінь стріпенувся. Лукія хутко заньокала на нього й хотіла вже зачинити двері, але не встигла й отямитися, як кінь висунувшись, задом з хлівця, відпихнув її набік й подався вскач, з вихвицом, до воріт.

У вечірніх присмерках Лукія і Кость упізнали в коневі, що їржав коло воріт, пару їхньому. Звідки він узявся, яким побитом опинився тут, вони не знали. Кінь належав ще до усуспільнення теперішньому голові колгоспу.

„Невже і його жінка сказала, що забрати хотіла коня, як оце й моя?“ — мимохіть подумав Кость, не спускаючи очей з тої частини подвір'я, де гасав кінь, тикаючись раз-по-раз грудьми то в тин, то в ворота.

Над селом нараз пролунало галасливе іржання кількох коней з колгоспного подвір'я. Коні з обох боків тину дужче загарцювали. Костів кінь кожного разу, коли натинався на прудку загороду, чи кривобок ворота, у відчаї іржав на всю вулицю, немов благаючи собі допомоги. Йому відповідав другий кінь. Коли вони сходилися біля тину, чи біля воріт, то починали ласкатися та загравати між собою, як ті діти.

Якийсь час Лукія стояла, неначе заворожена. Врешті опам'яталася й тихо пішла навпростець через подвір'я по закучерявленому давно не топтаному шпоришеві до воріт, ніжно промовляючи:

— Кось-козь кось... Коська, коська.

Коні запряли ушами, нервово струснули красивими головами й ще дужче заіржали. Сам того не помічаючи, Кость також рушив до коней... Побачивши, що до них у вечірніх сутінках наближається хтось з якою метою двоє людей, коні щосили загарцювали колотину. Костів кінь ударив грудьми у ворота раз і другий, намагаючись вирватись з осоруженого йому подвір'я, але ворота трималися міцно. Тоді, немов опечений, заметався коло воріт... І от у той саме час, коли Лукія підходила майже до коня, він в останнє, що сили турнув ворота, зірвав їх з петель і, зрадівши, пішов вибриком вулицею, із гордо піднесеною головою. За ним навздогін біг другий кінь. Кость з полегкістю зідхнув.

Немов п'яна бухнулася на перелазі Лукія. Вона не могла ні плакати, ні щось говорити. Здається в неї одерев'янів язик, відпала голова і взагалі вона вмерла.

— Кажуть, що худоба не повімає... — Ледве стримуючи свою радість почав Кость, але в цей час на нього глянула з такою неймовірною тугою Лукія, що він осікся й уже зовсім іншим тоном закінчив, приступивши ближче: — Не тужи, нехай наші вороги журяться...

Лукія мовчала. Кость зачекавши трохи, підвівся й пішов до села.

На подвір'ї в колгоспі стояли гуртками стривожені колгоспники. Із розмов Кость довідався, що коней встигли забрати лише п'ять жінок, а решту, врятували. Кость пішов на стайню. Його зустрів сміхом Махтей, і від того йому на серці відлягло.

— Виходить, що ваш, Костю, кінь розумніший за вашу бабу — промовив Махтей.

— А є вже кінь? — запитав Кость.

— Прибіг.

З липкої темряви конюшні раптом виплила якась постать. Придивившись, Кость упізнав Хтодя.

— Ну, коні наші, знову вкупі, — сказав він, підійшовши ближче. — От потоваришували. Га? А бабів наших треба буде розумувати — додав зовсім спокійно й серйозно.

Три дні панувала мовчанка в господі Костя, і три дні Лукія не появлялася на людях від пекучого сорому за свій вчинок, але на четвертий якось у хвилину душевного ладу й тимчасового спокою вона заговорила:

— Що про мене кажуть у колективі? — Спитала Лукія в Костя.

— Сміються з тебе.

Лукія зідхнула.

— От наробила.

— А наробила.

І помовчавши згодом промовила:

— Більше так не робитиму.

— І не варто, — додав Кость.

В його серці запалало стільки молодіжності, що здається вистачило б на цілий великий світ. Як же ж йому не радіти, коли на його очах, людина переродилася... Кость лежав того вечора на лаві так само, як у ту пам'ягну першу ніч, коли записався до колгоспу. Тільки яка величезна різниця між сьогоднішньою ніччю й тією, що минула. У маленьке віконце ясніло вже сухе по-літньому небо крізь розбиту шибку тягло з вишняка пахом молодого запеченого глею, квітом, чебрицем і м'ятою... Голуби давно відгули і більше не воркували в любовні стомі над вікном.

— Я не проти колектива... Хіба я не розумію, без голови я чи що, говорила далі Лукія. Тільки страшно чогось, жаль старого і коня шкодувала. А що, як прогорить колектив — думала. Ну а то ще мене заїло, що ти не радившись зі мною сам записався... І зовсім тихо додала: — найбільше ж збива мене з праведного путі куркуль Вертиголова, будь він тричі неладний.

Травень 1931 р. м. Харків.

ФЕДІР КИРИЧЕНКО

Т Е М П

І

Сівбу розпочато.

Буйний темп,

Бризкає силою

праці владної.

Ми врожаїв

мізки піднесем

Хай не вие

жалюгідною бандою

Капітал

проти наших тем.

Вийшли в поле

сівалок ряд.

Весна разгоном

сталевим кроком,

Здіймає гуркіт

бойових кононад.

Машини врізуються

в ґрунт глибоко

Дебелі землі

країни Рад!

II

Степ гремить
 комуною, радгоспом,
 На їхню міць
 до мільйонової зважай.
 Ми йдемо завжди
 великим зростом.
 Вдарниками всі
 зустрінемо врожай.
 Ще зимою машини
 з ремонту озброєні.
 Хоч сьогодні для бою
 бери, живай.
 Всі давно енергію
 до праці, зброї,
 Щоб незламно
 бахнути на жнива.
 Вірно.
 Минулий рік билися строго,
 Хоч минулий рік
 не теперішній час.
 У жнива доб'ємо
 куркуля маскованого
 Й викриєм ледарів
 як баласт.
 Не працюєш — не наш:
 Ворожих свора.
 Трутнів неодмінно
 у пил розбить.
 Ми їдем на жнива:
 владно, суворо —
 Як бійці
 реконструктивної доби.
 Знищимо все,
 що є ненашого.
 Багато ж бо криється
 бюрократичних рож,
 Що всюди приховують
 лище ображеного.
 Сховали:
 „Звичайно, тому що тож“...
 У жнива, як один,
 у колони станьте.
 Станьмо щоб крицею
 кожний палав.
 Гонімо ледарів,
 рвачів,
 симулянтів

З більшовицьких
ударних лав.
Жнива — боротьба.
Генеральна лінія
Міцно в руках —
зброя перемог.
Геть чисто знищимо
старе тління
Поступом
комуністичних епох.
Жнива —
крок потужний п'ятирічок.
Волю,
мозок
і нерви напруж.
Всі мобілізовані
проти старих звичок,
За більшовицький врожай —
руш.

ПИЛИП ЗАГОРУЙКО ТРАКТОРИСТ ВАСЯ

П о в і с т ь
1

СУХИЙ, наче грудка землі у спеку, Вася Перепелиця повернувся з поля саме тоді, коли його господар Микита Скиба влетів у подвір'я, ніби вітер. Він їздив на ярмарок і, як водиться, повернувся на підпитку. Високий, з довгою шиєю як у гусака, Микита, вигнувся каблучкою, стримуючи покритого піною жеребця, що стояв серед двору, ніби вкопаний, важко носячи боками.

Відпустивши віжки, Микита перекинув через полудрабок ноги, звисивши їх наче мотузки, глухо бовкнув до Васи:

— Разпряжеш жеребця та не давай зразу їсти. Поводи його трохи, нехай прохолоне.

Мішком зсунувся на землю й, підгинаючи ноги в колінах, похитуючись, побрів до хати.

Наймит заметушився біля коней, що приїхав ними, поспішаючи скорше розпрягти їх. Аж дивно було, що такий маленький так хутко справлявся, дзвигую підстрибуючи біля них, щоб дістати зброю. Стомлені коні слухняно нахиляли голови, довірливо поглядаючи на хлопця. Як і він, вони були до краю стомлені цілоденною важкою оранкою й бажали лише одного: добратися до стайні й з напівзаплющеними очима задрімати.

— Мабуть добре набрались, — неспокійно подумав Вася про Микиту й зіщулися, ніби заніс над ним його господар батога. — Це зараз битимуть тітку Феську. — Болісно усміхнувся був, зібравши біля носа вузол зморшок, але в ту ж хвилину й зітер з лица посмішку.

Пригадав понівеченого плуга під час оранки й засумував. Під вечір наскочив плуг на якийсь камінь. Одрівався леміш, чересло погнулось. Завтра вже не можна виїжджати ніч у степ.

— Буде мені. Ніберуся, як май груш. — Гірко подумав, сутулячись, ніби відчуваючи на спині удари.

Запоравши коней, підійшов до вороного жеребця, що й досі не відсапався? Ноги його дрібно дріжали, ніби він змерз. Коли підійшов до нього Вася, жеребець прищулив одне вухо й, тижо вишкірившись, скосив очі, що зайшли кров'ю.

Наймит ласково поплескав тварину по шиї.

— Зігнали тебе бідолагу. Ех, ти ж конику мій хороший.

Жеребець перестав шкіритись, настороживши вуха, але й досі з недовір'ям косив на Васю очима. Коли хлопець почав розпрягати, жеребець затанцював, перебираючи струнками ногами й повеселішав. Мотнув кілька разів головою, пристягнувши великі, ніби гумові губи, намагаючись грайливо вкусити Васю за плече.

— Постій спокійно. Не кусайся. Тут біда на мою голову звалилась, а ти граєшся. Плуг поламався, леміш погнувся... Це як довідаються дядько Микита... Буде мені. Він важко зідхнув, заглянувши тварині в очі, шукаючи там співчуття. Звертався, ніби до розумної істоти. Скаржився, розказував.

Бо кому ж він пожаліється? Нікого в нього не має: ні рідні, ні добрих знайомих. Один ще маленьким узяв його до себе Микита Скиба, бо сиротою залишився Вася.

Опікунам казав, що за свого бере.

— Бездітний я. Не дав мені бог наслідників, то нехай буде мені як за сина.

А опікунам лиш би клопоту позбутися. Передали Васю й забули про нього.

Микита прирізав до своїх ланів смужки сиротського поля, що залишилася після Васиних батьків, розорав межу, а самого Васю зразу ж і в роботу запряг. У великому господарстві завжди робота знайдеться.

— У мене й немовля знейшло б собі роботу, — не раз казав Скиба. Умів він заставити когось поробити на себе. Тому Вася не вспів оглянутися, роздивитися добре нового місця, як одержав у руку довгу лозину та торбу через плече, що біла його по п'ятах, і наказав;

— Жени гусей на вигін та пильнуй, щоб шуліка маленьких не похапала, бо тоді хоч не вертайся.

І Вася пильнував, збиваючи нігті на босих ногах. Жував черствий краєць хліба, що давала йому тітка Феська й цілий день бігав по вигоні, зганяючи до купи вередливих гусей. Не раз ділився з ненажерливими гусьми хлібом, щоб тільки догодити тітці, бо Феська ніколи не була задоволена з Васиного пасовиська. Завжди гримала, й не раз важка рука боляче опускалася на худеньке тіло: то гуси голодні поверталися додому, то чомусь гусак крила попускав — і всьому виною Вася.

А роки йшли. Мінjali обличчя села Кирилівки, мінjali людей, але для Васі вони були однакові. Літом — спека, позбивані до крові ноги, а зимою, ще гірше, бо холод дошкульний ніколи не давав спокою. Тільки й зміни було, що підрісши, Вася від тітки Феськи, перейшов під безпосереднє керівництво дядьки Микити.

— Ти вже великий, лобуряка, — похмуро казав Микита, — доволі байдки бити, треба робити.

І справді, нова робота настала швидко. Скиба пристосовуючись до тих змін, що відбувалися в Кирилівці, звільнив наймита, дещо спродав і почав господарювати з Васею.

Настали каторжні дні. Вася робив, як сірий віл. Ні літом, ні зимою не мав перепочинку, бо хоч Микита і спродав дещо з худоби, проте господарство було велике й потребувало багато роботи й великого напруження. Микита був не ласкавіший від Феськи й так само бив Васю, тільки ще болячіше, бо був дужчий.

Вася літом худ, засмажувався на сонці, що тільки очі блищали, а зимою через блаженську одіж простуджувався й бухикав надричним кашлем.

— Заїздите ви свого наймита, — не раз казали сусіди Микиті.

— Та який же він мені наймит? Я його за свого взяв, хіба ж не знають люди чи що? Робить як і всі, для себе. Хіба ж я своє господарство з собою в домовину заберу? Йому ж усе й залишиться. А що воно таке худе та мале, то я тому не винен. Не моєї він крові. Мабуть, що в матір свою вдався. Така сама була худа, як горстка.

Сусіди знизували плечима й ніяково замовкали. А Микита після такої балачки повернувшись додому, починав згонити пасію на Васі.

— Ти, що? Скаржитись на мене ходиш?

Роздеру як щеня.

Вася зіщулювався у клубочок і тоскно ждав биття. І коли після цього хтонебудь розпитував про його життя-буття в Микити, він боязково оглядався й мовчки відходив набік.

Пробувала наймитська профспілка втрутитись у життя Васі. Хотіла скласти трудового договору між Перепелицею та Скибою, та нічого з того не вийшло. Микита намовив Васю відмовитися, і той відмовився. Сказав представникам, що за сина він у Микити.

Вася сліпо слухав Микити й, надриваючись, робив, як справді біла свого. Але Микита поводився з ним, як з наймитом. Їсти що найгірше давав, ніколи не садовлячи разом з собою за стіл. Спав хлопець у стайні разом з кіньми аж до пізньої осені. Зимою в хаті на долівці біля порога. І за все був битий. Заспить у досвіта й схоплюється як опечений, бо господар уже звів його мнялом. Батога загубив — пугою по спині має.

Тому й зараз турбувався Вася, якби йому не перепало за по-ламаного плуга.

— Нехай би вже завтра, коли протверезішають, — подумав, — а то сьогодні під п'яну руку приб'ють. Скалічити можуть.

Похилив голову в журбі й виправдувався перед собою.

— Хто ж його знав, що там камінь. Під землею, не видно, його. — Водив по дворі жеребця й з тоскою боязко поглядав на вікна.

В хаті було тихо. Крізь середнє вікно видно було Микитину лутулу спину. Зігнувшись, вона була нерухома. У другому вікні час від часу мелькало злякане м'ясисте обличчя Феськи. Видно було її метушню, щоб догодити п'яному чоловікові. Але похилена як дошка спина, не виявляла ніяких ознак чи то роздратованости чи доброти.

— Буде мені... Вдсяте шепотів Вася зблідлими губами. — Дядько чогось такі сердиті. Мать що якась невдача трапилася на ярмарку. Коли б хоч лягали собі спати. Що буде, лиш би не сьогодні.

І коли проводив жеребця повз воза, похапцем ухопив якогось драгтивного мішка й накрив ним повівечині частини плуга. Хотів був даі йти та зупинився здригнувшись, бо з хати розлігся одчайдушний вереск.

— Б'є... — Прошепотів Вася і зблід.

Вереск, що нісся з хати, супроводився гупанням ніби бив хтось у дно порожньої бочки. У вікно вже не видно було зігнутої Микитової спини і в другому не мелькало м'ясисте обличчя Феськи. Лише шибки червоним блиском відсвічували захід, стиха бряжчали від вереску.

Враз розчинилися сінешні двері з такою силою, ніби зривав їх хтось із завісів, і на двір вибігла розпатлана Феська. Очіпок у неї збився на потилицю й пасма розтріпаного волося розвіялося по вітрі.

— Рятуйте! Вбиває гаспид! — Зупинившись на мить, заверещала вона на всю горлянку. Потім ніби підхоплена вихром, рванулась з місця й побігла в городи. Через мить її розпатлана дебела по-стать зникла в зелені соняшників.

Микита, що вискочив з хати, кинувся був наздоганяти жінку, але, пробігши кілька кроків, зупинився.

— Хіба не вернешся, падлюко, — люто процидів крізь зуби, махаючи кулаком у той бік, куди вона зникла.

Кілька хвилин стояв на одному місці й тупо дивився собі під ноги, нічого не помічаючи. Потім ворухнувся, як сонний павук, і переставляючи довгі, ніби крокви, ноги, підійшов до воза.

Побачивши, що Микита йде до воза, Вася зіщулився і завмер. Боязко притулився до широких грудей жеребця, ніби шукав у нього порятунку. Широко відкритими очима стежив за кожним рухом свого господаря, благально думаючи:

— Коли б не побачив плуга.

Микита підійшов до воза і в задумі сперся на полудвак. Застигло стояв кілька хвилин на одному місці, не рухаючись, і Васі починало відлягати від серця.

— Може й не побачать. — До болісного стискання серця, що билася, як у пійманого горобця, йому хотілося, щоб ця надія справдилася.

Не помічав, що жеребець, спочивши, почав грайливо перебирати ногами й готовився, вловивши влучний момент, вирватися з Васиних рук і піти викрутасами по подвір'ю. Присутність Микити паралізувала Васині рухи, його волю, і він скам'яніло стояв, забувши про все на світі.

Але Микита ворохнувся й, ніби пробудившись після сну, обвів посоловілими очима подвір'я. Побачивши нерухомого Васю, випростався зовсім і раптом гримнув:

— Ти чого став? Чому й досі не зняв плуга та не поставив на місце? — Він шарпнув за чепігу, потягнувши до себе плуга. Мішок, що ним було накрито поламані частини зсунувся набік, і Вася з жахом побачив, як перед Микитою оголились понівечені леміш та чересло.

У Скиби налились крив'ю очі. Він дивився на плуга не рухаючись з місця й мовчав.

— Це ж що таке?! — нарешті, проревів він. — Що це таке, я тебе питаю? — З якимсь клекотом у горлянці переянтав від удруге.

— То ти так пильнуєш хазяйське добро?

Відсунув зовсім набік мішок і провів рукою по зігнутому леміші. Перевів погляд на Васю й закліпав очима. Хилитнувся й важко відриваючи від землі ноги пішов як роз'ярений бугай, сліпо простуючи до наймита.

Вася зблід. Остовпіло стояв, нічого не думаючи, лише щільніше пригорнувся до грудей жеребця, що сторожко притулив вуха.

— Битимуть! Ой, битимуть! — Тоскно, ніби крізь сон, крутилася думка, що паралізувала рухи й не давала змоги ворухнутися.

І коли Микита щільно підійшов до Васі, він ледве чутно прошепотів, бо горлянку здушував ляк.

— Дядечку, там під землею був камінь... — Але Микита не дав докінчити. Важко підняв руку й з усієї сили вдарив Васю в обличчя.

— Оце тобі камінь...

Жеребець злякано мотнув головою й рванувся, відкинувши далеко набік заюшеного Васю. Відскочивши, він став, і з цікавістю глянув на поваленого у гній наймита. Потім підкинув задом і стрибки вигнувши шию, пішов гасати подвір'ям.

Оглушений ударом, Вася упав на купу гною, закривши руками обличчя. Притамовував кров, що цікаво біла з рота і носа. В голові зашуміло й здавалося, що все пішло колом, нахилиючись у бік, як на гойдальці.

В ушах дзвонили дзвоники.

Микита ступив крок, щоб підійти до Васі, і замірився батогом, що захопив його на возі, але мусів зупинитися. Жеребець, знаючи вдачу свого господаря, побачивши в його руках батога, перелякано став сторч і відірвавшись від землі, стрілою перемахнув через тин у город.

— Держи! Переймай! — Гукнув Микита й, забувши про свого наймита, побіг за жеребцем.

Вася лежав нерухомо. Боявся підвестися, бо думав, що над ним ще й досі стоїть його господар. Боявся, щоб він знову не почав його бити. В роті було солоно й липко. Щось різало язик і неприємно лоскотало в горлянці. В голові то стишувався, то знову, здіймався шум. Перемагаючи біль, Вася почав прислухатися до того, що робилося навколо. Підвів голову й обвів поглядом двір. В подвір'ї було пусто. Хата так і залишилась відчиненою навстіж. Перевів погляд на воза, що стояв посеред двору, побачив біля нього на землі мішок, пригадав, що сталося. Довго дивився в одну точку, збираючись з думками. До його слуху ледве долітали вигуки Микити, що ловив жеребця, та тупіт кінських ніг.

— Наробить шкоди. Витолочить, — подумав мимохіть, зовсім відвівшись, і сперся на руки.

Від руху голова закрутилася, аж нудко стало. З розбитого обличчя на руки закапала кров. Глянувши на краплини крові, що маленькими цятками згусала на чорних як земля руках, Вася затрусився від стримуваного плачу. Зробилося невимовно шкода себе, й рясні сльози, що далі не міг їх стримати, гарячими краплинами полилися з очей. Затіпався, затрусився в риданні, болісно зводячи плечі.

Зіщулено сидів і плакав. Хотів, щось сказати в голос, повернув язиком і почув у роті якийсь дзенькіт. Язик попадав у щілину між передніми зубами, якої раніш не помічав.

— Зуби повибивано, — злякано подумав.

Вася дивився на скривавлену долоню, на свої зуби, що біліли, й не знав, що робити. Хотів щось придумати, вирішити, але через безнастанний шум у голові не міг. Тікала кудись думка й не в'язалася до купи. Не вспівши виникнути, гинула. Поволі встав і, похитуючись як п'яний, пішов до воріт. Ще й сам не знав, куди він мав піти, до кого вдатися й що робити. Визріло лише одне бажання: піти з цього подвір'я, щоб більше не бачити його, не вертатися до нього.

Коли вийшов за ворота, почув за плечима, як хтось гукав його. Спочатку сердито, нагадуючи, що треба порати худобу, кидаючи навздогін лайливі слова. Але коли Вася навіть не обернувся на голос Микити, що гукав його і продовжував іти далі, Микита ніби осікся, замовк. За хвилину знову почав гукати, та вже запобігливо, зміненим голосом, у якому чулися нотки тривоги. Його вигуки, звернені до Васі, схожі були на скавуління побитої собаки, що перевернувся на спину й жде чергового штурхана.

— Вася! Васько! Куди ж ти пішов? Вернися, будемо вечеряти.

До Васиних ушей ледве долітали Микитові слова, але не сприйняті свідомістю, губили свій зміст. Йшов вдовж вулиці, затиснувши в кулаку вибиті зуби. З похиленою головою поспішав, віддаляючись від Микитового подвір'я, ніби його підганяв хто в шию. Минав людей, що зустрічалися по дорозі, ще нижче нахилиючись, ховаючи своє розбите, скривавлене обличчя. Ледве стримував схлипування, що виривалися з грудей, як у малої дитини.

Не думав над тим, що робить, куди йде. Лише весь час робилося шкода самого себе за самотність, за непорадність. Бо коли б був хоч хтонебудь з рідні: батько, чи мати, чи хоч який далекий родич. Пішов би до них і поскаржився. Розказав би про свої поневіряння, і нехай би пожаліли. А то ж нікогісінько. Один як палець. При цій думці ще гірше ставало шкода себе. Пригадалися неодноразові бійки та знущання над ним, і завжди залишався він беззахисний.

Не знав бо обдурений Вася, що захист та співчуття знайти він міг, тільки серед таких як сам. Але научений Микитою, він відмовився від цього захисту й тепер безпорадний, керований інстинктом, тікав з того пекла, де знущалися над ним підряд кілька років.

Іноді заступавсь хтонебудь з сусідів, але цей захист не тривкий був, бо Микита обурювався завжди й казав, щоб не втручали сусіди носа не в своє діло.

— Б'ю, бо мій. Розуму вчу. — Казав він і сусіда, що пробував заступитися за Васю, ніяково замовкав.

— А хіба ж так поводяться з своїми? — Не раз питав сам себе Вася. — Ой у людей тоже є діги, але їхні батьки не так їх розуму вчать, не кагують. Лагідно поводяться з ними. Іноді почуєш, що й гримають на них, та що це за гримання, коли за цим і ласка почувується, і добре слово. А тут відколи в дядька Микити, а ще й раз у разу доброго слова не чув. Ніколи не спитають, чи їм що, чи не болять де. До пізньої осені ходжу босий як і зараз, ноги у виразках, роз'ягнених стернею, а чи пожалів хто?

В цю хвилину, єдине, чого хотів Вася, це співчуття та теплого слова.

— Піду до того чоловіка, що приходив договора складати, — вирішив він і перелякався своїй думки. На мить зупинився серед вулиці безпорадний, думаючи над тим, чи йти йому до нього, чи ні. Огортав страх.

— А що, як він вижене за те, що тоді не послухав його. Що робити тоді? Куди йти? Коли повернуся додому, дядько Микита ще гірше битимуть. Битимуть за те, що не послухав їх і не вернувся додому, коли вони гукали.

Пекучий біль у роті нагадав йому Микитину ласку, й це вирішило дальшу долю Васи.

— Ніколи не вернуся, — твердо вирішив він і знову рушив у путь, лиш би йти куди небудь, щоб бути подалі від Микитино двору.

Дуже вже багато натерпівся Вася, щоб вертатися знову за цим же самим. Не міг забути тієї образи, тих знущань, що весь час терпеливо зносив. Не раз, проїжджаючи селом біля попової хати, він бачив юрми хлопців. Казали, що там комсомольці збираються. Іноді розбирала цікавість піти й собі. Послухати, про що вони так запально говорять, але боявся ходити. Раз заїкнувся, попросив дядька Микити, щоб пустив подивитися тільки, але Скиба на віжки показав.

— А цього ще не коштував?

Після того Вася й думати не насмівлювався про те, щоб піти до попового будинку, де збиралися хлопці. Аж тепер тільки вирішив піти туди й шукати співчуття та захисту.

Не йшов, а біг до селянського будинку, але коли опинився перед дверима, взявшись за клямку, розгубився й застиг на місці. Роздумував — що йому робити? Несміливий від природи, затурканий Микитою, вагався заходити. Опустив руку, випустивши клямку й зробив уже крок, щоб відійти від дверей, та не вспів, бо хтось підійшов із заду й поклав на плече руку.

— Чому не заходиш?

Вася обернувся й глянув через плече на того, хто питався. Перед ним стояв Борис Чумак, Кирилівський хлопець, що працював на сусідньому радгоспі. Він і приходив колись до Микити від спілки складати договора.

— Що з тобою? Чому ти весь скривавлений? — не діждавшись відповіді, знову запитав Борис, роздивляючись Васине обличчя. — Може господар побив? Заходь. Розкажеш. Ми тут, якусь раду дамо. — І легенько підштовхнув Васю до дверей.

Вася хотів щось відповісти й злегка упирався. Але Борис обняв його за стан і майже силомиць тягнув до дверей.

— Там розкажеш нам усе. Я здається починаю догадуватись. Та нічого, хоч трохи пізно ти звернувся, але добре й це. Добре, що ти на своїм горбі приїхав таки до нас. Сам на своєму горбі, виніс усе й доїхав таки куди треба.

Мусів іти, бо тікати не було куди. Не зчувся, коли й опинився в кімнаті, в якій сиділи за столами знайомі хлопці. Знайомі лише тому, що бачив їх, знав, що вони з Кирилівки, але через свою відлюдність ніколи не говорив з ними. Хоч і не раз гукали вони його на вулицю, кликали до сельбуду, але завжди на той час знаходилась для нього яканебудь робота.

— Сельбуд не для нас, — говорив Микита. — Сельбуд для злиднів, а не для таких як ми. Ти ж слава богу пошти що багатирський син, так що тобі там нічого робити.

І Вася, „багатирський син“ мусів копатися до пізнього вечора в гною, і коли вже було пізно кудинебудь йти, стомлений, звалювався у ясла, щоб хоч трохи відновити сили на завтрашній день.

Коли до кімнати зайшов Вася, всі повернули до нього голови.

— Хто це тебе так почастивав?

— Чи не хазяїн твій часом, га?

Повставали з лав й оточили з усіх боків. Він не знав, що йому робити, куди заховувати своє закривавлене обличчя.

— Розкажуй Вася, — ласково звернувся до нього Чумак. Ховайтесь нічого, тут усі свої.

Він підвів його до лави й посадив поруч з собою.

Присутні мовчали й вичікуюче дивилися на Васю. Кожен з них мав би пригадувати своє минуле, свої поневіряння, бо більшість з них були наймитами. Де в кого з них ці поневіряння ще не закін-

чилися, бо й досі вони служили у куркулів, які безжалісно експлуатували їх. Вижимали скільки могли, намагаючись кожен раз обкрутити, обманути. В кожного з них росла зненависть до Микити Скиби, за те, що він обманював і профспілку, і малого Васю.

— Мабуть що биття не раз траплялося та Вася заляканий мовчав, а тепер доведений до краю примушений був звернутися за порадою та допомогою, — думали.

Думки присутніх перервав Вася, що тремтливим голосом почав оповідати та скаржитись. Всі слухали його й набиралися гніву до Микити Скиби та до інших куркулів, що позасідали болячками в селі й знущаються.

Вася оповідав про своє коротке, але повне страждань життя не соромився свого плачу й схлипував. Йому робилося легко, бо почував, що знаходиться серед своїх товаришів.

— Нічого, Васю. Ми примусимо твого господаря, щоб він вставив тобі замість твоїх вибитих зубів золоті. Ми ще з ним поговоримо. — Підбадьорював Борис Чумак.

— Да, да. — Підтверджували присутні. — Треба буде завтра ж не відкладаючи, щоб ти пішов до Скиби. Ти уповноважений і маєш право вимагати. Не захоче по добрій волі миритись, прийдеться передати справу до суду. Суд наш, пролетарський, так, що журитися тобі, Василю, нічого. Справа твоя на мазі.

— Десь пристроїти треба хлопця — замислено промовив Чумак.

— Пристроїться. На радгосп нехай іде. Ось я також кидаю свого куркуля й на радгосп подамся.

— Тобі скільки років? — запитав Чумак.

— Шістнадцять, сімнадцятий.

— Письменний?

— Ні.

— Так. Погано. Але нічого. Навчись. Аби тільки хотів учитися, то все буде як слід.

— Товариші! — звернувся до присутніх Чумак. Хто візьме на ніч його до себе. А завтра вранці нехай прийде сюди.

Охочих прийняти Васю знайшлося багато.

— Тепер будемо продовжувати нашу роботу. — Звернувся Чумак до комсомольців, бо він був і секретарем комсомольського осередку.

Вася сидів у кутку і прислухався до того, що говорилося. Для нього усе це було нове. Почував, що близько, рідне, але не зрозуміле, бо далекий був від цього життя, що було джерелом.

Пізно ввечері розходилися комсомольці із зборів. По дорозі ще довго сперечалися, вияснюючи один одному якенебудь складне питання. Колективно опановували знаннями, допомагаючи один одному взаємно.

II

Скиба підійшов до воріт і хотів був вийти на вулицю, щоб покликати Васю. Навіть переступив через перелаз і стиха гукнув, проте Вася не повертав голови і віддалявся від Скиби.

„Що ж це таке? — здивувався Микита. — Непослух. Куди ж він пішов?“ — Дивився в слід Васі й закіпав люттю. Бачив, як Вася повернув до сельбуду й перелякався.

„Куди ж я його вдарив?“ — пригадував. — „Тепер поскаржиться й буде з ним морока. От харцизяка, от настали часи, що наймитові своему слова не можна сказати“.

Стиснув кулаки й, повернувшись, важким кроком пішов у двір. Покрутився перед стайнею й зайшов до середини. Жеребець побачивши свого господаря, зіщулив вуха й вишкіривши зуби, приготівився оборонятися. Микита злісно вдарив його ногою в живіт, аж в середині в нього кавкнуло.

— Чого шкіришся, стерво, щоб тебе собаки з'їли. — Знову вийшов у двір. Подивився ще раз на поламаний плуг і пригадав, що сталося. П'яний хміль пройшов з голови, й тепер він міг спокійно обдумувати, що йому робити далі. Прийшов до висновку, що без наймита, як без рук. Важко буде справлятися. Хоч і малий ще Вася, але все ж таки робив усе. А тепер прийдеться самому завтра їхати в поле доорювати на зяб. Всі пляни зриваються. Замість того, щоб узавтра їхати на ярмарок у Китайгород, доведеться виїхати в поле.

„Попадаєшся ти мені, гаспиде. Поголодуєш, пошляєшся й вернешся сучий сину, тоді я з тебе усі жила вимотаю. Будеш ти мене пам'ятати, — злісно думав.

Починало сугеніти. Зайшов у хату. Вона була відчинена й порожня. Феська чи не повернулася ще, чи ховалася від свого чоловіка, щоб він знову не почав її бити. Микита засвітив лампу й заглянув на піч.

— Фесю! — тихо покликав. З печі ніхто не обізвався.

— Фесю! — ще раз гукнув він, намагаючись говорити як найлагідніше й почав прислухатися.

В снігах зачовгали кроки й потихенько рипнули двері. До хати, якось боком, перелякано зайшла Феська й стала коло мисника, згорнувши на грудях руки.

— Де ти була?

— А ти хіба не знаєш?

— Ну добре. Треба нам порадитись.

— Немає мені про що з тобою радитись.

Микита скипів.

— А з ким мені радитись? З комсомольцями, чи що?

— Хоч з чортом! Упиралась Феська.

— Не дратуй мене! Не виводь мене з себе, бо я не знаю що з тобою зроблю.

— Роби що знаєш. Ти вже й так мені мій вік заїв. Ніколи від тебе доброго слова не почую. Тільки те й знаю, що маю від тебе стусани та лайку. Поїдеш, нажерешся, щоб тебе вже розперло, а приїдеш додому, то на мені пасію згониш. І доки я буду мучитися та поневірятися, — раптом заголосила вона на всю хату, приказуючи.

— Пропав мій вік, ще й решта валиться. Пропала моя головонька бідна. І за що мені таку кару господь послав. І що я такого завинила перед людьми, що так терплю та караюся. — Виводила Феська тоненьким голосом і прислухаючись до себе, ще гірше починала плакати й приказувати, бо ставало шкода себе. Сама себе розжалювала.

— Та перестань же, бодай би тобі заціпило. Он Васька пішов до комсомольців скаржитися на нас.

Феська враз замовкла. Висякла у фартух носа й ніби не плакала зовсім, запитала сердито:

— За що скаржитись? Що, йому наш хліб в ніс коле? Бач, яка зігнибіда. Ти з ним поведься як з своєю дитиною, а воно тобі ще он що коверзає. А щоб йому добра не було отому паршивцеві. Диви но, яке розумне стало.

Скиби зразу ж помирилися. Страх за себе, за свою шкіру примусив їх забути про особисті рахунки й примирення наступило в ту ж хвилину, як тільки почали говорити про загрозу, що повстала для них зовні. Загроза, яка перушувала куркулячий спокій, що загрожувала їхньому добробуту, нажитому чужим горбом.

— Що ж маємо робити? — порушив мовчанку Микита. — Воно ж коли набереться смілости, то може нам наробити чорти батька зна чого. Сюди й спілка й комсомол втрутається. По судах почнуть тягати.

— За печінку б його тягнуло, і де воно взялося на нашу голову.

— Прокльонами тут не допоможеш. Треба діло робити.

— Яке?

— Завтра вранці підеш до того комсомолу. Розпитаєш, що і як. Може його побачиш, вговори, нехай вертається додому. Та не кричи, не лайся. Ласкою до нього підійди. Може й послушає.

Стелилися й лягали спати. І вже в постелі довго радилися, як викручуватися в разі якоїсь біди.

Як тільки почало сіріти, Микита вже був на ногах. Вовтузився коло плуга, порав худобу, час від часу позираючи на вулицю, чи не йде часом Вася. Але Васі не було. Хотів уже запрягати коні, коли забрехав собака, зриваючись з ланцюга.

— Кого це несе в таку рань, — сердито подумав. Вийшов з хліва й подивився на вулицю. Біля воріт сгояв Вася з якимись двома хлопцями.

Микита цикнув на собаку й повагом підійшов до воріт.

— Де це ти гуляєш Васю? — докірливо запитав він, намагаючись говорити ласково. — В поле пора їхати, а тебе й досі немає. Поламав учора плуга та ще й ходиш десь. Біжи до хати та скоренько снідай.

Вася мовчки стояв, опустивши голову. Вираз упертости був намальований йому на обличчі, і якесь тверде рішення різкими зморшками залягло біля рота.

— Зайдем і до хати, — відповів за Васю високий хлопець, — тільки ви прив'яжіть свого собаку, а то ще штани розпанахає.

Скиба ніби не чув, що звертаються до нього. Продовжував стояти на одному місці й говорити до Васі.

— Плуга поламав. Підручному коневі намуляв холку, та ще й ходиш десь.

— Не заговорюйте, дядьку зуби, — ставлячи ногу на перелазу рішуче промовив високий хлопець. — Заберіть свого собаку, а то й за неї відповідатимете.

— Ти щось маєш до мене, Борисе? Кажі, я й звідси почую — не повертаючи голови промовив Микита, і зробив крок, щоб піти в подвір'я.

— Е, ні дядьку, це вам нічого не допоможе. Тепер ви не викрутитесь.

— Ходім! — рішуче промовив Борис Чумак й, виламавши з тина дрючка, пішов за Микитою. — Ідіть, ідіть, — підбадьорював він Васю й голову профспілкового осередку. — Собака менша за нас. не з'їсть.

— Почекайте, бо порве. — Обіззався Микита й ніби притримував великого, як вовк собаку, що рвався з ланцюга. Ланцюга було прицеплено до дроту, який протягнений від стайні до хати, і собака, міг вільно бігати, загороджуючи путь, тому хто хотів би піти далі від воріт.

Собака рвався й сказано гавкав на хлопців. Враз він вирвався з рук Микити, спущений з ланцюга, й розлютовано кинувся на хлопців. Микита, ховаючи зісну посмішку, стояв на одному місці й розводив руками.

— Ну, що я тепер з ним зроблю. Це ж звірюга. Тікайте, а то загризе. Тікайте, кажу вам.

Собака з розгону кинувся на Чумака, але той вчасно махнув палицею зачепив його по зубах і пес відскочив, але забіг з другого боку й, присівши, наготовився плгнути на безбродного голову профспілки. В очах собаки світилася така лють, що голова профспілки на мить закам'янів — розгубившись.

— Загризе чорт, — промайнула думка.

Але у другу ж мить він опанував собою й, вихопивши з кишені наган, виставив його вперед себе.

Побачивши в руках револьвера, у Микити на обличчі зразу ж стерлася злорадна посмішка. Він зробив рух, щоб відігнати собаку, але було вже пізно. Рябо мабуть не підозрював смертності виставленої перед ним маленької чорної штучки. По своїй собачій асоціації він прийняв це за звичайну палицю й кинувся було, щоб ухопити її за кінець. Розкрив пащу й міцні зуби сковзнулись по металю; в ту ж хвилину вибух заставив його відскочити і впасти. Собачої сили вистарчило ще на кілька хвилин, щоб безсило підвести голову та порити ногами землю.

Микита стояв з витріщеними очима, широко розставивши руки. Обличчя йому спочатку зблідло, а потім налилося кров'ю. Губи засмикалися, затремтіли. Він зірвався з місця й, дико заревівши, кинувся до хлопців. По дорозі захопив пів цеглини, занісши її над головою.

— Уб'ю. — Дико заревів він і, ніби ранений бик, нагнувши голову біг уперед.

— Стій, а то застрелю як оту собаку, наставляючи на Микиту револьвера, — спокійно вигукнув голова профспілки.

У вигуків Микита скоріше інстинктивно відчув, ніж зрозумів, загрозу й зупинився. Обважніло опустив руки, випустивши цеглину. Стояв нерухомо й уперто дивився на зловісну цівку нагана, наставлену на нього. Почервонілі очі застигло вставилися в одну точку й ніби шкляні, повизазили з очисщ. Помутніли, з виразом скотинячого жаху, застигли.

Напруження було кілька хвилин. Але ось Микита рухнувся й перевів свій погляд на забиту собаку, що нерухомо лежав, витягнувши ноги. В очах йому мелькнула якась думка й він ступив крок. Поточився назад, спочатку поволі, а потім прискорюючи крок заховався за рогом стайні.

Гвалт! Рятуйте! Розбій! — загаласував він звідти на півсела. Борис кинувся був до нього, але голова профспілки стримав його.

— Нехай кричить. Нехай галасує. Це йому допоможе, як мертвому кадило.

Микита не втихав. Його галас ще з більшою силою розлігся по селу, полохаючи сусідів, що вибігали злякано з хат.

— Пожар чи що? — питалися вони один в одного. Поверталися навколо обдивляючись, але ні вогню ні диму не бачили. Проте, це їх не заспокоювало, бо галас не втихав, а подвоювався. До чоловічого грубого репету, приєднався жіночий вереск.

Це допомагала своєму чоловікові Феська, що наспіла з городів.

Потривожені сусіди збіглися на крик до Скибиних воріт. З цікавістю заглядали в подвір'я й, побачивши там Васю з двома хлопцями, що стояли посеред двору, нічого не розуміючи, знизували плечима.

— Що воно за знак? Чого він репетує, як божевільний?

Деякі заходили в подвір'я. Микита, побачивши, що сходяться селяни, вийшов із своєї схованки.

— Не буде ж він стріляти при всіх — подумав, і побачивши, що голова профспілки й зовсім заховав свого револьвера, посмішав зовсім. Підбіг до собаки й, ухопивши його за хвоста, почав волочити по землі.

— Забив, серед білого дня забив. Невинну твар забив. Людоньки та рятуйте ж мене. Чого вони хочуть від мене, грабувати чи що?

— Хто забив? — З цікавістю підходили сусіди ближче й розпитували.

— А собака, як звірюга був. Такий що й на подвір'я не впустить.

— Мать, що пошматував комусь штани, от і забив. Нехай на ланцюгу тримає такого вовка.

— Ось вони живорізи, що забили мені собаку. Я на них найду праву. Чи це вже світ беззаконний настав, чи безвладствіє яке, що

серед білого дня нападають? — не вгавав Микита. — Спитайтесь чого їм од мене треба.

Сусіди дивилися на хлопців і починали хмуритися.

— Та що ж це воно справді таке, що й собаки в подвір'ї не можна тримати? Хто з вас забив собаку, признавайся?

Обступили тісним колом хлопців, вороже позираючи на них.

— Товариші, тут не мітинг. Підемо до сільради й там розберемося, хто винен, — відповів Чумак на допитливі погляди селян.

— Ходім, дядьку Микито, — звернувся він до Скиби.

— Ти мені собаку забив та ще й до сільради тягнеш. Нікуди я не піду. Заплати мені за собаку, а то й з двору не випущу. Ти може для того й забив, щоб уночі прийти та коні вивести, злодюго.

Селяни співчутливо загомоніли. В шумі, що здіймався, чулися погрози на адресу хлопців.

— Чого їм треба тут.

— Розбестились, падлюки, що й серед білого дня лихо коять.

— А ще й комсомольці...

— Бий їх! щоб знали як по дворах собак бити. — Хтось вигукнув ззаду.

Селяни грізно посунулися валом на хлопців. У декого в руках з'явилися кійки, що вже заносилися над головами.

Чумак стояв, спокійний, заклавши до кишень руки. Зблід, але намагався іронічно усміхатися.

Вася стояв поруч, схвилюваний до сліз. Хотів було щось сказати, але в горлянці йому пересохло. Не повертався язик. Лише груди розпирало обурення проти Микити, що так спритно підбирав проти хлопців людей.

— Чи ви показалися? Люде! — Розірвавши напружену тишу вигукнув хтось з серед натовпу.

— Схаменіться.

Не робіть собі лиха.

Постаті, що тісно стовпилися, заворушилися. Хтось дужою рукою розпихав селян, і вони мимохідь давали йому дорогу.

На середину кола, де стояли хлопці, вийшов весь осмалений і в сажі чолов'яга. Це був коваль місцевого колективу, що жив по сусідству із Скибою.

Він витер за звичкою свої великі жилаві руки, об брезентовий хвартух і підніс угору здоровенні кулаки.

— Ви що п'яні, чи божевільні, що самосуд думаєте робити?... Ви розібралися в чому тут справа? Кому охота битись в стіну головою.

Натовп зніяковіло почав одсуватись назад. Передні опускали голови й намагалися пірнути в гущу розпарених тіл.

— А куркуль уміє настроїти, — обізвався Чумак. Замок, бо Вася, що стояв поруч, хвилючись хутко заговорив, ковтаючи слова.

— Це вони підбивають, щоб нас побили, — показуючи на Микиту заговорив він — вони мені вчора два зуба вибили, а тепер

хотять, щоб і їх побили дядьки. Собаку спустили на нас. Не хотіли в подвір'я впускати, — Вася не витримав і розплакався.

Селяни засоромлено одверталися, ніяково почуваючи себе.

— Бачите, кого ви послухали? Куркуля.

— А ти хто? Іч, який захисник знайшовся? — обізвався хтось іззаду.

— Це ви Сидоре? — відгукнувся коваль. — Я вас по голосові впізнав. — Свого брата, куркуля стало жалко. Не турбуйтеся ще й до вас дійде черга.

— Що ти мене лякаєш. Не таких бачили.

— А й справді, ходімо до сільради. Там розберемось, хто винен, а хто ні.

— Підемо, підемо всі, — загомоніли селяни й посунули до воріт.

Дехто за ворітьми зразу ж зникав. Бо ніяково було за свої вчинки. Кілька хвилин тому, розгарячений, збентежений словами Микити, заносив палицю над головою, щоб ударити когонебудь з хлопців, і тепер соромно було йти разом з ними до сільради й там дивитися їм в очі.

Скиба розгублено стояв серед поріділого натовпу й благально переводив свій погляд з одного на другого. Зрозумів, що його заходи, щоб спровокувати селян, не вдалися й тепер підшукував у своїй голові нового виходу з становища. Розрахунок з Васьком був не минучий, а цього він найбільше боявся.

— Ну добре, добре підемо до сільради. Я нічого не боюся. Нападав не я, а на мене напали.

Побачивши, що й Вася виходить з двору, Микита м'яким улесливим голосом звернувся до нього.

— Ти ж куди Васю? Хто ж у дворі залишиться. Будь удома, поки я прийду. В мене й без тебе свідків досить.

— Це вам, дядьку, нічого не допоможе, — усміхаючись відповів Чумак. Вася як раз і є головний ваш обвинувач, а не свідок.

Всі вийшли з подвір'я й посунули валкою вздовж вулиці, до сільради.

(Далі буде)

МИКОЛА ВДОВИЧЕНКО

М А Т И

Ті часи
дорожній пил накрив,
і з обличчя зірвану утому.
Тільки спомин,
тільки згадка прикра
шерхлі руки раниль осотом.
О, дарма
у голоді щорік,
(бо годинам,
дням не було ліку).

Як завжди
до пізної пори
працювала згорблена „каліка“
Наче повідь
зрушила загату
днів почвар
епоха будувань.
Десь би й досі
гнулася багатим...
Та почула гасло:
у с-т-а-в-а-й.

Це — не сон.
Сказала: — самотужки,
годі нам...
Ідем вперед, брати...
Вулиці узяли міцно в дужки
Хворобливо скривлені хати.
В дні нові
епохи реконструкцій
ВКП — для всіх ясна дорога
Щож вона?
А стала
в творчий рух,
стала в ряд
героїв перемог.

ВАСИЛЬ МИНКО КАМ'ЯНИЙ МІСТ КОМСОМОЛЬСЬКА МТС

З а м і с т ь е п і г р а ф а

... З берега на берег гештовань мережева. Зі стрімчестої скелі, через річку бурхливу, будеться міст.

Ще внизу рух будівничий, ще нагостів цілком кам'яні мури, а через міст уже переправа.

З берега спустошеного, сплюсн-дрованого вкрай, по тій бік — на берег барвистий простягся кам'яний міст у соняшні, радісні далі...

ПРОЙДЕНИЙ ШЛЯХ

Темного вечора, осіннього, до глухої степової станції підкотив поїзд і скинув на перон кількох пасажирів. Трое спинилися під мурами будинку — може, щоб зорієнтуватися й оглянути місцевість, але навколо темінь, сердито завивав вітер і кропив дощем.

— Непривітно зустрічає нас степ...

Промимрив один, а другий по павзі — саме відходив поїзд і дивились йому вслід.

— Да, непривітно...

Також непривітно і ранок їх зустрів. Сірий, похмурий. Степ укутався в густі тумани, сонно конав...

На високому місці станція „Кам'яний Міст“ — на вивсіці три колії і будинок двоповерховий. Ще башта збоку водонапірна, кілька хаток оддаль. Зіщулились вони, наче кури на сідалі, насупили стріхи, мов брови.

Село. Упоралося з роботою літньою, поховалися по закутках теплих мешканці сільські, сонливо дрімають.

Адесь міста шумливі — на північ недалеко Першомайське, Зінов'ївське, на південь — Одеса. Дзвенять трамваї вулицями, автомобілі туркочуть. Удень і вночі димлять димарі заводів і фабрик: удень і вночі буває життя. А село спить, бо дощі, сніги, завірюхи — і було так сотні й тисячі літ... Та вхопилася на баскому коні революція і кинула гасло:

Місто єднайся з селом,
Хай живе змічка!..

А ще по тому прийшла п'ятирічка з конкретним перетворенням гасла на дію:

Дайош індустріалізацію!

Перетворімо аграрну, відсталу країну, на індустріально-аграрну...

Мобілізувала революція всі сили, кинула на штурм. Сотні тисяч кращих бійців по всій країні Радянській і трьох — на станцію Кам'яний Міст. Було то восени п'ятирічки першого року, а до весни першої більшовицької (бо по-більшовицькому закипіла робота) навколо трьох згуртувалися сотні. 225 трактористів підготували за зиму, 15 бригадирів і 16 польоводів. З цим загonom і вирушила молада машинно-тракторна станція на штурм степових перелогів. 44 „інтера“, 11 „Фордзонів“ загазували по колективних ланах.

— Гваат, пропали посіви, потруять трактори газами!.. — Залаяли куркулики, відчувши в тракторах загибель свою.

Заворушилися села після довгого сну, попливали до колективів, мало слухалося брехень вовчих і за якісь кілька тижнів увесь степ заряснів колективами. МТС стала тим мостом, що по ньому пішло 87 відсотків селянства до нового життя.

Минула зима, прийшла весна, друга більшовицька. Зустріла її МТС у цілковитій готовності і випровадила з честю: замість 18.400 га, як передбачали за пляном, засіяли 23.300. Упертою працею, методами соціалістичними досягла МТС цієї блискучої перемоги.

І за це уряд України Радянської заніс МТС комсомольську на Червону дошку. Хай знає країна Радянська як працює на ланах

соціалістичних наша комсомолія! Хай знають і вороги наші, що молода зміна не тільки наша підпора, а бойова сила, яка на багатьох ділянках соцбудівництва є передовим загonom.

Ця нагорода ще більше піднесла ентузіазм емтеесівців. Вона запалила, до нових, нечуваних досі темпів у підготовці до жнив. Уже зараз, на початку червня, відремонтовано цілком 75 лобогрійок, лишилося тільки 15. Уже зараз на підвір'ї емтеесівському вишикувані в ряд стоять готові 18 молотарок із 28, що треба відремонтувати.

Робітництво і колгоспники, дали зобов'язання, оголосивши його в пресі, що впораються з озиминою за 5 днів, а з ярими за 4 дні. Будуть працювати в три зміни, цілу добу: дві зміни на збиранні, а одна буде вслід лушити стерню.

Робітники запевняють партію, що методи соцзмагання і вдарництва, з якими вони сіяли, перенесуть на просапку, жнива, молотьбу і хлібозаготівлі.

На заклик Райпаркому до МТС, чи вона готова до жнив робітництво відповіло впевнено:

— Ми завжди готові!..

ПАТЕТИКА ДНІВ

Як серед пустелі дикої і безводної заб'є раптом фонтан і навколо нього зацвіте оаза, зазеленіє трава, защебечуть пташки — так серед степу за якийсь рік, виросте маленьке місто й ожив навколо степ, забили ключем у ньому життя.

У центрі великі майстерні, світлі, просторні, встатковані новими блискучими станками. Поряд величезні гаражі для тракторів і машин. Збоку їдальня і кухня — тимчасові, а далі різні менші будівлі — контора великий двоповерховий житловий будинок.

Живуче й робуче нове місто: з раннього рана воно вже на ногах, цілий день працює і аж до пізньої ночі.

Палахотять горни в кузні, цокотять молотки. А їм, як відгомін дзенькіт у слюсарні й скрізь по підвір'ї — ремонтують трактори і різний реманент. Інколи в монотонний брязкіт майстерень ухопиться гуркіт трактора, що приїхав з поля, чи проріже лунко повітря сирена легкового автомобіля.

На що станція залізнична і та ожила за цей рік. Прибавилось дві нові колії, великий склеп збудували. А на пероні, не кури начальникові пасуться (як було ще торік), а звантажують щоденно сільсько-господарські машини, гас, нафту. Щодень машинізуються степ — поряд з МТС виросте за цей рік ще два зернові радгоспи, і один свинарник. Для них на станції побудовано базу нафтосиндикату.

А мине ще рік-два і зовсім зміне степ обличчя своє, перекрають його вздовж і впоперек тракторами, переплетуть дротами, і дороги степові застогнуть під навалою незаних ніколи машин. Бо уже й сьогодні на пероні комбайни звантажені, бо уже й сьогодні автомобілі снують по дорогах.

А вечорами, як темінь окутає степ, горить МТС маяком і далеко навколо сяє електричними огнями...

А завтра, за пляном МТС має збудувати велику їдальню, нові житлові будинки, театр. З осені насаджують парк, а з весни почнуть будувати дитячий будинок. Темпи розвитку вимагають якнайшвидше будуватися, бо на кінець п'ятирічки МТС має охопити увесь величезний район — 250 тракторів загуркочуть на колективних полях.

Лише індустріялізація зможе геть вщент перевернути село, витрусити з нутра селянина його власницькі інстинкти, цілком переродити його.

ЯША БОЙЧУК

Про ентузіастів нашої доби героїчної, поети пишуть величні поеми, письменники — великі романи. Я ж розгорну лише кілька сторінок про них і кілька про комсольця Яшу.

Кого не запитував я — хто на МТС ударники, — всі майже відповідають однаково:

— Ми всі вдарники... МТС в цілому.

— А хто із краших?

Тоді кожен озирався навколо, шукаючи того найкращого і, не знайшовши, відповідав:

— Яша Бойчук.

— Найкращий із краших?

— Найкращий...

Нарешті, здибався з ним. Ішов Яша подвір'ям, маленький на зріст, ще зовсім молодий парубчак. Певно щось думав, бо в землю дивився, розмахував широко руками. Він щойно з роботи, умився зараз, передався і йшов сказати механіку, що хоче сходити додому бо давно не був, а завтра вихідний.

Вирішив і я з ним пройтися. По дорозі познайомимось краще і поговоримо — до того Яша з села Кам'яного Мосту, а там найкращий тракторний загін.

Пішли.

— Ми, конешно, не будемо спішити — запропонував Яша. — По дорозі десь спочинемо, покупаємось...

У Яші слово „конешно“ у кожній майже фразі, без нього він і слова не скаже. Я „конешно“ погодився: поспішати й справді не має чого, ще рано, а до села якихось 5–6 кілометрів.

Зі станції Кам'яний Міст погожого дня видно далеко на десятки кілометрів. Просто перед нами долина внизу, за два кілометри село Катеринівка і поруч нього Петрівка. За цими селами знову село Кримка, річка Кодима їх розділяє, й далі, де річка дугою зникає, Кам'яний Міст.

У долині й спека здалася наче не такою палючою, приємно повіяло прохолодою.

— Ну оце й Кодима наша славна... Погана, конешно, річка, а риби багато і є де скупатися.

Не знати чи й справді риби багато в Кодимі, а рибалок до біса. Назустріч нам шльопали дві баби, ятірями обвішані. Вони щойно вилізли з води й шукали певно кращого міста.

— Індусики, конешно... — зауважив Яша і зараз же пояснив чому. — Колгоспниці б не пішли такої пори рибу ловити. Саме полоття і роботи скрізь не оберешся...

Понад Кодимою городи колгоспні. Із-за очерету, з того боку річки, почулося раптом: тах-тах-тах! і димок баранцями білими. То двигун качав воду на городи — видко трубу — вгору знялася, а потім переломилася і потяглася у далечінь.

Ще далі знову двигуни й між ними Кам'яно мостівський артілі. Труба тільки вгору, до жолоба дерев'яного, а далі насип земляний, і по ньому рівчак. Воду з головної артерії маленькими рівчачками спускають на городи — кілька колгоспників і огорожник.

— Машинізація!..

Посміхається Яша вдоволено, посміхаюся і я: відчуваю, що хлопець захоплений отою машинізацією і радий кожному моторчику, що побачить у полі.

— Ба як пре воду, це тобі не руками носити з Кодими...

Мотор раптом чогось став, і Яшина посмішка враз ізникає з обличчя. Коло мотора завовтузилося двоє колгоспників, один старий у брилі і другий молодий у червоній сорочці, з голосом, як у дівчини. Мотор пшикав і ніяк не хотів слухатися. Закотив і Яша рукава, прочистив форсунку попідкручував гайки, що повідпускалися.

— А ну берися, хлопці, за маховика!..

Мотор ще попшикав та хлопці розгойдали й примусили працювати. Накинули паса моторно на шків, і вода забила з труби, полилася по артеріях...

Пішли далі. Вибрали нарешті місце купатися. Полягали на зеленому березі, і я витяг бльокнота, щоб хоч дещо занотувати з наших розмов. Яша не зовсім ще розуміє для чого я маю записувати і з якимсь недовір'ям зиркає мені в очі:

— Щоб значить у книжці написати?..

І по павзі знизав плечем і доказав:

— Пиши, якщо хочеш...

Він ураз посерйознів і як доповідач почав розповідати, урочисто й казенно, наче перед ним сидить величезна аудиторія. Я зауважив, що доповідати мені не треба, що краще будемо говорити по простому, ніби ми довго оце не бачилися і тепер один одному розповідаємо про своє життя.

— Угу, можна конешно й так...

Скупалися і Яшина серйозність десь зникла, полилась лагідна товариська розмова...

... Жив-був собі хлопець, зайдиголова сільський. Днями працював зрана до вечора, а злетить на землю нічка темна, защебечуть соловейки — сум нападав, нудьга. Блукав із парубками по селу, бешкетував...

Святами в „очко“ цілими днями різалися. Везло Яші частенько — на виграні гроші пили. А далі і на свої зник... Виріс може б п'яничкою, коли б з комсомольцями не зійшовся якось. Пішов із ними на збори, до школи їхньої — раз, вдруге, а потім і заяву подав...

Тоді ото курси трактористів відкрилися в селі. Як почув про них зараз і побіг: запишіть!.. Закінчив і вийшов одним із найкращих трактористів. Ціле літо не злазив із трактора, і за хорошу роботу був премійований.

Яша розповідав тепер зовсім не красномовно, може забувся, що я записуватиму потім, а може й справді зрозумів, що мені так зрозуміліше й ясніше. Він так картинно змальовував життя МТС, що я ніби бачив Яшу на роботі. Правда, в мене були вже записи, з розмов із механіками, секретарем партколективу, з комсомольцями, а тепер Яша їх лише ілюстрував...

Після літа робучого, коли зимові морози геть зовсім скували степи, до майстерень МТС прибули всі трактори: своїх 55 і ще понад сотню із сусідніх тракторних станцій. Почався капітальний ремонт.

Молода МТС опинилася в дуже скрутному стані. Найскрутніше було з кваліфікованою силою. Було щось три токарі, шість ковалів та слюсарів 15. Це були, так би мовити, командири та ще двоє механіків. Решта робочих набиралась із трактористів та ще прибуло біля десяти студентів із індустріального технікуму.

Привів і Яша на ремонт свій комсомольський загін із Кам'яного Мосту. Найпершою проблемою стало: де спати?.. З літа почали будувати житловий будинок, але не закінчили, і зима застала МТС у неопаленій хаті.

Ударили морози, залютували снігові вітри — ну де ж справді спати? Комусь спало на думку використати знову польові вагончики. Літом служило вірно, послужить і зимою. Поставили серед двору, ближче до майстерень, оббили зверху толем, улаштували пічки і:

— Хати готові... Залазь хлопці!..

Намостили соломи, затопили пічку аж душно стало, ще й пороздягалися. Але вночі всі попрોકидалися від собачого холоду. Пічка давно погасла, і всім зуб на зуб не попаде...

Одяглися в що було та відтак уже й не роздяглися майже до кінця зими.

Не роздягалися і не вмивалися, бо як його вмнешся, коли вода замерзала в вагончику.

Протруть очі комсомолята, — і в майстерні. А там теж не тепліше, бо стелі немає, недобудували, і вітер гуляє з краю вкрай, а коли завірюха, то в вікна снігом шпурляє...

— Ну, а адміністрація, де ж була?.. Хіба ж можна було в таких умовах працювати?..

Тов. Янченко, секретар партійного колективу на МТС, на таке моє запитання відповів дуже просто:

— Винні всі ми... Дехто, навіть із адміністрації, намагалися по опортуністичному пояснити ці труднощі нашого росту: мовляв коли ж темпи такі, п'ятирічка... невистачає робітників, невідстанеш будматеріалів.

Партійній організації довелося повести нещадну боротьбу з такими опортуністичними настроями. Справді бо, при чому п'ятирічка і темпи, коли в настих темпів не було. З плянами виробничими впоралися вчасно (тут були темпи) і побудувалися, але... пізно, і довелося самій же адміністрації, і мені в тому числі, зимувати в недокінченій і сирій канцелярії. Там же і працювали, і ночі цілі просиджували над плянами...

Сама, мовляв, себе раба б'є, коли нечисто жне. Але разом із собою побили і робітників майстерень: хоч які умови, а треба працювати... Треба, бо був грудень, мине ще кілька місяців, засяє сонце по-весняному, і трактори мусять бути відремонтованими...

КОМСОМОЛЬСЬКА У Д А Р Н А

У таких умовах почали працювати майстерні. Дехто тікав з нестійких, але то були одиниці — переважна більшість уперто й героїчно працювали. Організовувалися одна за одною ударні бригади, складала бригадні й індивідуальні договори на соціалістичне змагання.

Народилася одна з перших і комсомольська бригада Яші Бойчука. Швидко склали умови змагатися із студентами. Студенти зобов'язалися відремонтувати в восьми 10 тракторів за 15 днів. Яшина вдарна висунула зустрічного пляна; у шістьох за той же термін відремонтувати 12 тракторів.

Погнали роботу хлопці. Забували й про холод, бо жарко стало від упертої роботи. Про час якийсь нормований забули всі майстерні, працювали по 15-16 годин на добу.

Посувалися швидко дні, а робота не дуже. Не вистачало деталей багато — 42 частини до тракторів доводилося майстерням виробляти самим. А воно не вистачало струменту, крутяти станки було нічим. Поставили трактора серед майстерні, загазував він... Не всі звикли до газового перегару — учадіє який і геп на підлогу... Виносили на руках до конторки й нашатирним спиртом та снігом відшліпували бідолагу.

Не встигали з виготовленням частин, не вистачало особливо токарів, а ще багатько браку було. Доводилося розбирати вже ніби відремонтований трактор й знову переглядати й замінити частини...

Гнав Яша роботу, але час його випередив: стукнуло 15 днів, а пляна зустрічного так і не виконали — 10 тракторів відремонтували...

Проте бригада Яшина вийшла переможцем: студенти відремонтували всього лише 7 тракторів, а бралися 10. Перемога завжди

окрилює людей — склала Яшина бригада знову умову з бригадою товариша Малога.

З перемогою вийшли й з цього змагання, а відтак склали втретє умову з буксирниками, що прибули з радгоспу імені „25 Жовтня“. З цими довелося повоювати дужче і добре прогріти чуби. Працювали, не розгинаючись, покурити було ніколи і все таки не випередили хоч і не відстали. Вийшли із змагання так на так — по трактору припало на кожного вдень.

— Після такої роботи, конешно, спали як побиті, і холод не дошкуляв... — Посміхається тепер Яша. А страшнючі які ми були, як шахтарі замазурені. Напали чиряки по всьому тілі, якісь струпи нарядилися... Ось і досі сліди...

Він повернувся спиною і продемонстрував їх щось до десятка.

— А найдужче на руках дошкуляли прищі: позаходить у них гас і мастиво, і щемить хоч кричи...

Надійшла весна і майстерні зустріли її з честю — ремонт закінчили вчасно. Не здавала темпів до останнього дня й Яшина бригада — кризь холоди й незгоди прийшли переможно до фінішу. За самовіддану працю бригаду занесено на червону дошку, а Яшу премійовано втретє і переведено в штат МТС до майстерні учнем на токарський станок...

ЯША НА ПРОРИВІ

Викупався Яша після ремонту й зими, одягся в премійований одяг, гуляє — три дні дали відпочинку. Можна й більше було погуляти та дуже вже кортить до нової роботи.

Токар, це ж не щонебудь, а майстер!.. Ще й раніше було заглядався на токарський станок — стане коло токаря Лойченка й очей не відірве. Кучерявиться стружка під різакон, виблискує різними переливами мідь — півгодини праці і дивись готова деталь... То ж майстерство: із шматка металю вийшла частина до трактора!..

Захопився новою роботою Яша, хоче як найшвидше подолати науку, найшвидше стати майстером. Приходив найраніше на роботу, виходив із майстерні останнім.

Аж тут трах! — прорив у артілі „Запорожець“. Тракторний загін тамішній допрацюювався до ручки: коли норма на трактор була 4,08 га за зміну вони умудрилися якось засівати всього на всього трьома тракторами 3 га за зміну.

— Катай ліквідувати, Яша, прорив!..

Довелося Яші „катати, конешно“ — коняки не дали, бо й не було вільної, чкурнув пішки за п'ятнадцять кілометрів.

Першої ж зміни за Яшиного бригадирювання вночі загін засіяв до 10 га, другої зміни майже виконали норму, а другого дня вранці засіяли 18 га, дебет виконали норму більше, як на 130 відсотків.

Розповідали мені, що Яша майже не спав всі оті дні, мотався від трактора до трактора, підзаохочував товаришів і годинами сам не злазив із трактора. Цілу добу працювали машини, завжди пе-

ревищуючи норми, і в наслідок ліквідували прорив і раніше терміну закінчили в колгоспі сівбу...

... Від сонця—косе червонясте проміння на Яшину русяву голову й обличчя, на якому застигла певне згадка про весняні дні.

— Конешно, дуже важко було, ой працювали ж!..

Сонце сідало, треба було йти...

Я Ш И Н І Д Р У З І

Край села—в Кам'яному Мості, підвір'я колгоспу „Червоний Запорожець“. Чому „Запорожець“—мені дивно і незрозуміло. Та ще й червоний—як не червоки його, а він так таки й не говорить нічого.

Більше того, навиває якісь туманні спогади про колишню Січ запорізьку й недавніх „лицарів“ петлюрівських, теж „запорожців“, що руйнували й нищили перші бідняцькі колгоспи—комуни..

Чому не „Прогрес“ або „Перемога більшовицька“?.. Адже ж „Червоний запорожець“ заслуговує на таку назву: він і обсіявся вчасно, по-соціалістичному зараз на просапці працюють, по-ударному готуються до жнив.

Заслуговує колгосп на багато різних червоних назв, наших радянських, бо форми організації праці в ньому соціалістичні, бо вже й сьогодні в ньому є ростки побуту соціалістичного: спільне харчування, дитячі ясла.

Породив колгосп з своїх лав і найкращий загін тракторний, на славу собі, на славу всій МТС. Імена Бойчука Яші, Сербина Гриші, Колесниченка Мишка, Лойченка Панті й Середенка вписані золотими літерами на червоній дошці нашої героїчної доби.

Зиму всю вони за бригадирством Яшиним боролися за працездатність тракторів, а весною вже осідлали їх і повели в наступ, на штурм колективних ланів. Віддано, зі всією юнацькою завзятістю, ударно закипіла робота.

Склали умову на змагання з кінними бригадами в колгоспі. Не повезло перші дні трактористам, підкачали трактори: мокро й бур'яни—доводилося спинятися часто, чистити сівалки й букарі. А коням легше набагато, посвистують тільки погоничі. Ну й випередили трактористів, зняли на глум:

— Ей-е*, машинізатори!.. Доведеться брати вас на буксир нашими кіннями...

Взяло за живе трактористів: смійтесь, смійтесь, з посміху ще й люди будуть, поборемося!.. Підсохла земля, легше пішли трактори й загула робота: і вісім днів не минуло, а 300 га як не було... Раніше строку засіяли норму свою.

А ТО ДІ НА БУКСИР...

Усі села навколо сіяло гарячково, щоб доки вогка земля—а викинеш зерно пізніше в суху ріллю—не чекай урожаю доброго тут у степу. Добре ж, як підуть вчасно дощі.

Тому так поспішають колгоспники, тому в штабі районному, колгоспспілки, як на війні під час гарячого бою. Телефони дзвонять, гінці летять з північного фронту з вістями:

— „Артіль Калініна сіє по-більшовицькому; бригада борінників перевищує норми на 146 відсотків“.

„Бригада плугатарів у „Сталіні“ на 125. У артілі Леніна пере виконуються норми по всіх бригадах“...

І коли не коли, у протилежність цьому мажорному тону, вісті тривожні;

„Юзефпіль відстає... У Вівсянці прорив... не вистачає коней, не вправимось в строк. Допоможіть“...

Район мобілізує резерви, кидає кращі свої сили, виїжджає на фронт уся колгоспспілка.

Кам'яно-мостівський загін хутко приїжджає до Юзефполя. Хоч хлопці й не виспались гаразд, бо вночі їхали, але зразу ж готові були сіяти. І яке ж було обурення трактористів, коли в степу вони застали лише голову сільради та агроуповноваженого. Була неділя, і колгоспники, а між ними ж були і комсомольці „відпочивали“... Але шукати винних ніколи, стояти тракторам злочин;

— Рушаймо, хлопці...

Пішли за причіпників голова й члени Райколгоспспілки, вільні трактористи, що мали заступати на другу й третю зміну. Лише над вечір почали з'являтися „господарі“, але робота нормально налагодилася лише другого дня, та й то з перебоями: не вистачило гасу, довелося стояти, а раз не привезли вчасно води, і також стояли...

Ліквідувавши прорив, і винних знайшли: були то старі вже „знайомі“ колгоспівські куркулики, що, зачувши біду, прикинулися казанськими сиротами й пішли до колгоспів, а дехто доти й навіть сидів у правлінні. Ну де ж за таким „керівництвом“ хтось піде працювати в неділю?..

— Шість днів працюй, а сьомий господу богу — така „філософія“ куркульська та дарма, що в артілі „Комсомолец“ (хочби назви не ганьбили — лаялися трактористи) замість 100 га засівали за день 40 га. Ну й допрацювалися по-божому, що довелося їх на буксир брати.

Поїхали далі, до села Вівсянки. Ще далеко було, аж бачать трактористи, ніби якась маніфестація їм на зустріч. Ішла колгоспна делегація, з прапорами червоними. Зустрілися — голова сільради вийшов наперед із хлібом у руках, став слово казати... Тут на бога не зважали, але становище було сутужне через брак тяглової сили.

Потомлені хлопці мали спочити, прибувши до Вівсянки, хоч трохи, але від такої врочистої й теплої зустрічі і втома раптом десь ділася. Після короткого мітингу трактористи звернули відразу ж на поле і дають сіяти...

Три дні і з Вівсянкою впоралися. З піснями переможними повернулися до Кам'яного Мосту...

ЗАЙДИМО ДО ГРИШІ

Він недавно повернувся зі степу, перевертав пари, а це поспав трохи і виходив із хати як раз нам на зустріч. Переодягнений в святкове, з ботинками в руках.

— Куди зібрався, Гришо?..

Чомусь здавався, що хлопець посміхнеться таємниче і моргне в якийсь бік: питаєш мовляв, Ньюска ж там жде не дождеться. (Знаю по собі: було як прибіжиш із роботи, зараз одягаєшся й стрімголов на колодки, до дівчат).

А Гриша не на колодки зібрався, а до політшколи. Може там із дівчиною побачиться й погуляє після школи, але кому цікаво про це знати? Зовсім інше на умі хлопцям: от ішов Яша і бачив, що з мотором, що роду качає, негаразд—настановили чудака старого, а він не вмів ходити коло нього.

Форсунка несправна, а він немає того, щоб її прочистити—грушу гріє, наче в ній сила...

І хлопцям вистигає вже рішення настановити когось із комсомольців, який би знав, на віщо хоріє машина і коли треба, щоб зумів полагодити...

Я навмисне зводив розмову на інше, на інтимні теми—хлопці залюбки розмовляли, але от павза... і Гриша до Яші:

— А чи не буде на МТС цього літа комбайнів?..

Ні, не впіймаєш хлопців, бо й ловити ні на чому: не ті тепер стали сільські парубки. Їм особисті життєві мотиви в розмовах відійшли на задній плян—на перше місце висунулися громадські інтереси, бо вони самі є активними їх творцями...

Помилився я також, думаючи зібрати всіх трактористів і поговорити гуртом: поперше частина їх завжди в полі, а решта завжди в розгоні по різних кутках села, на різній політичній роботі. Спати чи тільки подрімав кілька годин, а коли треба...

От і тої ночі, і кілька днів по тому в Кам'яному Мості як і по всьому районі діяльності МТС провадився останній штурм на капіталістичні недобитки сільські—куркулів. Чергували вдень і вночі комсомольці по селі—повтікало багацько вовків, треба бути пильними.

Боротьба запекла, можуть нашкодити—муха найскаженіша восени, бо надходить зима, а значить і смерть...

„Т Р И Б У Н А Л КОМСОМОЛЬСЬКИЙ“

У боротьбі, у повсякденній упертій роботі виховується наш молодняк на селі, виростає в бойову й, до певної міри, керівну силу. Молодь і особливо комсомольська підтягає за собою відстале старше покоління на всіх ділянках сільського життя. По ній рівняється ще молодше покоління, сільська піонерія й школярі, вмикається в господарські процеси.

У хаті Яшиного батька на стіні васить плякат:

ТАТУ, ТИ ПІДГОТУВАВСЯ ДО ВЕСНЯНОЇ СІВБИ?..

Великими літерами різнокольоровими дочка школярка намалювала. Посміхається Йосип Бойчук і гладить донечку по голові:

— Підганяє батька, учить...

Бачите, яка!

Що з тебе буде як виростеш?

Люди будуть, Йосипе Левонтовичу...

Воно трошки й не по нутру вам, що діти почали батьків учити.

Що ж поробите, коли вони почали вас випереджати...

Мені чомусь пригадався один такий батько. Приїхав додому з Червоної армії син, повечеряли й ну говорити. Почали з бога, бо син не перехрестився повечерявши. Договорилися до того, що батькові було вже нічим крити. Думав батько священним писанням загнати сина на слизке, а син йому теж священним писанням у відповідь.

Розвів батько тоді руками й запитує:

— То невже ти, сину, розумніший став за мене?

Син тільки посміхнувся й відповів:

— А як ви думаєте, тату?

Проте стрілка коливається і часто відхиляється куди їй не треба — ще багацько магнетів різних, що тягнуть стрілки на боки. Ще міцне павутиння вікових традицій і одним ентузіазмом комсомольським його не розпутаєш — ще так відстала від будівничих темпів культурна революція.

Тому й бог, цей старий „добродій“ людський, ще багатьох тримає в своєму полоні і на великдень не пустив на степ. Звичайно, то були старі вже колгоспники, але серед них замішався й один з трактористів, Захарко Головченко. Ясно, що він ні до великодня, ні після нього нічого спільного з богом не мав, але атрибути великодні, паска і її вірна сопутниця горілка, спокусили хлопця — напився і проспав свою зміну.

Обурені комсомольці, за вимогою тракторного загону, влаштували над Захарком суд. Засів трибунал комсомольський просто на полі. Зійшлося понад сотню молоді й старих колгоспників.

— Визнаєш, Захарку, свою провину?

— Визнаю...

Але одного каяття було недосить. Прокурор свій, вибраний, вимагав від суду кари над підсудним, вимагали кари і всі, хто був на суді. Провина рівнозначна дезертирству з бойового фронту — така гаряча пора, землі пересихають, кожна хвилина дорога, бо вона годуватиме цілий рік...

І присуд був нещадний для тракториста: заборонити Захаркові керувати трактором й перевести на причіпку.

Не ганьби славного імені тракториста, МТС комсомольської.

Рушаємо до МТС із Яшою. Проводжає нас мати, і в її очах я читаю радість за свого сина: уже знайшов собі життєву стежку, можна не турбуватися. Відвічна боязнь батьків за своїх дітей вихована сотнями років неволі...

Вони ніяк не можуть звикнути з думкою, що їхні діти не лише їхні діти. Здається старим, що помри вони сьогодні і діти загинули — підуть поводитарями, попід віконню дражнити собак...

Звечоріло. А ще з півдня насувала гроза, і ми поспішали. У полі здибалися з робітником, що йшов з МТС, — він ніс Яші записку, в якій пропонувалося йому на шосту годину явитися до райкому, в Першомайське. Може б і подався Яша, та було вже пізно, а до Першомайська з десяток кілометрів. Ще тої хвили григнув грім розкосто, і треба було ховатися від дощу.

Мокрі, забрюхані прибули на МТС — Яші розболілась чомусь голова і він збирався був спати лягти, коли прибігає раптом секретар комсомольський з наказом:

— Катай моментально Яша на Гамільтон! (радгосп ім. 25 Жовтня)

Ніч уже зовсім обкутала степ, надходила знову гроза. Блискало в вікна й освітлювало стомлене обличчя Яшине.

— Зараз?

— Негайно! Коняка вже готова, зараз пішли шукати плаща...

Жодного заперечення й пояснення більше не вимагав — звівся з ліжка й пішов.

— Безобразіє... Знову доводиться на Бойчукові виїжджати, кожен огинається...

У цих словах секретаревих я відчув винуваті нотки: зловживають Яшиною відданістю. Ніколи й ні від чого Яша не відмовляється, неухильно виконує всі завдання.

Дощ, що був трохи вшух, знову пороснув, грізно торохнув грім, забряжчав шибками в вікні. А Яша тим часом певне уже їхав, підганяв коняку, поспішав. Щось понад двадцять кілометрів до Гамільтона, треба відвезти таємного листа пошвидше (тривожні ночі в зв'язку з ліквідацією куркульства — по інших районах куркулі палять стаїни в колгоспах, псують машини). А треба й поспати хлопцеві, бо завтра рано до райкому їхати, посилають на якісь курси.

Прокинувся я поруч секретаря комсомольського — не спав дві ночі і прикурнув під ранок біля мене. А коло столу, сидючи на табуретці Яша — повернувся певне недавно, сів та й заснув нероздягнений і мокрий...

За якийсь час він уже подався до Першомайського, відтіля до дому і ввечері уже сів на поїзд до Одеси. Райком послав на короткотермінові курси комсомольського активу.

— Гаяють як солоного зайця... — хвалився мені. — Я, конешно не від курсів. Побачу світа й підучуся... Але й від станка не хочеться відриватися...

Поїзд стоїть на Кам'яному Мості не довго. Свіснув пронизливо й відразу рушив.

— Бувай здоров, Яша! Будь і в науді вдарником...

— Буду...

Обіцяв ще писати мені, казав:

— Напишу багато, багато — про все, конешно трактористське життя...

ІМ'Я ІМ УДАРНИКИ

Їх на МТС і в районі її діяльності сотні. Це ясно мені, це ясно всім — 23.300 га, замість 18.400 — показник досить яскравий. Але точного обліку вдарницької роботи на МТС немає.

Називають окремі загони тракторні, називають імена: товариш Запорожець у селі Кумарях, Янченко — з Романової Валки, Плаксивий — з Конезьполя... Ці товариші просто випирають і їх не можна просто не помітити. Але чи оце і всі?...

Тепер почали ураховувати показники праці, але... нікому підводити підсумки, нікому й ніколи... Так говорить адміністрація, так заявив і робітком. Та невже й справді нікому й ніколи?...

Ну що ж, будемо шукати самі, розгорнемо емтеесівську газету, підемо по окремих цехах у майстернях принаймні, де найдуже ця робота кульгає.

„Трактор“ — бойовий орган партії, комсомолу й робіткому, є неабияким чинником і помічником у боротьбі за виконання плянів, у боротьбі за суцільну колективізацію. Газета викриває на своїх сторінках клясових ворогів, що залізли до МТС і колгоспів, бореться з ворожими збоченнями й поряд із констатацією досягнень критикує окремі хиби в роботі.

Але „Трактор“ аж занадто мало приділяє уваги вдарництву й запровадженню соціалістичних методів праці. Коли по колгоспах з відрядністю й пляновістю до певної міри „байдуже“, як люблять говорити на МТС, то в центрі, в майстернях, справа кульгає на обидві, або й зовсім ні к чорту, коли можна так висловитись...

Коли досі, і особливо взимку (працювали по 15-16 годин на добу, спали не роздягаючись) це можна віднести на рахунок героїства робітничого, то зараз і надалі це буде вже знущанням над героями і ганьбою МТС.

А в перспективі перед майстернями 300 тракторів відремонтувати цієї зими.

Якісь анекдотичні факти розповідають робітники:

— Прийдеш на роботу й не знаєш, за що братися... А механік ще й матюком гне, що сам не знайдеш роботи...

Наскільки це вірно — не мені судити, а що промфінпляна немає в майстернях, що не доведено пляну до окремої бригади, до робітника, не запроваджено відрядності — то це факт... В тенетах кустарщини і досі майстерні, а від цього поряд зі справжніми вдарниками „благоденствують“ і ледарі, симулянти. Прикладом Максименко тільки й робить, що бігає на годинника дивитися.

Досі над майстернями висіла нездорова хвороба — склоки й ка-р'єризм у боротьбі поміж окремими механіками за „портфель“ завідувача майстерень. Зараз приїхав новий завідувач — треба чекати, що він поставить майстерні на належну височину і в процесі співробітництва з робітниками таки побачить ударників і покаже їх адміністрації і робіткому...

А поки що в майстернях „усі вдарники“... (І не підкопаєшся, бо 159 тракторів відремонтовано, бо готовий майже живварський реманент). Добре і не дуже: слюсареві Шакунові, що замість 12 поршнів тракторних ремонтував за зміну 16, що не має прогулів і запізень, мабуть не дуже добре стояти в одній шерезі з ледарем і прогульником.

А Шакур не одинокий — є ще Желтунов, ковальська бригада Коцюби, Татарик Іван, Бойченко, Бровкіна Шура, Соня Кривошия, автогенники Харков і Бойченко... Думається, що й їм не однаково стояти в одній рубриці „взагалі ударників“...

Отже думається, що на МТС знайдуться люди, які знайдуть час побачити своїх героїв і покажуть їх усьому пролетарському суспільству. Країна мусить їх знати.

К А Д Р И

Хто вони оті сотні — трактористів, механіків, токарів; автогенників, слюсарів, ковалів?.. А всі майже вчорашні колгоспники, бідняки наймити. От один приклад, бо на всіх не вистачить і місця:

Щибко Павло — роз'їзний механік, а в минулому свинопас і наймит куркульський — ні батька, ні матері в нього. 28 року пішов до комсомолу, а відтак кинув куркуля, перейшов до радгоспу працювати. Нагнали там грамоти, навчили трактором керувати. Другого літа вже бригадиром призначили, а цієї зими закінчив курси механіків і до МТС перейшов.

Двічі премійований за хорошу і вдарну роботу — от і вся біографія.

Як хутко виросла МТС у глухому степу, так хутко народилися і народжуються щоденно нові і нові кадри. Слово надаю цифрам: вони набагато красномовніші.

Цієї лише зими підготовано 485 трактористів, 23 бригадирів, 35 польоводів, 20 машиністів до молотарок і 8 механіків. Вистачило не лише для своєї МТС, а більшість пішла до інших МТС, до радгоспів і навіть на заводи.

З трактористів майже виключно поповнюються й кадри робітників у майстернях. Поряд з практичною роботою працюють зараз при майстернях курси підвищення кваліфікації.

У програмі математика, суспільствознавство і спеціальні дисципліни: креслення, технологія металів, станки, ремонтно-монтажна справа і т. д. Майже весь склад курсів молодь, комсомолія, з них 5 дівчат.

Потяг до опанування технікою такий великий, що контингент курсів щоденно збільшується, ідуть на лекції не лише робітники

й учні з майстерень, а й офіціантки з їдальні і конюхи. Молодь стихійно прагне знань, і завдання комсомольського й партійного колективів спрямувати ту стихійну жаду в належні береги...

Та крім курсів, думається, потрібні ще якісь форми щоденної самовиховної роботи. От як, наприклад, допомогти Соні Кривошій: зайшов я до неї і застав за читанням книжки: „Як точити конус на токарці?“. Не з усім розбирається дівчина, трапляються слова незрозумілі, є виклад непопулярний у книжці. А колиб утворити гурточки, прикріпити до них більш обізнаних товаристів, легше б було. Соні гризти отой „граніт“.

Сили кваліфіковані є на МТС, і треба їм про це подумати.

ДАЙОШ КУЛЬТУРУ

Темпи, гарячі кампанії, ударництво, засідання, збори, ще раз засідання... Клекотить казан, а в ньому вариться й переварюється учорашній селянин, затурканий наймит — змінює зовнішній вигляд, внутрішню суть — народжується нова людина, робітник, пролетар...

А водночас із цим швидким переродженням людини, ростуть і її вимоги і, насамперед, культурні. Робітництво прагне культурного відпочинку, розваг, прагне культури в своєму повсякденному побуті.

Ясно, що за рік свого існування молода МТС ще не спромоглася задовольнити оті вимоги, не спромоглася на кляб навіть, не кажучи про інші культурні заходи. Вони в перспективі, вони в недалекому майбутньому.

І тому ввечері, після роботи, засідань, хоч і сяє привітно електрика на подвір'ї МТС, робітникові ніде подітися, ніде розважитися відпочити — нудьга!.. Буває раз на п'ятиденку кіно і все.

Коли старше покоління має родину, не відірвалося цілком від старого життя, то молодь (а вона на МТС складає абсолютну більшість) порвала зі старим життям, витягла ноги з нього, а стати нікуди... Хоч берися за карти, горілку пий і бий один одному морди...

Стопроцентні оптимісти можуть прийти мені „інтелігентське хикання“: мовляв робітничка молодь на таку міщанську хворобу не може хоріти, їй мовляв, ніколи нудьгувати. Погоджуюсь наперед з вами товариші оптимісти, але мушу зауважити, що на МТС нудьга має „трошки“ інший відсоток.

Міщанин нудьгує знічев'я, ніде вбити довгий час. Пішов би до театру, так він ним не цікавиться, пішов би до кіна, коли ж там іде „якась совєцька буза“ зовсім йому чужа. А на МТС як раз навпаки: молодь робітничка нудьгує за тим, що нудить міщанина, і чого на велику шкоду досі немає.

Винити дуже когось не доводиться, неможна ж справді всього враз, але й хвалити адміністрацію й робітком нізащо.

— Бідні ще ми, підождіть, розбагатіємо... — От уся їхня відповідь — і кінці у воду.

До того бідна адміністрація, що не може соломи та матраців дістати, і робітники примушені спати на голих дошках. У гуртожитках порожньо й незатишно, голі стіни, брудна підлога й з ліжка на ліжку стрибають, як коти, великі блохи. Чи може адміністрація думати, що матраци, умивальники, яких немає в гуртожитках, чистота і тому інші речі нічого спільного з культурою не мають?...

Можна б ще було дещо закинути адміністрації, подискутувати, але це справа минулого. Мені хочеться звернути увагу адміністрації й робіткому на дуже цікавий почин комсомольців-активістів, які хочуть утворити комуну. З розмов виявилось, що ці думки неодинокі, що більшість комсомольців хоч і сьогодні готові організуватися.

Молодь шукає виходу, шукає як покращити свої культурно-побутові умови, і комуна до певної міри розв'яже культурну „кризу“: вона організує раціональніше час, дасть змогу регулярно працювати над самовихованням, у тому числі й фізичним, привчить до охайності, до чистоти, до дисципліни.

Цю ініціативу треба підтримати й допомогти. Що варто буде для МТС устаткувати радіо, кілька душів — придбати фізкультурне приладдя і деякі ігри. Думається, само собою, що адміністрація придбає пристойні ліжка з матрацами і устаткує кімнати в комунах хоч найпотрібнішими меблями...

А поки що на цьому фронті прорив — дайш культуру!

Н Е Е П І Л О Г

13 Ще по мосту переправа. Ще по той бік, на старому березі, відсотків.

Знаю, вони мають рушити, але ще не пішли.

По яругах глибоких, попід камінням у тернах причаїлись павуки і переплутали павутинням дороги..

Тільки ні — і густе павутиння павуче, але не міцне...

Пройшли не затримавшись вісімдесят сім — не заплутаються й тринадцять.

Іде переправа, іде — через міст кам'яний, до ясних берегів...

Харків, червень 1931 р.

МИХАЙЛО ГОПТА
МАШИНОТРАК-
ТОРНА НА СІВБІ

Пилом ранок
розсотує
Жаром небо
за гранню,
просинь,
села,

Рани́ть сонце
 янтарне
 Й умережує волоосся
 в золото
 лан.
 Гріють ниви
 застужені
 (Синій квітень крижі,
 у лузі
 застиг).
 З неба полиск
 упав
 на обніжок
 І отави
 цілує
 лист.
 Ну, а там,
 де чорніють шляхи,
 Де чорніють шляхи
 мотузками
 І м'які перелоги, ~~Там~~ ~~там~~
 мов тальк —
 Кида жменями
 жерготу
 ламань
 ЕМТееСових
 коней
 металь.
 То шереди „Джон-дірів“,
 Мов галич,
 (Під колесами
 гнуться поля)
 І летять
 у незміряну
 далеч,
 Уплітаючись — клекіт і
 ляск.
 Чеше вітер
 озимині
 пасма,
 Поле диму
 гойдає
 навкіл...
 А лани —
 заливаються
 басом

ТЕОДОР ОРИСІО

З Плужанського фронту
Пародії, епіграми, шаржі

Е П І Г Р А М И НА КОСАРИКА

Так виглядом то ще... косарик.
Маленький, круглий і прудкий.
А як почне промову „шкварить“
Тоді Косар... та ще який...

НА П. ВІЛЬХОВОГО

„Зелену фабрику“ ти „накатав“,
але (не гнівайся на мене),
коли я довість прочитав,
побачив: ти ще й сам зелений...

НА П. ХУТОРСЬКОГО

Популярність маєш ти велику.
Е, та що там говорить.
Сам я чув, просили:
„Дайте книгу —
... Тракторського — Хутори“..

ФАКТ, А НЕ... РЕКЛЯМА

Ми бачили не раз: плуги
тягнули трактори сердиті,
Сміялось сонце навкруги,
Й, мов у Алешка, квітли квіти.
Але життя вперед іде —
І от вам неймовірні факти:
За „плугом“ суне, аж гуде,
письменницький потужний „трактор“...

НА ПИЛИПА ЗАГОРУЙКО

Не розумію: ночі це чи дні
Ти змалював завзятими штрихами?
Як дні — нащо тоді здались „Вогні“,
Якщо ж це ночі, од „Вогнів“ ясні,
Тоді чому ж бредеш ти „Манівцями“?..

ЗВІРЮКОЮ СТАВ

(В. Н е ф е л і н)

„Од байдикування й нудги на псів почнеш кидатися“.

Не Фройд

Я Максим. Мое ім'я сіре, як одноманітне життя. На сході тліє сірий захід, а тут унизу цвітуть білі й чорні квіточки й синіють калюжки. Вони стають ще синішими, коли я в них подивлюся. І чому вони синішають? Чому стають такі сині, як одноманітне життя?

Чи може тому, що у мене таке нудне сіре обличчя й темнобузковий ніс? З огидою йду від калюжі, а за мною волочатся, як мої вишукані вигадки — тіні. Так, сірі тіні, як одноманітне життя...

Там за лугом якесь село. Йду до села й слухаю, як у сірій лозі вмирають пісні. Чому „вмирають“? Хто їм наказав це робити? Хто їм дозволив?

Ах, ці пісні вмирають з давніх давен. Колись тут одноманітними степами блукали сірі татарські орди, а тепер блукаю я — сірий і одноманітний. І чому я сидячки блукаю? Так... Я блукаю одноманітними очима в сірому небі. Мені голівками кивають ажурні зорі. Але мені хочеться спокою. І чому саме спокою?

Я Максим. Сірий, одноманітний Максим. Я заглядаю синю суху калюжу й бачу, так, справді, це я Максим... Але чи можу я про це говорити? Чи зручно?

Бравніг муляє мені в бік. Чому він муляє? Мені боляче. Я хочу спокою... Тільки спокою. А десь гавкають собаки. Сіро й одноманітно. Я слухаю це ажурне гавкання й божеволію. Я стаю звірною. Ну, й доки вони будуть гавкати ці собаки?!?

Так, вони мої вороги. Я синій від натуги встаю й прислухаюсь. Ось, ритмічно переступаючи сірими лапами, крадеться собака. Мене огортають спогади сині, як штани голінотчика. Так, я згадую: колись мати пошила штани. Білі зверху, жовті коло самої землі. Тоді мені вперше собаки їх обірвали.

Я переймаю собаку.

Відчуваю, що звірію.

— Драствуй!..

Собака зупинилась проти мене. Сіра й одноманітна. Запобіжливо глянула мені в обличчя. Що вона подумала?

— Доки ти дітям штани обриватимеш?!.

— Грррр!..

Доки ти знущатимешся над невинними дитячими штаними.

— Грррр!.. гав!..

— Ах, ти така!..

В уяві далекі, синіші від неба, штанята. За що їх понівечено? Адже то була моя перша радість... Хто мені тепер поше штани?

Не хапаючись, виймаю револьвера. Охкає постріл. Собака одиоманітно хитнула сірими стегнами, крутнула хвостом і спокійно побігла далі...

Ну, на цьому можна було б і закінчити. Але чому я Максим? Чому не Данило, не Омелько? Чому саме сірий, одиоманітний Максим?...

МУСЯ Й ЧЕРВОНА БАБУСЯ

(Ю р і й Б у д я к)

Манісінька Муся
Й червона бабуся
в затишній хатинці сидять.

І каже бабуся:
Чи хочеш ти, Мусю,
З бабусею
пісню співать?

А Муся говорить:
— Ти казку про море,
басусю,
мені розкажи...

Про гори, про море,
Про море, про гори,
Про край, що за морем лежить.

Червона бабуся
Розкажує Мусі
Чудові, хороші казки...

Про пташку, про квіти,
про зорі, про вітер,
Про сонце й страшні будяки.

І слухала Муся
Червону бабусю
І тихо було навкруги...

Павук, навіть, вуха
Розвішав і слухав.
...А мухи здихали з нудьги...

УДАРНИКІВ СОЦІАЛІСТИЧНИХ ЛАНІВ ДО ЛІТЕРАТУРИ

АНДРІЙ ПАНІВ
ЛІТБРИГАДА, ЛІТ-
ГУРТОК У РАДГО-
СПІ Й КОЛГОСПІ

Уваги до програми

Привоз ударників у літературу в корні змінює всі дотеперешні методи масової літературної роботи і, зокрема, методи підготування кадрів, методи роботи літгуртків. Письменник-початківець „одиначка“, що десь на самоті удосконалює свою кваліфікацію, замкнувшись од світу в своїй кімнаті чи то в центрі чи на периферії — отходить у минуле, так само, як і ті літературні гуртки, що збирали в собі „аматорів віршування“, і взагалі „красного письменства“, які або тішили один одного „шедеврами“ своєї творчости, ображаючись один на одного і на редакцію журналів за невизнання їхнього „таланту“, або вперто й терпеливо студіювали „закони версифікації“, науку „як писати вірші“ та „як будуються оповідання“, з погордою подивляючись на „нешасних“ сількорів, „дописувачів“, що не розуміються на всіх тонкощах формалістичних літературного мистецтва. Отходять у минуле й ті, хто труднощі цього мистецтва, потребу впертої і всебічної учоби легковажили, мовляв, було б геніяльне „нутро“ та революційна свідомість — решта, мовляв, само прийде.

Призвані ударники, беручи як зброю класової боротьби і соціалістичного будівництва, і художнє слово, розуміють, що потрібно навчитись володіти цією тонкою, гострою й могутньою зброєю, треба розуміти її функції і властивості. Справа „опанування техніки“ (та й не тільки техніки) стоїть перед ударником і в цій галузі, в галузі літератури, і він це розуміє краще, ніж хто інший. Повстає питання, отже, глибокої, пильної і серйозної учоби. І от тут треба визнати, що в нас не все гаразд, чимало проривів, чимало недоробленого або зовсім не зробленого. Часто-густо також старі традиції, старі форми беруть в полон нове, свіже і заважають йому розвиватись. Це насамперед, стосується тих літературних гуртків, що „по-старинці“ за традиціями почали спокійно й „академічно“

свою працю, а через деякий час ця праця в ударників викликала розчарування своєю відірваністю від конкретних завдань, від конкретного життя і будівництва. Треба констатувати, що літгурток, як основна ланка роботи з ударниками, не відповідає здебільшого нашій дійсності, якщо має в собі всі риси старих гуртків. Коли ж він ґрунтовно перебудує свою роботу, відповідно завдань цієї доби — то назва „гурток“ здебільшого стає умовна. І ми бачимо, як виникають назви „літературний цех“, „літературна бригада“ — назви, що по-суті й визначають іншу форму роботи, ніж літгурток.

Серед ударників соціалістичних ланів, в радгоспах і колгоспах, МТС ще важче і ще недоцільніше буде організовувати літгуртки старого учбово-академічного типу, хоча б може й не за поганою програмою. Треба тільки уявити роботи тракторних колон в полі, іноді з відстанню до 100 кілометрів і більше (беру для прикладу радгосп „С.-Г. Пролетар“), або роботу у філіях комуні (напр., „Червона Зоря“, на Вовчанщині) та взагалі роботу влітку, коли більша частина робітників, колгоспників, якраз ті ударники, той актив, з якого йдуть призовники, живуть на полі — треба це все уявити, щоб переконатись, що звичайний літгурток тут улітку у всякому разі приречений до існування на папері.

Життєва практика, ініціатива самих ударників, висунула отже як нову форму ударницького літературного руху — літературні бригади, що виконуть конкретні літературні завдання в радгоспі, колгоспі, МТС і т. д. Літбригада, не теоретизуючи, одразу займає певне місце у виробничому процесі, наслідки її роботи одразу помітні, одразу виконують свою громадську функцію і зустрічають визнання і товариську критику. Літбригада працює над плякатом, над гаслом, що борються за те, за що борються і всі ударники, літбригада дає дописи й нариси про це ударництво, висвілює героїв його, збирає матеріал для „Червоної книги“ свого виробництва, обробляє його і в процесі цієї роботи виникають і вимагають свого розв'язання питання учоби, і для такої учоби знайдеться і час і охота навіть і в найгарячішу пору, серед поля. На отаку літературну бригаду з її бойовими практичними завданнями і розраховано проєкт першого циклу програми, але вона може бути лише кісткою, на якому повинна розгортатись робота, конкретно пристовуючись до кожного виробництва, умов, обставин, складу бригади і т. ін. Бригада може бути в тракторній колоні, в окремих галузях радгоспного будівництва, комуні й артілі і їх філіях, при домі колгоспника, при редакції багатотиражки і т. д. Вона завжди має перед собою конкретну практичну ударну роботу і в зв'язку з цією роботою конкретну літературну учобу, першого так би мовити концентру. Число занять для кожної теми, навіть послідовність їх в програмі можна приймати лише як приблизні, орієнтовні; заздалегідь можна сказати, що бригаді з таким настановленням мало доведеться „засідати“, більш — читати, а найбільш — робити. Бригада не припиняє своєї роботи влітку, навпаки, влітку най-

ударніший період роботи літбригади і до цього періоду вона має готуватися.

Отже справа тут не назві, а в більшій рухливості, в більшій пристосованості до потреб нашого будівництва, в більшому зв'язку з життям, в ударності роботи, в конкретності цієї роботи.

Деякі літбригади можливо й зватимуться „літгуртками“, але вважаємо, що цю назву, коли не винайдено кращої, слід прикласти до іншої форми роботи. Кілька літбригад одного радгоспу, колгоспу або навіть певного району об'єднуються в літературний гурток. Тут іде глибша учбова робота, безумовно теж зв'язана з творчою практикою і з участю цілого гуртка в житті виробництва в класовій боротьбі і соціалістичному будівництві. Тут проробляється програму другого циклу (її критично-методологічний сектор „Плугу“ розробляє), літгурток тісно зв'язується з райгазетою, з письменницькою організацією. В літгурткові широко застосовується змагання між окремими літбригадами (в літбригадах — між окремими товаришами). Коли літбригаді доведеться часто працювати й без керівника (а треба мати на увазі, що керівників ще немає), то літгурток може притягнути декого і для керівництва, чи вірніше для допомоги. Коли основна практична робота провадитиметься в бригадах і в процесі її виникатимуть питання, що розв'язувати доведеться на літгурткові, коли на літгурток приходитимуть бригади вже з чималим досвідом і творчою зробленою роботою — то ясно, що і того „академізму“, „заседательства“ з різними „оргпитаннями“ і на літгуртках не буде. З бригади ж легше і починати організацію ударницького літруху: життєвіше і легше зорганізувати 5—7 товаришів на конкретну, і до того ж посильну роботу, товаришів, що один одного знають і вже стоваришовані, ніж розпочинати одразу з досить складною організацією з не цілком на перший час ясними завданнями, як гурток та ще й здебільшого при відсутності керівника.

Колективна робота в бригадах і гуртках вимагає, безперечно, і впертої індивідуальної роботи — це видно вже і з того проекту програми, що подається. Особливо членові літбригади багато треба працювати над поглибленням своєї політичної свідомості, над засвоєнням засад діалектичного матеріалізму. Не можна уявити літударника, що не читав би постійно газет, що не брав би участі в інших гуртках, насамперед, політичному. Список літератури для читання теж буде дано. Але цього мало. І з цієї бібліографії, що дана в програмі і з тих книжок, що в різних списках дано буде — важко найти щось на місцях — отже потрібне плянове постачання літератури нашим літбригадам і літгурткам. Це повинна на себе взяти Спілка „Плуг“ за допомогою культурно-освітніх та господарчих організацій. Без такого ж постачання „всусе програми писати“.

Тут треба констатувати, що в справі допоміжної літератури ми маємо цілковитий і глибокий прорив. З того, що є в наявності, мало відповідає завданням призову і лише дещо можна з натяж-

кою рекомендувати. Часто ми маємо або формалізм типу Томашевського, або еклектизм, як у Крайського, або неприховане вихвалення Есенінщини, як у Тверського, або простісіньку халтуру, як книжка Самуся.

Робітна книжка з мови і літератури", зовсім не для призовників, а для школи (старшого концентру) пристована безперечно лише в малій мірі зможе заступити потрібні допоміжні книги, та й вона не позбавлена хиб. Отже потрібно створити бібліотеку літударника, де були б практичні вказівки і щодо роботи в газеті, як випускати плякати, і як працювати над художнім словом, і популярно викладено марксистську думку про стиль і творчу методу, і низка брошур про боротьбу й перемогу пролетарської і пролетарсько-колгоспної літератури, і книжки з критичним освітленням літературної спадщини і т. д. Ці книжки за один день та й місяць не створяться: тут теж питання упирається в проблему кадрів — отже на перший план виступає роль журналів, що мають обслуговувати призов. Маючи на увазі не теоретизування в цих журналах, а постійну ув'язку учоби з практикою, з виробництвом, з боротьбою за п'ятирічку в різних галузях господарства — ці й журнали повинні спеціалізуватися. „Літературний призов“ всі кадри призовників обслужити в такому напрямкові не зможе. Пролетарсько-колгоспному секторові потрібен теж журнал для обслуговування призовників. Він уже й є. Тільки його треба поширити, відповідно перебудувати, підсилити. Це журнал „Трактор“, який уже провів величезну роботу з призовниками. Цю роботу він має продовжувати, її поглиблюючи і поширюючи. Крім того, відповідно треба перебудуватись і журналу „Плуг“, більшу увагу звертаючи на консультаційні розділи та на виявлення творчості ударників.

Для керівників і організаторів літбригад і літгуртків потрібні короткотермінові курси-з'їзди, а загалом для призову — заочний літвуз.

ПРОГРАМА

ДЛЯ ЛІТУРТКА (ЛІБРИГАДИ) В РАДГОСПІ, КОЛГОСПІ, МТС.

Проект на обговорення

1. ПРИЗОВ УДАРНИКІВ У
ЛІТЕРАТУРУ І ЇХНЯ
ТВОРЧИСТЬ
(З а м і т т я)

Література, як зброя класової боротьби і соціалістичного будівництва. Поняття про літературу художню, як мислення образами і літературу нехудожню, як мислення поняттями. Ударники, призовані до літератури, борючись за перемогу соціалізму, своїм прикладом і роботою на виробництві, покликані взяти участь у боротьбі

за соціалістичне будівництво і остаточно перемогу класового ворога і художнім словом. Завдання, що ставить перед ударниками-призовниками здійснення цього: поглибити свою політичну свідомість, підвищити свій загальний культурний рівень, опанувати техніку художнього слова. Ударник, призваний у літературу, змінює й обличчя її, вносячи до неї свій творчий ентузіазм, соціалістичні темпи, що ними має йти пролетарська і пролетарсько-колоніальна література — невід'ємна частина культурної революції — відповідно до темпів господарчого будівництва.

Літбригада читає окремі твори ударників чи з тих, що перераховані далі, чи з газети, журналу тощо. Критикує, — за що боряться, до чого кличуть, про що розповідають ці твори. Вияснюється поняття про ідею (основна думка твору, висновки з твору, що саме хотів сказати автор своїм твором) і про тему твору (те головне, про що розповідається в творі). Бригада намічає теми про дане виробництво (радгосп, комуна, артіль, МТС і т. д.), що мають увійти в „Червону книгу“, над якою й розпочинають підготовчу працю. Намічають плани роботи, розподіляють теми, окремі моменти роботи між бригадами, між окремими товаришами.

БІБЛІОГРАФІЯ

Вигалок А., Глазов Л. Призыв ударников в литературу ОГИЗ. 1931. стр. 32.

Сурков Л. Памятка ударнику рапповцу. ГИЗ. 1930. Стр. 32. Ц. 12 коп.

Юрин М. Литературный кружок на предприятии. „М. Г.“ 1930. 32 стр. 10 коп. „Призыв“ (программы и методы разработки для рапповских литературных кружков) кн. 2. ОГИЗ. 1931. 32 стр. 10 коп.

Салов А. Народження цеху. В-во „Укр. Роб.“, 1931, стор. 64. Ц. 13 коп.

Михайлов. В боях за металл. „Укр. Роб.“, 1931.

„Що ми бачили за кордоном“ книжка ударників, що їздили 1930 року на теплоході „Абхазія“, „Укр. Роб.“ 1931, 28 стор. 6 коп.

Завком ЛКСМУ зав. ім. Дзержинського. Пароль: домна № 2. ДВОУ. 1931.

Шелюк Ів. Комуна ім. Сталіна. „Книгоспілка“. 1930, 56 стор., 20 коп.

Оровецький П. Альошина бригада. „Укр. Роб.“ 1931.

2. РОБОТА ЛІТБРИГАДИ В
СТІНГАЗЕТІ
(2 - 3 записки)

Доповідь редколегії. Оцінка роботи стінгазети, окремих дописів, статтів, заміток, художнього матеріалу; як вони виконують роль зброї класової боротьби і соціалістичного будівництва: як боряться

за виконання плянів, з проривами, як ведуть підготовку до збиральної чи іншої кампанії. Який вплив мав той чи той матеріал, які відгуки викликав і т. д. Установлення списку тем для найближчих чисел газети, розподіл роботи між окремими членами літбригади, літгуртка.

Заголовок, гасло і робота над ними в газеті. Бойова класова спрямованість їх і конкретність змісту. Поняття про допис, фейлетон, віршоване гасло, вірш у зв'язку з роботою над ними в газеті. Виготовання гасел для плакатів, прапорів тощо. Вся робота іде в зв'язку з ударною черговою кампанією, їй допомагаючи.

БІБЛІОГРАФІЯ

Андреев А. Стенгазеты и селькоры в борьбе за сев и коллективизацию. „Работник Просвещения“, М. 1930, 60 стр. Ц. 10 коп.

Фурер В. Як на селі стінні газети видавати. 1925. Ц. 50 коп.

Сазонів І. Робселькорівський рух на вищий щабель. ДВУ. 1929. 70 стор. Ц. 25 к.

Хвиля А. Болячки газети (промова на Всеукраїнському з'їзді сількорів) „Рад. Селянин“ 1927. 15 коп.

Горинський М. та Столяр В. Селянський кореспондент. ДВОУ. 1925. Ц. 40 к.

Савченко Ю., Панів А. та інші. Робітна книжка з мови і літератури. V і VII рік. розділи „Робота з газетою“. „Радянська школа“, 1931.

Журнал „Робселькор“.

Хечо Н. На трьох підводах (з досвіду переїзної редакції газети „Пролетар“ на Шевченківщині). „Укр. Роб.“ 1931. ц. 9 коп.

Любченко П. Вирішальний рік п'ятирічки і завдання преси. ДВОУ „Пролетар“ 1931 р. ц. 15 коп.

Черепанов М. На переломі (про перебудову робселькорівського руху) ДВОУ „Пролетар“, Ц. 12 коп.

Миронський А. Язык селькора. „Федерация“ 1930, Ц. 1 крб. 10 коп.

Рафаил А. Печать на социалистическом строительстве. 1929. 8 коп.

3. ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА Й КЛАСОВА БОРОТЬБА

(Читання дома і 3-4 заняття)

Поділ суспільства на класи і боротьба між ними. Класові іде літературних творів. Використання літератури різними класами, як зброї класової боротьби. Класова боротьба за доби соціалістичної реконструкції. Ліквідація куркульні як класи на базі судильної колективізації — як література її відбиває і як література сама є зброєю цієї боротьби. Партія про художню літературу.

Літбригада читає твори наприклад „Бур'ян“ А. Головка, „Зелену фабрику“ П. Вільхового, „Натиск“ І. Кириленка, „Диктатуру“

І. Микитенка, „Атаку відбито“ Т. Орисію, „Трактори“ Хуторського „Повість про комуну“ К. Гордієнка, „Залізний кінь“ С. Добровольського. Визначається класова ідея твору і його ролі в соціалістичному будівництві. В зв'язку з проробленими творами поглиблюється і повторюється розуміння ідеї і теми твору. Виясняється, що однакові теми можуть бути висвітлені з різними ідейними настановленнями.

Літбригада проробляє матеріали останніх партійних і комсомольських з'їздів, а також з'їздів Рад.

БІБЛІОГРАФІЯ

Перераховані вищі твори.

Сталін Й. Питання ленінізму. ДВОУ „Пролетар“ . 1931.

„Про підсумки XVI з'їзду ВКП(б) і XI з'їзд КП(б)У. „Пролетарий“, 1930, 65 к.

Промова т. Косіора на XI З'їзді КП(б)У і заключне слово. Вміщено в журналі „Гарт“ № 7-8, в стенографічному звіті з'їзду і в окремих брошурах.

Плеханов Г. Мистецтво і громадське життя. Є окремою книжкою і в збірці творів Плеханова „Мистецтво і література“.

Киршон В. За развернутое наступление (на литературном фронте) 1930. 12 к.

Нович. Певцы классового мира.

Хвиля А. Ясною дорогою. ДВОУ. 1927.

Сухино-Хоменко. Політика партії в художній літературі. „Укр. Роб.“ 1930. (Тут подано й постанови партії в справі художньої літератури, ці ж постанови вміщені також у хрестоматії „Робітна книга з літератури“ Ярмоленка, Заїки і Павлишина. ДВОУ „Радянська школа“ 1931.

Грудина Д. Підкуркульницька „база“ в літературі (Про творчість П. Нечая). Журнал „Плуг“, 1931 р. № 1—2.

Хвиля А. Класовий ворог (Про роман Івченка „Робітні сили“. Журнал „Критика“ 1930 р. № 3.

Скрипник М. Дві промови (На пленумі ВУСПП і на V З'їзді „Плугу“). Журнал „Критика“, 1930 р. № 6. Є й окрема книжка.

Савченко Ю., Панів А. і ін. Робітна книжка з мови і літератури. Роки V, VI, VII. Розділи про ідею, тему, класову боротьбу, а також розгляди згаданих вище творів.

4. НАРИС НА СЛУЖБУ СОЦІАЛІСТИЧНОМУ Б У Д І В Н И Ц Т В У (2 — 3 з а н я т т я)

Різниця між дописом і нарисом — на конкретних прикладах (допис із стінної або з друкованої газети, напр. „С. Г. Пролетар“, „Радянське село“, „Комуніст“ „Роб. Газ. Пролетар“ чи районова; нарис із журналу „Трактор“, „Плуг“, „Селянський журнал“ і т. ін. або з книжок перелічених далі). Мета дописа — стисло повідомити

про якусь подію чи явище; мета нариса — дати ширшу картину, ряд подій, осіб, явищ, взятих з конкретного життя. Кінцева мета і того і другого — боротись за соціалістичне будівництво. Нарис — складніший твір ніж допис, простіший за оповідання. З нього легше починати свою роботу в галузі художньої літератури, в нарисі легше змалювати й героїв п'ятирічки свого виробництва. Способи збирання матеріалу до нариса. Уміння користатись записною книжкою, нотатками, документом, допоміжною літературою, газетою тощо. Поняття про плян нариса і плянування матеріалу. Введення в нариси діалогів, поняття в зв'язку з цим про нього, особливості мови дійових осіб в діалозі. Практичні вправи і завдання на спостережливість особливостей мови представників різних соціальних груп. Змалювання зовнішніх рис дійових осіб у нарисі (портрет), вдачі й поведінки їх (характеристика), описи природи (пейзаж). Наявність цих елементів в прочитаних нарисах, визначити, як у них виявляється ставлення письменника до дійсності (напр., портрет куркуля і портрет комунара, пейзаж колгоспного поля і одноосібників і т. д.).

Літбригада читають нариси, критикують їх, пишуть на них рецензії. Літбригада ставить завданням — висвітлити в нарисах досягнення і хиби свого виробництва, показати героїв праці. Збирається матеріал, плянується, обробляється. Готується матеріал для „Червоної книги“, або в журнали, газети тощо.

БІБЛІОГРАФІЯ

- Літбригада „Комуніста“. Більшовицька весна. ДВОУ. 1930 р.
Грудина Д. На кордоні, на межі. ДВОУ. 1931 р.
Микитенко І. Тринадцята весна. ДВОУ. 1930.
Добровольський С. Чорноземний Дніпрельстан. ДВОУ. 1931.
Шилук Ів. Записки комунара. „Гарт“. 1931.
Яковенко Г. Поступ мільйонів ДВОУ. 1931.
Божко С. Українська Шампань.
Изотов Г. Основы литературной грамоты. „Кр. Газ“, 1930.
1. Савченко, Панів, Зборовець і ін. Робітня книжка з мови і літератури. Рік VI. Розділ про нарис.
Крайский А. Что надо знать начинающему писателю.

5. РОБОТА НАД ОПОВІДАнням (3—4 з а н и м а т т я)

Відміна оповідання від нариса на конкретному матеріалі (нариси можна взяти, згадані в 1-й і 4-й темі, з оповідань такі: „Брати“ Ів Микитенка, „Мінезота № 23“ М. Дукина, „Облога шахти“ або „Дорогою змагання“, „Хома з невірив“ Г. Коцюви, „Дизель“ А. Гака.

та інші). Класова ідея виявлена в оповіданні. Образи оповідання, що своїм розташуванням, взаємним зв'язком виявляють ідею оповідання і од неї залежать. Поняття про фабулу — тобто зв'язок усіх подій оповідання в причиновій послідовності і в часі. Початок дії в оповіданні — зав'язка, кінець дії в оповіданні — розв'язка. Події фабули письменник може викласти в іншому порядку, в іншій послідовності, розбити описами, відступленнями тощо, тобто — збудувати сюжет оповідання. Практичні вправи — взяти фабулу прочитаного оповідання і збудувати інший сюжет на її основі (наприклад, змінивши особу розповідника тощо). Важливість для пролетарсько-колгоспного письменника брати за зав'язку соціальні мотиви, а не випадкові, особисті, родинні. Потреба вмотивувати розв'язку, щоб вона була підготовлена всім ходом подій. Змальовання дійових осіб. Класове ставлення письменника до дійсності, що виявляється в портретах, їх характеристиках тощо. Узгаляння рис окремих осіб в тип. Типові риси куркуля, колгоспника, робітника в прочитаних оповіданнях. Небезпека змальовати схематичних, неживих, надуманих людей. Жива класова людина в оповіданні, що свою життєвість і класовою виразністю має зробити найпереконливіший вплив. Робота над мовою дійових осіб і самого письменника.

Як письменник збагачує свою мову і підкреслює особливі риси в мові дійових осіб: вживання нових слів (неологізми), чужомовних слів (барбаризми), старовинних слів (архаїзми), слів різних соціальних груп (соціальні діалекти).

Як у доборі тих чи тих слів виявляється теж класове ставлення письменника до дійсності.

Літбригада, проробивши цю попередню роботу над друкованими вже книжками, працює практично, над оповіданнями. Влаштовують, наприклад, з колгоспниками вечір спогадів, з цього матеріалу будують фабулу, оформлюють її в сюжет. Беруть досвід декільки радгоспів чи колгоспів, і з матеріалу відбирають найтипівіше для фабули оповідання і т. д. Оповідання зачитується на зборах, критикується (визначається в ньому ідея й тема, їх класова спрямованість, зав'язка, розв'язка, окремі дійові особи, їхня мова, врешті, яку ролю твір може відіграти в класовій боротьбі і соціалістичному будівництві).

БІБЛІОГРАФІЯ

Крайский А. Что надо знать начинающему писателю Ч. II.
Изотов Г. Основы литературной грамоты.

Якуевский Г. О работе начинающего писателя.

Савченко, Панів, Матяш „На барикадах п'ятирічки“ — збірка-хрестоматія літ. творів (друкується).

Савченко, Панів та ін. Робітна книжка. Рік V, VI VII: Розгляд окремих оповідань, розділ. про лексику (V рік) і про сюжет (V і VII рік).

6. ХУДОЖНІ МОВНІ ЗАСОБИ П И С Ь М Е Н Н И К А

(1—2 з а н я т т я)

Береться конкретні художні твори (напр. „Війна війні“ В. Сосюри, „Дніпрельстан“, його ж, „Дим над Хортицею“ А. Панова, „Залізний кінь“ С. Добровольського, „Бетон наступає“ А. Гака, „Хома з Невірів“ Г. Коцюби, „Трактор і рало“ М. Годованця чи інші які твори — можна з журналів), бригада аналізує якийсь із них, визначаючи ідею, тему, класове спрямування, спинається, зокрема на мові письменника, відшуковуючи й аналізуючи переноси слова і вирази. Поняття про епітет, порівняння, метафору, гіперболу, — на конкретних прикладах в конкретних творах, беручи цілий текст, або закінчений уривок, де б можна було зв'язати художні засоби з ідеєю твору і простежити ставлення письменника до дійсності, як воно в цих художніх творах виявляється. Переносні вирази в пісенному місцевому матеріалі, в приказках, прислів'ях тощо, в газетній мові, фейлетонах тощо. Збільшення яскравості, виразності і почуттєвості через них (для цього зробили вправу — перекласти якийсь художній уривок на точну необразну мову і порівняти). Шукання свіжості, яскравості, оригінальності, чіткого класового ставлення в цих художніх засобах. Застосування на практиці — у гаслах, фейлетонах тощо. Вводити нові переносні вирази, зв'язані з новою технікою, новим соціалістичним побутом.

БІБЛІОГРАФІЯ

Те ж, що і в попередній темі

7. СУЧАСНЕ ВІРШУВАННЯ

(2—3 заняття і дальша практична робота)

На практичному матеріалі (творах В. Чумака, В. Еллана, П. Тичини, В. Сосюри, В. Усенка, Л. Первомайського, А. Панова, М. Годованця, О. Відмицького, С. Пилипенка та інших, а також творчості ударників, вміщених, приміром в „Тракторі“, в „Плаузі“ виясняється відмінність вірша від прози. Виясняється поняття ритму і рими. Тематика і ідейна спрямованість поезії реконструктивної доби. Класова ненависть в поезії. Поезія в боротьбі за п'ятирічку. Віршовані гасла, частівки. Вправи та їх писання членами літбригади, й використання їх у біжучій кампанії (напр. жнива). Значення рими і ритму у гаслі. Розгляд військової пісні, комсомольської, трактористів тощо. Зв'язок ритму з настроєм і з темою. Ритм сучасної поезії різниться від ритму старої: в сучасному ритмі відбивається ритм нашого життя. Робота над римою. Не перевантажувати вірша дієслівними ритмами (співає — блукає, ходити — робити). Поняття про неточну риму, так званий асонанс (крок — кров, зустрічний — п'ятирічки, тил — дійти), широке вживання його в сучасній поезії.

Розгляд декількох рецензій на поезії сучасних пролетарських і пролетарсько-колгоспних письменників, зокрема на творчість ударників-призовників. Складання літбригадою своїх рецензій і вміщення їх в стінгазеті. Робота над частівками для живої газети.

БІБЛІОГРАФІЯ

- Зазначені раніш книжки та підручники.
Твори згаданих та інших поетів.
Бедний Д. О писательском труде. ГИХЛ, 1931. Ц. 25.
Лавриненко Ю. Пролетарсько-колгоспна поезія за доби реконструкції, „Літературна газета“ № 14. 1931.
Малахов С. Как строится стихотворение. „ЗИФ“ 1928. Ц. 75 к.
Томашевский Б. Краткий курс поэтики. ГИХЛ, 1931. Ц. 60 коп. (з застереженням, що ця книжка хибує на формалізм).
Листи консультативного бюро „Плуга“ журнал „Плуг“ № 3. і далі, журнал „Трактор“ — № 1—5 і далі.
Ясен Ю. Рецензія на книжку „За колективну сівбу“ журнал „Критика“, № 2. 1931 р.

8. ВІРШОВАНИЙ ФЕЙЛЕТОН.
БАЙКА. РАПОРТ. ФЕЙЛЕТОН
ПРОЗОВИЙ
(2 заняття)
(2—3 заняття і дальша практична робота)

Читання творів Д. Бедного, Безименського, Маяковського, байок В. Пронози (В. Блакитного), М. Годованця, С. Пилипенка, І. Батрака, К. Крапиви. Для порівняння прочитати якусь із старих байок, напр. Глібова, Гребінки або Крилова. З'ясувати, що при зовнішній подібності байка пролетарська і пролетарсько-колгоспна — ґрунтовно різняться від старих байок: інша ідеологічно-класова спрямованість, інше оформлення — отже, сама назва байка умовна. Наближення байки до віршованого фейлетону. Його особливості на зразках Бедного, Маяковського, Блакитного та ін. Нова форма поезії — рапорт на зразках літературних рапортів Л. Первомайського і М. Шеремета IX З'їзду ЛКСМУ. Робота над віршованим рапортом ударників даного радгоспу, колгоспу, який (рапорт) дає хтось із літбригади чи опрацьовують колективно і зачитують на найближчих урочистих зборах чи опубліковують в стінгазеті. Байку і віршований фейлетон — на ліквідацію проривів, на боротьбу з прогульниками тощо. Короткий глузливий стислий вірш про конкретну особу, конкретний факт — т. зв. „епіграма“. Епіграма по хібах свого виробництва! Робота бригади над віршованими підписами-епіграмами в стінгазеті, на малюнках, на плякатах, під карикатурами на прогульників, шкідників тощо. Критичний розгляд якогось прозового фейлетону (напр. О. Вишні — не наслідувати йому, а викрити з багатьох із фейлетонів Вишні дрібнобуржуазну ідеологічну спрямованість). Робота над фейлетоном для стінгазети, райгазети.

БІБЛІОГРАФІЯ

Зазначені раніш книжки і підручники.

Твори згаданих письменників.

Шеремет М. Рапорт „Молодняка“ VIII Всеукраїнському З'їздові Комсомолу „Молодий Більшовик“ 1931. Ц. 50 коп.

Первомайський Л. Промова на VIII З'їзді ЛКСМУ. „Молодий Більшовик“ 1931. Ц. 75 коп.

Львов. Організація масового агитзрелища.

Довгоярський. Рецензія на збірку О. Вишні „Сійся, родися...“ Журн. „Плуг“ 1930 р. № 2.

9. Д Р А М А

2 з а н я т т я)

Читання або прогляд на сцені таких п'єс: І. Микитенко „Диктатура“, „Кадри“, М. Куліш „97“, „Комуна в степах“, В. Гжицький. „Наступ“, Корнійчук „Штурм“ тощо. Особливості драматичного твору, порівнюючи з іншими (можна для цього порівняти „Бур'ян“ А. Головка і переробку його в п'єсу Безріда, або „Записна книжка“ В. Винниченка і переробка її в п'єсу Кошевського. „Червона хустина“ А. Головка — переробка В. Мінка „Ой, у полі жито“ і т. ін.) — подача подій у формі розмов (діалог), пристосування до сцени, насиченість дією. Інсценізація, тобто переробка оповідання тощо в п'єсу. Бригада інсценізує якийсь твір, напр., „Атаку відбито“ Т. Орися, або окремі сцени із „Залізного коня“ Добровольського тощо. Подати до стінгазети невеличкий інсценізований фейлетон, інсценізовану картинку життя радгоспу, комуни, артілі, тракторної колони тощо. Зв'язок з роботою драмгуртка і спільними силами підготування вистави. Вставляння вже в готові п'єси певних текстів („інтермедії“) про бойові моменти виробництва. Улаштування диспуту про виставлену чи прочитану п'єсу.

БІБЛІОГРАФІЯ

Крайский А. Техника драмы. „Красная Газета“, 1929.

Качалов К. Живая газета. Из-во. „Крест. газета“. 1930. Ц. 30 коп.

Бородин А. Как писать пьесу. „Театропечать“. 1929. Ц. 65 коп.

Луговской В. Организация отдыха, эстрады и развлечений. „Долой Неграмотность“ Ц. 65 коп.

Красовский Л. Драматургия. ДВОУ. 1930. Ц. 60 коп.

Бородин А. и Долев Д. Техника работы над малыми формами (в помощь клубному драматургу). „Театропечать“ 1930. Ц. 65 коп.

Журнал „Масовий театр“.

Комплекти журналу „Сільський театр“ за минулі роки.

Провідна літературна організація: Всеукраїнська спілка Пролетарських Письменників (ВУСПП). Спільник Всеукраїнська Спілка Пролетарсько - колгоспних письменників ПЛУГ. Федерація Радянських письменників України (ФОРПУ), організація, що входять у неї: ВУСПП, ПЛУГ, МОЛОДНЯК; ЗАХІДНЯ УКРАЇНА ЛОЧАФ. Завдання федерації. Консолідація сил пролетарської літератури. Боротьба з буржуазно - куркульськими виявами в літературі.

Творча метода пролетарської і пролетарсько - колгоспної літератури — основа її діалектичний матеріалізм, Марксизм-Ленінізм. Боротьба за опанування її. Ставлення до старої спадщини — використання цінностей цієї спадщини, критично їх засвоюючи. Поняття про стиль, як вияв класової психоідеології.

Літбригада робить доповідь або пише статтю-нарис про літературу доби реконструкції в стінгазету.

БІБЛІОГРАФІЯ

- Микитенко І. За гегемонію пролетарської літератури „Укр. Роб.“ Ц. 50 коп.
- Микитенко І. Пролетарська література за доби реконструкції „Укр. Роб“.
- Коряк В. Українська література (конспект). 1931.
- Хвиля А. Ясною дорогою. ДВОУ. 1927.
- Усенко П. Організаційні та творчі шляхи „Молодняка“ ДВОУ. 1930 р.
- Ткачук І. Літорганізація „Західня Україна“. Журн. „Критика“. 1930, № 2.
- Савченко Ю. На новому етапі („Підсумки V з'їзду ПЛУГа“). Критика, 1930, № 7—8.
- М. Скрипник, Є. Черняк, І Ткачук. Сучасна західньо-українська література (збірка статей) ДВОУ. 1930.
- Постанови ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У в справі художньої літератури.
- Вміщено в таких книжках, де є й інший матеріал до цієї теми:
- Сухиню-Хоменко. Політика партії в художній літературі. Т-во „Український робітник“ 1929. Ц. 25 коп.
- Ярмоленко, Павлишин, Заїка. Робітня книга з української літератури „Радянська Школа“. 1931. Ц. 3 карб.
- „Шляхи розвитку пролетарської літератури“ упор С. Федчишин. В-во „Укр. Робітник“ 1928. Ц. 4 карб. 50 коп.
- Лейтес і Яшек. Десять років української літератури.
- Том II.

11. НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЕ БУДІВНИЦТВО І ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА

(2 з а н я т т я)

Ленінське розв'язання національного питання. Культурна революція і розвиток культур всіх народів СРСР. Пролетарська культура національна формою і інтернаціональна змістом. Політика партії в національному питанні. Провідна роль пролетаріату в національному культурному будівництві. Боротьба на два фронти: проти великодержавного шовінізму, як головної небезпеки, і проти місцевого націоналізму й шовінізму. Буржуазні класові коріння націоналізму і націоналістичних ухилів. Українізація, її значіння і завдання. Забезпечення прав нацменшостей. Література нацменшостей на Україні. Єврейська і російська секція ВУСПП'у, німецька секція ПЛАГУ. Болгарські, молдавські, польські та інші письменники. Література братніх республік: РСФРР, Білоруси, Грузії та інш. Організація і завдання Всесоюзного Об'єднання Асоціацій Пролетарських письменників (ВОАПП). Утворення Всесоюзного об'єднання пролетарсько-колгоспних письменників. Міжнародне бюро революційної літератури й його пленум у Харкові 1930 року.

Літбригада влаштовує вечір літератури народів СРСР, знайомлюючи з творчістю письменників у перекладах, а коли можна то й в оригіналах. Дає статтю в газету. Готує відповідні гасла й плякати.

БІБЛІОГРАФІЯ

- Ленін. Твори. том. XIX, XVII.
Сталін Й. Питання ленінізму.
Гірчак Є. Хвильовизм. ДВОУ. 1930. Ц. 45 коп.
Скрипник М. Національні перетинки. ДВОУ. 1930 р.
Демченко. Пролетаріат і нацкультбудівництво.
Сталін Й. Політичний звіт і прикінцеве слово XVI з'їздові ВКП(б).
Косіор. Політзвіт і прикінцеве слово XI з'їздові КП(б)У.
Любченко П. Українська контрреволюція перед пролетарським судом.
Скрипник М. Статті і промови. том. II (ч. I і II) і т. V.
Селивановський А. Творческие задачи пролетарской литературы. 1930.
Киришон В. За развернутое наступление. „Моск. Раб“. 1930. Ц. 12 коп.
Авербах Л. Перестраиваемся. Из-во „Федерация“ 1930. Ц. 40 коп.
Авербах Л. Літературно-політична платформа міжнародного Бюро Революційної літератури (доповідь на Міжнародній конференції революційної літератури в Харкові) Журн. „Гарт“ 1930. № 12.

Ткачук Ів. За єдиний інтернаціональний фронт пролетарської літератури. Журнал „Критика“ 1930 р. № 10.

Микитенко Ів. На інтернаціональному фронті. „Критика“ 1930 р. № 11.

Нович Н. В боях за пролетарську літературу. Статті в журналі „Рост“ № 1—9 1931 р.

ЛІТЕРАТУРА І ОБОРОНА
РАДЯНСЬКИХ КРАЇН
(2 — 3 з а н я т т я)

Воєнна тематика в радянській літературі. Громадянська війна. Імперіялістична війна. Розібрати твори П. Панча „Голубі ешелони“, „Без козира“. С. Пилипенка „Броневик“, „Під Черніговом“, та інші оповідання. Д. Галушко „Перший раз на чаті“. О. Кобця „Записки полоненого“, П. Лісового „Бризки крові“, інші. „Залізний потік“ Серафимовича, „Чапаєв“ Фурманова.

Література і зміцнення обороноздатності СРСР. Технічна озброєність і політична свідомість Червоної Армії в літературі. Організація „Літературне Об'єднання Червоної Армії і Фльоти“ (ЛОЧАФ). Творчість письменників-лочафівців. Червоноармійська пісня.

Літбригада чи літгурток улаштовують вечір спогадів про бої Червоної Армії, записують і потім обробляють цей матеріал в нариси, оповідання тощо. Терармійці, червоноармійці-відпускники пишуть нариси, спогади тощо про сучасну Червону Армію. Екскурсія літгуртка до найближчої частини, опис її в стінгазеті тощо. Робота над військовою піснею, гаслами, інсценізаціями для днів 1-го серпня, 23 лютого, 1 травня. 7 листопаду тощо. Організація літературного вечора, присвяченого Червоній армії.

БІБЛІОГРАФІЯ

Журнали „Червоний боець“, „На варті“ „ЛОКАФ“.

Газета „Червона армія“.

„Штурм доби“ літрапорт IX З'їзду Рад. 1931 р. Ц. 5 карб. (в книзі спеціальний розділ ЛОЧАФА, цікаві також і потрібні інші розділи, зокрема, творчість ударників).

Твори зазначені в темі.

„Долой войну империалистов против СССР“ (Анкета міжнародного бюро революційної літератури). ГИХЛ. 1931. Ц. 35 коп.

„10 років тому“ — збірка присвячена десятиріччю Перекопа. ДВОУ. 1930.

„На чатах“. Літературно-Мистецький Альманах Укрлочафу. ДВОУ. „На варті“. 1931. Ц. 1 карб. (в альманасі крім художнього і статейного матеріалу є також і статут „Лочафу“).

Перший етап. Матеріали 1-ї Всеукр. наради Лочафу. Вид-во „На варті“. 1931 р. Ц. 25 к.

Увага. Це проект програми першого циклу, важить на літгурток (літбригаду), що починає роботу. Безперечно не всю бібліографію можна на місцях знайти та деякі книжки є й важкуваті.

Але вибрати книжки, спеціально пристосовані, дуже важко, бо їх ще й нема. На осінь має вийти декілька (готує „Пам'ятку ударникові“ ВУСПП, має випустити матеріали першої наради ударників соціалістичних ланів, призначених у літературу, ПЛАУГ, готується також спеціальний збірник — хрестоматія для ударників з доручення „ПЛАУГ“, вийдуть також окремі брошури). Отже бібліографію, подану тут, треба далі поповнити, її іноді дано тут більше, щоб можна було на місцях хоч щонебудь з неї дістати. Програму з докладніше розробленими темами з основними означеннями, завданнями і т. д., з більшою і докладнішою бібліографією передбачається видати окремою книжкою, де буде взято на увагу і всі критичні зауваження, додатки і т. д., що дадуть товариші з місць. Програму кожна літбригада чи літгурток пристосовує до своїх умов, беручи з неї матеріал для складання свого робітного плану на квартал, наприклад, на півроку, на місяць тощо. Хоча теми йдуть з певною порядковістю — від простіших до складніших, але й порядок їх при складанні робочого плану можна до певної міри порушити. Можуть виникнути й нові теми. Проробляє програму бригада поруч з творчою роботою і з читанням книжок із сучасної пролетарської і пролетарсько-колгоспної літератури. Безперечно тими книжками, що згадуються в темах і бібліографії обмежуватись не слід. Треба перечитати й твори з старої літератури, насамперед Франка, Коцюбинського, Шевченка, Тесленка, Л. Українки, Винниченка, П. Мирного тощо (список рекомендованої до читання літератури літбригадам буде розроблений і опублікований додатково). Але, головне, треба літбригаді й літгурткові стежити за нашими журналами, бути в курсі літературного життя. Отже, треба попильовувати, щоб відповідні культурні організації, бібліотеки тощо та й окремі товариші чи бригади передплачували такі журнали:

„Літературний призов“ — журнал ВУСППу.

„Гарт“ — журнал ВУСППу, місячник, на рік — 6 карб.

„Плуг“ — журнал „Плугу“, місячник, на рік — 5 карб.

„Трактор“ — журнал сільсько-господарських робітників, на рік — 1 карб. 50 к.

„Молодняк“ — журнал ЦК ЛКСМУ, місячник, на рік — 4 карб.

„Західня Україна“ — журнал спілки рев. письмен. „Зах. Україна“, на 1 рік — 6 карб.

„На літературном посту“ — десятидневний журнал марксистської критики.

„Рост“ — масовий орган пролетлітератури. Виходить 2 на місяць. На р. 3 карб.

„Комбайн“ — двухнедельный журнал ЦК Сельхозрабочих, Колхозцентра и Всероссийской организации пролетарско-колхозных писателей. На р. — 2 карб.

„Критика“ — журнал марксистської критики та бібліографії міс. На р. 6 карб.

„Літературна газета“ — орган ФОРПУ (Харків), щодокадна на р. — 2 карб.

— „Літературна газета“—орган ФОСП (Москва), виходить щоп'ятиденки, на рік—3 крб. 50.

„Червоний шлях“—журнал ФОРПУ, місячник, на рік—13 крб. 50 коп.

П р и м і т к а

Всі свої критичні зауваження щодо програми, додатки, заперечення, відомості про досвід практичної проробки її тощо просимо надсилати на адресу: Харків, 2, Пушкінська 46, спілка „Плуг“. Прохання висловитись також з приводу неї на сторінках „Літературної газети“

Критично-методологічний сектор Всеукраїнської спілки пролетарсько-колдгоспних письменників ПЛУГ.

М. ДУКІН

ПЛУЖАНСЬКИЙ НАРИС СЬОГОДНІ

(Порядком самокритики*)

Говорити про нарис сьогодні — річ важка й невдячна. Нарис, як літературний жанр, надзвичайно мало освітлений у критичній марксистській літературі; теорія нарису надзвичайно мало розроблена, над нарисом ніхто як слід не працював, якщо не брати до уваги вправ теоретиків „літератури факти“ — українських та російських футуристів. Тим часом нарис владно стає в шерг літературних жанрів сучасності, „явочним порядком“ захоплюючи позиції, випереджаючи теоретичне обґрунтування й вивчення.

Журнал „Плуг“ на своїх шпальтах чи не найперший розпочав систематично містити нариси, що висвітлювали процес соціалістичної перебудови села, і в цьому його певна заслуга. Славно-звісна ж дискусія з приводу „Листів із степової України“ Д. Гуменної і величезний інтерес, що нариси ті викликали до себе, виявили не лише вчасність з'явлення й культивування цього літературного жанру, але й відразу накреслили ті шляхи, якими мусить простувати пролетарський і пролетарсько-колгоспний нарис.

Дискусія виявила konieczність для письменника бути сейсмографічно чулим до об'єктів його спостереження; потребу вміти синтезувати бачене, узагальнювати; вміти „включитися в диалектику происходящего, а не наблюдать со стороны“ (М. Лузгин. „За боевой очерк“. „РАПП“, № 1. 1931).

Нариси за останні роки не сходять зі сторінок „Плугу“. Та невважаючи на певний стаж, слід зараз констатувати, що в цілому наші нариси і відстають від вимог і темпів нашого сьогодні. Які цьому причини? Їх багато. Відзначмо зараз деякі з них, щоб наприкінці ще раз до них повернутися.

Передовсім — критика. Ні марксистська критика взагалі, ні плужанський критично-методологічний сектор зокрема, властиво нічого не зробили, щоб підтримати й допомогти письменникам-нарисівцям. До цього ж долучається відсутність будь-якого об'єднання

*) В основу статті покладено доповідь на 1-й Всеукраїнській нараді ударників соціалістичних ланів, призначеній в літературу.

нарисистів, спільної товариської проробки проблеми нариса. Всі намагання створити об'єднання нарисівців так і не вийшли за межі „благих пожеланий“. Дочекатися ж рецензії на нариса в журналі, для письменника годі було й мріяти. Розуміється, що це не могло не позначитися негативно на нашій нарисовій практиці.

Не можна обійти мовчанкою й факт ставлення самих письменників до нариса, як другорядної, мовляв, форми художньої творчості. Мені доводилося чути від декого з товаришів приблизно таке: „не варт було такий цікавий і виразний матеріал розмінювати на нариса, ліпше було б зробити на цьому матеріалі повість“. Серед декого з письменників панує думка, що на нарис слід використовувати „відходи виробництва“, основний матеріал спостережень зберігаючи задля „серйозної“ літературної роботи — повістей і оповідань. Руч-об-руч з таким ставленням іде наїздиство, оте славнозвісне „галопом по европам“, коли письменник за три дні об'їде десять колгоспів на РВК'ївському авто, а потім „художньо“ фіксує свої поверхові спостереження.

Друга хвиля, що на неї хворіє до речі, найдужче т. Гуменна, це — бажання бути об'єктивним будуще. Ця „об'єктивність“ призводить до безсторонності, розброює письменника, робить з нього реєстратора фактів, а не класового бійця літературного фронту. М. Лузгин у згадуваній вже статті наводить цікаву передмову до книжки Асанова „Перелом“:

„Его (Асанова, М. Д.) задачей было показать лишь отдельные явления, бросившиеся ему в глаза, зарисовать наиболее яркие случаи, очевидно, которых ему удалось быть. Эта книжка не больше, как собрание фотографий отдельных участков колхозного строительства, отдельных его участников.

Описывая процессы... Асанов не делает выводов из этих процессов. Он только фотограф, а не политик“.

Це, до речі, уривок з передмови, що цілком позитивно оцінює книгу! Важко знайти яскравішу ілюстрацію хибності й політичної короткозорості такого розуміння „об'єктивності“ письменника.

З такого „об'єктивного“ настановлення, природна річ, випливає відсутність політичної заостреності в наших нарисах, зокрема вміння знайти органічний зв'язок сьогодинішніх процесів на селі з усією історією класової боротьби на селі до сьогодні. Сьогоднішня дійсність береться, „статус кво“, а не виводиться з усієї політики партії і радвллади.

Виходячи з того, що нарис — найбільш суб'єктивна форма творчості, де особа автора, бодай в ролі звичайного спостерігача, завжди бере ту чи іншу участь, наші письменники надто захоплюються випинанням персони автора на перший плян. В нас вже виробився певний стандарт, який наслідують більшість письменників. Стандарт цей: біганина за квитком, тіснота в потягові, блошиці в сельбудівському готеліві, обов'язкові розмови з хурманом — перше джерело (часом — єдине) відомостей про об'єкти авторових спостережень. Далі, не менш стандартні — історія колгоспу, перелік його господарчих показників, рясне плетиво побутових, не спостережених, а ча-

сто-густо з чужих уст переказаних, дрібниць і „рямка“—тепле прощання, розлогі ниви й знову розмова з хурманом-комунарком. Історії комун в таких нарисах, взяті в одному ракурсові і подані одним стилістичним прийомом (розмова-монолог голови комуни, або когось зі старих комунарів) надзвичайно одноманітні й схожі одна на одну, як дві краплини води. Годі й казати, що в житті це зовсім буває не так. Такий спосіб побудови нариса ми вважаємо за найпримітивніший і від цього штампу нашим письменникам треба якнайскорше відійти.

Спробуємо проілюструвати висунуті вище твердження на конкретній нашій плужанській нарисовій продукції.

Докія Гуменна після „Листів із степової України“, що, до речі не побачили світу окремою книжкою, видала другу книжку нарисів „Ех, Кубань, ти Кубань, хлібородная“. Недавно вийшла книжка її нових нарисів „Стрілка коливається“. В цій своїй останній роботі Гуменна стоїть на старих своїх творчих позиціях. Слід тут згадати ще про один її нарис „Де ведмеді ходили“ („Життя й революція“, кн. IV, II, 1930). В чому суть нарисів Гуменної й її помилок? Хібно розуміючи об'єктивізм письменника-нарисівця, Гуменна підходить до явищ і процесів на селі, як „принципально во всем сомневающийся интеллигент“, стоїть спостерігачем з боку, а не представником шарів, що керують цим процесом або є його суб'єктами. Спостерігач з боку, коли це не спостерігач з класи пролетаріату (навіть чи можна мислити представника пролетаріату в ролі лише спостерігача соціальних процесів на селі), об'єктивно описується на спостережному пункті ворожого табору, дрібнобуржуазного в даному разі. Людиною, стороною, просто „мандрівною“ („Де ведмеді ходили“ Ж. Р. кн. VI, 1930) блукає письменниця по колгоспах, жагуче привдяляючись до дрібниць і за тими, надзвичайно, до речі, талановито спостереженими, дрібницями не бачачи політичного сенсу і епохальної значучості цілого процесу: шукаючи якоїсь особливої, своєї „правди“ і за тою „правдою“ не додаючи часом справжньої класової правди, з її передовсім, жорстокою класовою боротьбою, не бачачи проводу пролетаріату у процесі соціалребудови тощо. В цьому основна помилка Д. Гуменної, помилка, що суцільним ланцюгом тягнеться від „Листів“ через „Кубань хлібородную“ і не обривається, на жаль, у „Стрілка коливається“. Які найхарактерніші риси її творчих прийомів. Насамперед—намагання зібрати дріб'язки. Загалом кажучи, це річ потрібна й навіть необхідна, але дріб'язки, не будучи злітовані якимсь чітким політичним синтезом, так і лишаються дріб'язками, обивательськими метикуваннями „з приводу“, зарисовками між іншим. Цікаво, що письменниця якийсь час працювала минулого року комбайнером на жнивях. Але це чомусь не знайшло свого вияву на сторінках її книжок.

Гуменна сприймає колгосп передовсім як побутовий, а не господарчий і політичний організм. Звідціль—безкінечні розмови, дотепи, але політично-беззубо переказані побутові деталі, дріб'язки. Читач зчаста не уявляє собі класової фізіономії письменничиних

„бесідниць“ і „бесідників“. Важко, часом, буває встановити, чи це говорить якийсь колгоспник, незаможник, активіст, чи якась розкуркулена тіточка!

Не краще стоїть справа і з другим письменником т. В. Гжицьким, що побувавши минулої зими на селі дав книжку нарисів: „Комуни в степах“. Комуни в степах—„Авангард“ і „Маяк“—обидві користаються з неабиякої уваги так українських, як і російських, письменників. Завітав до них і В. Гжицький. Проїхався письменник по комунах, і його нотатки сповнені поверховости, характеристичної для нотаток цього гатунку мандрівників. Приділивши добру третину книжки власним пригодам і переживанням, автор, нарешті переходить до самих комун. І, подаючи комуно, автор малює солоденьку пастораль, позбавлену будь-яких тіней, виявляючи водночас велику необізнаність в елементарних організаційних і політичних засадах колгоспного будівництва.

„Досі не врегульовано в комуні як слід зарплатні, не заведено оплати чеками, як в „Авангарді“ (мова про комуно „Маяк“, М. Д.) Комунари не на платні, як робітники на фабриці, а більше скидаються на батраків. Звідси й ремствування й нарікання, що мимоволі доходили й до моїх вух“.

(Комуни в степах, стор. 48, разрядка моя).

Наведений уривок—зразок необізнаности автора на справі організації праці в колгоспі, зразок того, що автор, можливо сам того не хочучи, заграє на куркульську сопілку. Адже ж саме куркуль намагається підмінити принцип розподілу продукції за трудоднями й відрядну систему—аналогією з фабрикою, намагаючись зітерти різницю між пролетарем на виробництві що теж зараз, до речі, зовсім не на „жалуванні“ правдое, а враховується йому й виробіток, нехай і правдивікові, нехай і в колективному, але ж своєму господарстві. „Твое, мовляв, діло одробив місяць і получай жалування, требуй гроші!“ Звідки ж, як не з куркульського табору йде трактовка колгоспу, як нової „якономії“, нової „панщини“? Письменник зовсім даремно, обурюється, що „комунари не на платні, як робітники на фабриці“. Певна річ і система оплати чеками в „Авангарді“ принципово одмінна від системи зарплати на підприємствах і є лише вдосконаленою формою застосування відрядности й обліку праці, як те й годиться передовій і давній комуні.

Даремно ми шукатимемо в книзі Гжицького будь-якого натяку на класову боротьбу. Малюючи пастораль, автор лишається вірний собі навіть там, де класову боротьбу вже ніяк, здавалося б, не можна обминути. Так, розповідаючи про „організацію, утворення комуни „Авангард“, згадуючи перші роки її існування, автор пише:

„Застали вони сім старих будівель, у них розташувалися самі, розташували реманент і почали хазяйнувати. Не вважаючи на ненависть доволашніх селян, на шкоди, що робили вони комуні, вона росла з кожним роком... (розрядка наша, М. Д.)

Коментарі, гадаємо, до цієї цитати, зайві. Діялося бо це за часів ще недобитого політичного куркульського бандитизму, на зряс-

нілій куркульнею Катеринославщині. І раптом... довколишні селяни!

Як і годиться „знатному иностранцу“, письменник з усього дивується, апіорно маючи село за дике, некультурне, нерозвинене, що для нього дванадцять років революції минули марно. Автор поблагливо констатує, що молодь комунівська „весела, здорова, культурна, талановита“. Заскочивши на хвилю до радпартшколи, автор нотує:... „мушу сказати, вийшов звідти приємно здивований. Звичайні селяни (властиво незвичайні, бо тепер вони комунари, розв'язують такі завдання, що людям з середньою освітою дозволено би паритись“... (стор. 50). Певна річ, висвітлювати культурний поступ на селі й ті завоювання культурні, що приніс на село Жовтень треба, але цей підсолоджений тон („звичайні“ селяни), неприємний присмак „вищості“ над тими „звичайними“ селянами йде не на користь ні авторові, ні його героям.

Ще на одній книзі нарисів хотілося б зупинитися детальніше, проілюструвавши вже подекуди висвітлені достатньо хиби нашої нарисової практики. Говоримо про книгу П. Хуторського „Боротьба за хліб“. Два слова про історію цієї книги. Автор, повернувшись з хлібозаготівель, написав „поганенького“, за його власною характеристикою, нариса й приніс його до редакції „Плугу“. Нарис був відхилений редакцією, як поверховий, малохудожній і нечіткий в відповідальних політичних формулюваннях. Здавалося б письменник мусів би лише радіти, що йому пощастило здобути товариську пораду, пощастило вислухати думки товаришів по літорганізації. Адже це так рідко випадає нарисівцеві! Натомість Хуторський, маючи вже негативну оцінку літорганізації, здав собі нариса до „Руку“, і книжка „Боротьба за хліб“ побачила світ.

Нарис з першого погляду, цінний є тим, що письменник не спостерігає життя лише збоку, а бере й сам певну участь у хлібозаготівлях, тобто органічно злився з процесом боротьби за хліб. Але ціла низька невдалих моментів, політична, часом, безграмотність, зупинання на першій пляні особи письменника—все це зводить на нівець поверхову її одмінність від інших наших невдалих нарисів. Посамперед автор будучо намагається довести, що він — герой. Те, що для інших тисяч робітників-партійців, пролетарів і сільського активу, що працюють на хлібозаготівлях, є звичайним і буденним, коли стикається з особою автора, осяває його сяйвом героїзму. Автор намагається будучо розгорнути картину грандіозної баталії й надзвичайного героїзму її учасників. Тимчасом, дійові особи, що діють в нарисові, діють надзвичайно мляво, тупцюються на одному місці, не вміють зіпертися на біднішу частину СОЗ'у, щоб разом з нею подолати куркульські тенденції опору хлібозаготівлям всередині СОЗ'у, словом виступають зовсім не героями.

Ця двоїстість: звичайна подія, звичайні, не дуже вмілі люди—з одного боку, і героїчні котурни, на які будучо хоче зіпнути їх автор—створює, зрештою, комічне враження.

„За кожним словом він у такт позитував головою на коротенькій дебелій ший, і це справляло таке враження, ніби він щось клював або бив лобом об стіл. У цьому почувалась рішучість, твердість і непохитність промовця“ (ст. 3).

„Мене вразило в цій постаті одне: злий погляд жовтавих очей і рухливі руки, що нагадували чомусь собаку, який відтаркується від своїх ворогів“ (ст. 10).

„Навпроти мене на паркані сиділо тупе обличчя й тріскало насіння, щоразу сльозуючи на землю лущиння. Це обличчя вразило мене своїм тупим, лівим і через те неприємним до огиди виглядом. А в тім, подивившись на нього і побачивши в подвір'ї соза коняку, я звернувся до нього якомога ласкавіше:

— Товаришу, сядьте верхи на оту коняку, проїдьте вулицею та ще раз загадайте на збори!

Тупе обличчя сердито й незадоволено, як той ледачий собака, знову тріснуло, сплюнуло і відгаркнулося:

— Не хочу! Коли вам треба, то сами сідайте й загадуйте“.

Цю колекцію зоологічних, „звірячих“ (переважно чомусь собачих) образів можна було б доповнити. Але нас в даному разі цікавить от що; ці „психологічні портрети“ — характеристики сільських радянських активістів, перші дві, принаймні, та й третя, остання сценка не дає нам підстав гадати, що „тупе обличчя“ належить якомусь куркуляці, чи взагалі клясовому ворогові. Передовсім, ніхто клясового ворога не прохає їхати загадувати на созівські збори, а подруге — читач без жодної натяжки має право гадати, що власник нещасного обличчя, що видалось хуторському „тупим і огидним“ — звичайно собі созівець-бідняк, що в нього й обличчя, можливо, „тупе“ тому, що він змалства не вилазив з куркульських наймів! Уявити собі, що людина, натягавшись штилів на машині, втомила й не мала охоти виконувати пропозиції незнайомого прибульця гасати верхи по селу — дуже неважко. Але в такому разі художня узагальнення Хуторського, намагання дати „поглиблений психологічний і зовнішній портрет“ — виглядає аж надто і вбого, і тупо, і огидно.

„Фронтіві“ хлібозаготовачів за автором протистоїть єдиний „фронт“ селян-созівців. Лише в однім місці автор неясно натякає, що опір хлібозаготівлям — відзвуки куркульських впливів. Вся ж книжка подає „боротбу за хліб“ в плані „боротьби“ з селом, як таким. Незаможницького активу — повсякчасного й бойового помічника радвлادی в цій ділянці роботи на селі — у книзі немає ніде. Це змазування клясової боротьби, підміна її „тупістю“, неспівомістю, егоїстичністю, глузливістю всієї сільської маси знаходить собі вияв і в другім місці книги, там, де автор говорить про баптистів.

„Ми пішли вулицею. Я з гострим інтересом дививсь ліворуч на баптистські подвір'я, ніби хотів побачити в них щось особливе. Даремна річ. Подвір'я, як подвір'я. Той, хто шукав би чогось особливого в їхній зовнішності, помилився. Зовні баптистські подвір'я нічим не відрізнялися від комунальних, що ось уже почалися. Різницю можна було тут покищо розуміти, так би мовити, духовно“ (стор. 8).

„Навмання дікає, разуючу свято виключною клясовістю історію про баптистів розповів мені т. Бондаренко. Весною цього року, коли вся

країна від краю, джкраю щиро середно, з великою любов'ю й самовідданістю, забувши часом найелементарніші вимоги людського життя, бралася до воістину нової великої соціалістичної справи—з лопатами, плугами, з тракторами, з усім, що було прилатного для цього. Йшла на великий штурм радянської землі—на весняний засів, баптисти з побожно-лицемірною смиренністю, що являла собою найогиднішу, найобурливішу вилазку непримирного хлясового ворога—відповіли:

—З комуною разом ми не сіятимемо, не оратимемо... (стор. 5).

Тут, як кажуть, що не слово, то перл. Цю цитату можна було б продовжити й далі, але зупинимось і „широсердно“ вдумаємося в цей сумбур. Країна бралася вся, від краю й до краю, по біблійському „широсердно“, а мешканці хаток, що за визначенням автора „нічим не відрізнялися від комунарських“ удалися до стовідсоткової контрреволюції. Одне з двох; або авторові треба було краще придивитися до тих хаток і таки побачити їхню відмінність від комунарських. В такому разі нічого було б апелювати до „широсердности“ баптистської куркульні. Певна річ, що так таки воно було й насправді. Абож, коли здатися на автора, що хатки таки справді нічим не відрізнялися—у автора немає підстав волати про жакливу контрреволюцію, а пошукати причин, що й досі не дали змоги сектантській бідноті виборстися з пут релігійної темряви!

Роблячи підсумки цієї частини доповіді, згадані нариси можна характеризувати, отже, як невдалі, поверхові, зокрема, останні два. Якщо Гуменний, скажуть мені, не може закинути поверховості її спостережень, то це лише на перший погляд: насправді її нариси можна розцінювати теж, як поверхові.

Шукаючи зразків нариса так би мовити „позитивного“ передовсім мусимо згадати „Чорноземний Дніпрельстан“ С. Добровольського, „Чорноземний Дніпрельстан“—радгосп „Гігант“ встает перед нами з нариса письменника, як складний, але живий організм.

Видана в серії книжок для дітей „Чорноземний Дніпрельстан“ залюбки читатиметься й дорослими; мова книжки й форма викладу матеріалу надзвичайно прості.

„Гігант“—передовик запровадження в Радсоюзі складної сільсько-господарчої техніки—дуже легко міг збити письменника на захоплення цією технікою. Ця хвороба—захоплення голим техніцизмом і невміння з-за машини й бетонних брил побачити її творця й надхненника—робітника-ударника—дуже поширена „дитяча хвороба“ нашого нариса. І в нарисі Добровольського цінним є передовсім те, що автор подає в нарисі живих людей—героїв „Гіганта“, його будівників. Автор, не зважаючи на порівняльно короткий час свого перебування в такому величезному господарстві, як „Гігант“, зумів добре вивчити й достатньо здивитися в складний процес живих у „Гіганті“. Радгосп повстає перед читачем справді грандіозний, його масштаби й обсяги вміє подати автор крізь призму якоїсь дрібниці, але так, що ці масштаби яскраво відчуваються. „Форд“ з першої сторінки нариса, що мов зацьк вискочив десь зблизька і зник у далені—прекрасний малюнок, що характеризує масштаби

„Чорноземного Дніпрельстану“. В нарисі Добровольського ми вперше здбуємо соцзмагання, ударництво. Подано це в пляні боротьби за виконання пляну, в пляні нового, соціалістичного ставлення до праці. Цю книжку, мені здається, варт рекомендувати прочитати робітникам-ударникам. Вона в згаданих нами частинах може їм пригодиться.

Трохи осторонь від інших плужанських нарисів стоїть нарис Сави Божка „Українська Шампань“. „Українська Шампань“—величезні виноградники на Британах і Основі,—місце, де років зо два тому вибухнув останній великий наймитський страйк проти своїх експлуататорів-куркулів. Нарис цей, строго кажучи, не можна віднести до категорії художніх нарисів. Він рясно пересипаний цифрами, історичними довідками, документами. Нарис наскрізь публіцистичний. Тут ви не знайдете будь-якого натяку на особу автору. Введення моментів публіцистики, оперування документами, історичними екскурсами тощо—взагалі Божкова літературна манера, і ми вважаємо за потрібне відзначити надзвичайну політичну гостроту й спрямованість його нариса, гостроту, що її зчаста бракує іншим нашим нарисівцям.

Варт також відзначити прекрасні нарис Д. Грудини „На кордоні на межі“. У Грудини є дещо спільного з Божком. Він теж оперує історичними екскурсами, часом подає документ, але в нього широчінь діяпазону і політична гострота вдало поєднується з умінням художньо подати свій матеріал, умінням цікаво розповідати.

Щоправда, не вільний Грудина від того ж таки втертого штампу детального описування провінціальних готелів.

Надто цінним в нарисах Грудини є те, що в його нарисах, чи не в єдиного з плужан-нарисівців, висвітлено роль пролетаріату, як організатора соціалістичної перебудови села.

Значний поступ зробив останній час Гр. Яковенко, серйозно працюючи над нарисами. Його книжки „Серед оновлених просторів“ та „Поступ мільйонів“ є водночас і етапом поступу самого письменника.

Гр. Яковенко у „Поступі мільйонів“ звільняється від примітивізму й простолінійності „Оновлених просторів“ і вже цілком вільно орудує пером нарисовика. Намість сухих і безбарвних монологів першої книги, Яковенко оволодіває цікавим і дотепним діалогом. Яковенко вміє самим лише діалогом змалювати класового портрета своїх випадкових співрозмовників. Пригадаймо його „вільного козака“, або Ляща, з його; „якщо не натурою, то грішми—мені безразлічно“.

— Описуєте, значить... Пишете газети там та книжки?... Так... так. Хороше діло, розумне — колективізація... Та тільки наші мужики повиписувалися назад!

Чому? — цікалюся.

— Хто його знав... Більш того, ще не звесно. Записалися буки, а потім давай розбирати коні... Активісти, що без коней, ті пооставалися... А чим оратимуть—не звесно... (стор. 56, розділ „Вільний козак“.)

Реплікою „активісти, що без коней пооставалися“ яхидний дідок видає себе з головою. Яковенко не ставить над ним жодної крапки: куркуль мов живий дивиться на нас з-за теревенів про „вільного козака Полтавської губернії“.

Характерно, що, коли прикладом у нарисі „Стрілка коливається“ Д. Гуменна до останньої сторінки лише свою стрілку коливатися, боючись (бессторонність!) зробити наголоса на тому, що стрілка конче має від коливання твердо піти в один, і лише один бік, то Яковенко йде іншим шляхом. Нарисиподаються село безпосередньо після опублікування „Відповіді тов. колгоспникам“ та статті „Запаморочення від успіхів“ т. Сталіна. І гостре око письменникове зуміло в хаосі й рейвахові, що його знімали Лящі, в елементи збитих з пантелику „ура-колективізаторів“ побачити не „коливання стрілки“, а твердий „Поступ міліонів“, ті перші подихи могутнього розквіту колективізації в найближчому ж часі, який передбачав і віщував у своїй відповіді й т. Сталін. Це — надзвичайно цінний момент нарисів Яковенка: він є показником певної його й письменницької й політичної зрілості.

На жаль, я майже немаю змоги торкнутися численної продукції наших „трактористів“ з поля художнього нариса. Зупинюся лише на т. Холошеві, що його нарис „Гайдарськими ланами“ вийшов одне нещодавно окремою брошурою. Нарис Холоша, на жаль, наслідую гірші зразки нашої нарисової літератури. Характерне невміння показати конкретні факти, манірінчання, надто кучерява, „залітературена“, перевантажена надуманими образами мова. Це, якщо зважити, що книга вийшла в серії „бібліотека малописьменного“ — не абияка хибя. Але Холош, як нарисівець, росте, і росте швидко. В другому своєму нарисові „Штурм“, що виходить незабаром у „ЛІМ“і, Холош нам дає цікаву роботу, позбавлену хиб першої книги. „Штурм“ має свою сюжетну пружину — плян ремонту тракторів і боротьба довкола цього. Конкретний факт, конкретні люди і один з учасників ремонтної бригади трактористів — сам автор. Що-правда матеріал подано вже крізь призму, з великою теплою написаних, спогадів автора, писаних вже за часів, коли автор став студентом. Але нарис цей вже стоїть на межі того вже зовсім нового, добою реконструкції висунутого на ківь ґатунку нариса, що на нашу думку згодом повинен посісти якщо не єдине, то в кожному разі чільне місце. Говоримо про нарис, автор якого є не спостережником, але учасником процесу, нарис тракториста, комбайнера, свинаря, доярки, бригадира — тих, що сьогодні є призвані до літератури і завтра мають ввійти в перші шереги її активних творців. Думається нам, що коли вийде „Штурм“ Холошів, варт буде взяти й порівняти обидві його книжки, на прикладі простеживши цікаву й правильну еволюцію автора від надуманої літературщини першої книги до соковитої простоти другої.

До сьогодні нарисівці були пасинками нашого літературного процесу. Пасинками критики, видавництва, товариського оточення.

Чого варта, прикладом така дрібниця, що, скажімо журнал „Плуг“, оплачував художнього нариса на 20% менше від „чистої белетристики“. Виходило в даному разі очевидно з того наскрізь хибного ставлення, що художнього нариса писати легше від оповідання чи повісті. Ця дрібниця — надзвичайно характеристична. Треба покінчити з таким ставленням до нариса, як літературного жанру. Треба створити критичну атмосферу довкола нариса, товариським впливом перемагати легковажне ставлення до нариса з боку деякого з письменників. Треба рішуче відкинути практику „наїзництва“, даючи змогу письменникові замість мчати швидким потягом від колгоспу до колгоспу чи то „спостерігати життя“ не злазячи а райківівського авто, ґрунтовніше вивчати об'єкти своїх спостережень. Коли вже говорити про особистий досвід, то я вважаю за безумовно неможливе писання нариса після двох-трьохденного перебування в колгоспі. Навпаки — довге перебування в колгоспі дає змогу вrostи в його життя, перейнятися його інтересами, знайти всі, навіть далеко заховані від погляду поверхового спостерігача, внутрішні пружини, що приводять в рух колгосп. Треба також кинути на нарисовий фронт нашу партійну плужанську частину, кинути в більшій мірі, ніж ми маємо натеper.

Ще одне характерне явище — серед плужан перед нарадою й пленумом ми маємо лише 7 чоловіка членів колгоспів. Я беру в лапки весь подальший абзац, але думаю, що не зайвим було б кинути гасло „якнайшвидше закінчити суцільну колективізацію“ пролетарсько-колгоспних письменників!“ Треба, щоб більшість наших т. т. мала якийсь певний колгосп об'єктом своєї щоденної й повсякчасної уваги, була учасником боротьби за його розвиток. І найкращий засіб для цього — бути самому членом певного колгоспу.

Ще один важливий момент. Письменники-плужани майже виключно зосереджують свою увагу на комуні, оминаючи артіль, основну на сьогодні форму колгоспу. Лише одна Г. Орлівна „аж надто далеко“ відійшла від цього штампу, удавшись до другої крайності — СОЗ'у, не без підстав, певно побоюючись заборсатися в складніших формах організації колгоспів, і созами лише й обмежуючись. Нариси ж „трактористів“ чіпають майже, виключно радгоспи. Це — річ зрозуміла, але й „плужанам“ слід, посилюючи увагу артілям, рушити більше й ґрунтовніше і в наші радянські господарства.

Нарис, подібно до лямбусового паперу надзвичайно чуло виявляє ступінь ідеологічної підкованості письменника й коло його найбільочіших уподобань. Характерно, що В. Гжицький, забувши в своєму нарисі таку „дрібничку“, як клясова боротьба, декілька разів підкреслює: „вона говорила добірною українською мовою“, „в бібліотеці немає українських книжок“. Певна річ, національне й культурне будівництво не повинно проходити повз увагу письменника.

Але робити на цьому наголос коштам забуття клясової боротьби — щонайменше легковажно.

Окремо слід спинитися на моментах технічних і організаційних. Будьщо треба добитися прискорення темпів виходу нарисів з друку. Не може бути такого становища надалі, коли, прикладом, „Чорноземний Дніпрельстан“ виходив у ДВОУ р і к. Це книжка на два аркуші! Якщо рік без помітної шкоди може виходити надцяте видання „Під тихими вербами“, то „Дніпрельстан“ від таких темпів зазнає великої шкоди. Варт було б створити періодичну серію нарисів, за типом „романів і повістей“. Гадаю, що передплатників цієї серії знайшлося б досить. Можливо слід було б розпочинати відразу дві серії — індустріального і сільсько-господарчого нариса. Видавництва, що видають нариси, конче повинні переглянути терміни виходу їх з друку.

І нарешті, треба серйозно й ґрунтовно поставити справу теоретичного навчання, опанування письменниками-нарисівцями діалектичної марксистської методи, марксо-ленінської науки взагалі і зокрема щодо явищ мистецтва. Нарис повинен відвоювати належне місце на сторінках нашої критичної й теоретичної літератури, на допомогу нарисівцеві в-ва повинні дати цілу низку теоретичних книжок.

Нарис бо вже завоював собі в пролетарській і пролетколгоспній літературі почесне місце. І дальший його розвиток ітиме не манівцями сумнівного „об'єктивізму“ й пасейстичного споглядальництва, а широким шляхом активного вrostання літератури в життєві процеси, боротьби художнім словом з класовим ворогом передовсім. „Об'єктивізм“ всіх гатунків треба протиставити бойового нариса, що подає дійсність крізь гостру класову призму; поодинокі й дрібні збираючи у вищий синтез. Наші нариси колись правитимуть за документи, з яких наші нащадки вивчатимуть нашу добу. І треба, щоб і читач сьогоднішній, і читач майбутній мав перед собою не недороблене криве дзеркало, а нариса високохудожнього, нариса такого ж дзвінкого, повнокровного й непримиреного, як дзвінка й непримиренна є наша доба.

КРИТИЧНІ НОТАТКИ

Павло Кононенко — „Ми йдемо вперед“ — поезії, вид. „На варті“, Харк. 1931 р. стор. 42... 25 к. тир. 7000

Видавництво „На варті“ видало книжку червоноармійського письменника П. Кононенка. Уже самий факт такого видання треба привітати. П. Кононенко — один із перших письменників Лочафу, що на сторінках наших журналів відтворив червоноармійські будні, показує нам Червону армію в її учбі, в її праці, в її прагненні озброїтися дешіною наукою, щоб бути свідомими бойцями за світову революцію.

Прокотилися дні ураганом
І рушії принишкли — мовчать...
Я тримаю в кобурі нагана,
А в руках — третій том Ляйча“.

З одного боку бути — на варті здобутків Жовтня, з другого — вивчати лєнінізм — такі завдання, за автором, стоять тепер перед Червоною армією.

Автор — свідомий своїх завдань і з гордістю несе почесне ім'я червоного командира. —

„Я борюся здобутки робітничі —
В Червоній армії —
Червоним командиром“.

Книжка тим і цікава, що вона написана червоним командиром про життя Червоної Армії. Це — перший збірник таких віршів. Хоч автор у своїх двох останніх розділах подає вірші й на інші теми — колективізація, класова боротьба в повоєнних країнах — але основна тема — така більшість віршів (розділ 1) — це побут Червоної Армії. Здебільшого автор подає Червону Армію під час маневрів, військової учби, життя в таборі, і лише інколи — згадки за громадянську війну.

Червона армія свідомо того, що коли ворог стане наперешкоді нам будувати соціалізм, то зустрінє рішучу відсіч з її боку. У віршові „Максим“ автор говорить:

„Стоять мішені тихі, як мерці, мов злодії,
засуджені на страту, на спинах в них —
зелені папірці і лише „іжидю“ їм кулемет —
оратор. Пропишем іжидю не тільки на дошках,
Хай лише спробують недобитки ворожі.
Прицілимось,
І не адвигне рука.
Уміючи стріляти —
Завше переможемо“.

Як позитивний момент цього циклу віршів треба відзначити те, що автор часто відходить від загальників і подає нам реальні малюнки, червоноармійського побуту. Таким є вірш „Перший лист“. Тут автор подає нам радість червоноармійця, що ліквідував свою неписьменність і сів писати додому першого листа. Тут автор знаходить і свіжих фарб і нешаблонних виразів. Цим шляхом показом конкретних явищ — і слід авторові йти, уникаючи загальників, зайвої деклямації, що ще великою частиною панують у віршах Кононенка.

Нікого не хвилюють тепер такі загальники:

„Ми йдемо вперед переможно
І ширшають наші шляхи“...
... Ми сміливі, сильні й хоробрі —
Несемо ми правду ясну...

Що воно то за „правда ясна“, автор не показує, не конкретизує, а відтіля можна гадати, що існує якась загальна правда (а не класова).

Також невідомо, про яку й до кого любов говорить автор у рядках:

„Але в словах моїх мажорних
Любови океан“.

Знову ж таки у нас не може бути любови до всіх.

Другою й основною хлибою більшої частини віршів цього циклу те, що автор подає нам якусь подію, не загальнюючись, не порушуючи ніякої проблеми. Описовість без настановлення, констатація факту, згадка ради згадки — оце фотографування життя найвідоміша риса поезій Кононенка; риса, яку йому надалі треба рішуче вижити, бо інакше автор буде відтворювати поверхню життя й не подаватиме його глибоко, не ставитиме проблем і не розв'язуватиме їх.

Такі вірші — його „Бой“, „Танк“, „День у таборі“ тощо. Характеристично, що у віршові „Дванадцять“, присвяченому 12 роковинам Червоної армії, автор не спромігся показати велич завдань нашої армії, її класову свідомість тощо, а лише обмежився ліричними настроями, де рефреном звучать слова: „одшуміли, одгули дванадцять“. Це — теж один із прикладів поверхнього трактування теми. На цю описовість хлибуть поезії й двох останніх розділів книжки. Добре, що автор подає нам вірші про колективізацію. Ще б краще було, коли б автор подав участь

Червоної Армії в побудівництві. Адже для нашої армії характеристичне те, що вона є не тільки вартівий, а й будівник соціалізму. Але зле, коли автор підфарбовує дійсність. Наприклад, працю на колективних вивах подає так:

„І гудуть машини, перегукки линуть
Пісня там бдальора летється всенький день,
Летється переможно, летється без упину—
В блискавках од сонця степовинь гуде“...

Ми знаємо, що з великим напруженням, працюючи вдень і вночі, наші колективи впоралися з більшовидською сіркою. Гадаємо, що співати їм „без упину“ цілий день не тільки доводилося, як то уявляє собі автор. У віршові „Ритми праці“ автор захопився „дзеньками“, а от про настановлення віршу не подбав. Вийшов гімн кустарю-одинаку, що йому вітрогом говорить:

„Звари, ковалю, „косогон“—
Заробиш на штани“.

Очевидно наша праця спрямована на побудову соціалізму, а не на те, щоб „заробити на штани“.

Із загального мажорного тону збірки випадають вірші „Вітер“ і „Осяяна дорога“, де відчуваються впливи на автора дрібнобуржуазної поезії.

Коли трудно собі уявити, для чого взагалі написаний вірш „Вітер“, то у віршові „Осяяна дорога“ автор говорить про якусь „Мрію навісну“, рани серця, журливе соніння. І хоч автор закінчує бадьорим:

„Смуток і млосну тривогу
Треба назавше забути“.

Але виникає питання: для чого взагалі писати це. Автор хоче сказати, що він збився з дороги і лише тепер знову побачив „світлом осяяну путь“... З якої дороги. Тут різні можуть бути догадки, хоч слова „квітне молодість“ стверджують про якусь особливу драму автору. Але для чого цей вірш, кому він потрібний, яку функцію він виконує. Треба авторові жорстокіше підходити до тематики, не забувати, що поезія—зброя в нашій боротьбі. Тут не до особистих сумнівів і рани „окамітного серця“.

Загальне враження—автор початкує, має ще невисоку мистецьку культуру, зривається на прозаїзмі, подає часто шаблонну й дешеву (дієсловну) риму, але автор росте, бадьорює дійсність, один з перших дає нам будні Червоної армії. Всі дані до того, що автор переборить труднощі і буде вправно орудувати не тільки наганом, а й пером.

Авторові треба вчитися, але не в „естетствующих“ поетів, бо то від них у автора „зорі як ті діядеми“, „світлішає пурпурове світання“ й інші зриви (недоконалі й невірний совет „Атака“).

Можна указати й на такі вирази, що в них чи то недоречність, чи панують прозаїзми: „Життя переможне“, „Як на позицію виждати—треба перевіряти, чи все зробив“, „надсмертний чад“, „Привіт наш палкий“, „думки сплугують—величній, незугарній“, „я нічого не чую йдучи, тільки чую—риплять мої чоботи“, „то в кайдахи заковані брати поради й допомоги просять“ і т. д.

Авторові треба переробити хибні й вийти на світлий шлях—співдя Червоної Армії.

Ол. Метеорний.

Х Р О Н І К А ЛІТЕРАТУРНИЙ РУХ НА ОРІХІВЩИНІ

Минулого року під час життя в Орхівському районі засновано районну багатотиражну когоспну газету. Вийшло два три номери газети, і в районі почала з'являтися помітна ланка сільського активу. Це ударники-сількорі з радгоспу, МТС

і колгоспів. Письменницька бригада, що її надіслав „Плуг“ та літгрупа „Трактор“ допомагали газеті організувати літсторінку і провести масову роботу в радгоспі роз'яснивши завдання пролетарсько-колгоспної літератури. Почала зростати мережа стінних газет на ділянках радгоспу і колгоспів. Навколо цих перших ланок друкованого слова утворювалися (і утворюються) маленькі бригади початківців, які до цього уже мали свій літературний доробок, хоч він і не бачив світлу. Це ті кадри сількорів-передовиків, організаторів контрольно-оперативних постів сількорівських рейдів, що поряд з усією роботою ще працювали над художнім словом редагуючи газету, оброблюючи дописи—й водночас писали вірші, нариси, епіграми містять їх у своїй стінній газеті. Так зародився певний організований рух на Оріхівщині.

Не було жодної районної робселькорівської наради, де б товариші не ставили питання про створення районного організаційного центру. Але час ще не настав і редакція вела підготовку роботу до організації літбригад насамперед у радгоспі МТС, комунах—там, де міцні партосередки.

Минув рік, і армія так званих літературних кореспондентів помітно зросла. Тепер одна комуна „Авангард“ має літбригаду з 25 чоловік, що видає стінну газету і бере непосредно участь в стінній газеті і в усім господарсько-політичній житті комуни. Армія ударників, що бажають працювати на літературній фронті з кожним днем почала зростати. Столи редакції забиті віршами і нарисами ударників, що розповідають про конкретні зразки героїзма, роботи свого підприємства і іноді дуже влучно. Вивикла потреба організації якогось літературного керівництва цим творчим потоком.

За ініціативою спілки пролетарсько-колгоспних письменників „Плуг“ при активній допомозі районної газети „Ленінським Шляхом“ 17 червня цього року було скликано перший районний зліт ударників з радгоспу, МТС, колгоспів в справі призову в літературу. На зліт прибуло понад 20 ударників. Жваво обговорювали доповідь про підсумки Всеукраїнської Народи ударників, призначених у літературу, а ще більшу цікавість викликала проробка програму роботи літбригад. Основними питаннями ударників було—де дістати керівну літературу, з ким мати зв'язок, а головне—всі вимагали від організації літературного керівництва. За погодженням з місцевими районними партійними організаціями тут же на зльоті організовано оргбюро при редакції районної газети. Воно має керувати безпосередньо літературним рухом, вести роботу в спосіб організації нових літбригад та видавати щомісяця літературну сторінку в райгазеті. Одна така літсторінка уже вийшла. Ударники ком. „Авангард“ узяти на громадський буксир Оріхівську МТС, надіслали туди літбригаду в допомогу емтесівському гурткові. Протягом місяця, півтора райоргбюро має заснувати біля п'яти літбригад в колгоспах і тоді скликати районну конференцію літгуртків.

Робота почалась. Оріхівщина вимагає допомоги від спілки пролетарсько-колгоспних письменників. Ми її мусим дати, закріпити літературний рух на Оріхівщині і ближчим часом організувати там філію спілки пролетарсько-колгоспних письменників „Плуг“.

К. Сторчак.

ВИКОНАННЯ ВІДОЗВІ Р А П П у

На відозву РАПП'а та постанови Пленума ЦБ ПЛУГА й Всеукраїнської наради ударників соціалістичних ланів, призначених до літератури при показ в художній літературі країні її героїв, члени ПЛУГА активно взялися до виконання цього завдання. Більша частина організації самобілізувалася й на сьогодні частину своїх робіт виконали. Так т. В. Мінко написав про ударну комсомольську МТС з Кам'яного Мосту, яка відзначилася в весняній засівній кампанії; т. Дукін—здав до в-ва Український робітничий нарис. „Львівка в авангарді“ про вівчарський радгосп на Ізюмщині, який відзначеною нагородою; тов. Ковальчук Я.к. написав і здав до в-ва Український Робітничий нарис про героїв ударників комуни „Реконструктор“, яких відзначено нагородою за другу більшовицьку весняну сіббу. Крім того, т. Годецько, Солодченко, Холодш, Гіщук, Кириченко вийшли на

радгоспи МТС та до колгоспів для участі в живих і для збирання матеріалів для своїх творів про показ героїв праці. Їм також доручено провести призов ударників до літератури.

УЧАСТЬ ПЛУЖАН В ПОТОЧНІЙ РОБОТІ Л О Ч А Ф У

т. т. Пилипенко, Бердзик та Загоруйко виїжджали із бригадою Лочафівців до військових частин у справі налагодження роботи в літгуртках Червоної Армії, призову ударників червоноармійців до літератури тощо. Бригади зробили численні виступи в червоноармійських частинах та провели багато розмов на літературно-творчі теми з початківцями т. т. Минко та Ярмоленко. З доручення Секретаріату Плуга та Харківського секретаріату Лочафу виїхали до Чугуївських таборів для літературної роботи серед червоноармійців ударників-початківців.

т. Свежлу прикріплено до табору червоноармійців, що в Покотилівці, для літературно-громадської роботи (по Лочафу).

Крайова конференція українських пролетарсько-колгоспних письменників (секція ВОПКП). П. Кавказу

З 15—18 червня в м. Ростові н-Д. відбулася перша крайова конференція українських пролетарсько-колгоспних письменників П. Кавказу, що в основному поклала й оформила справу створення секції української П. К. письменників при В. О. П. К. П. На конференцію прибуло понад 40 делегатів письменників та ударників соц. ланів робітників радгоспів, колгоспів та МТС. Від Плуга виїздили для участі в роботі конференції з доручення Секретаріату ЦБ т. Пилипенко та Штангей. Від ЦС. ВОКП'а приїжджав т. Демідов.

Конференція заслухала звіта т. Міхавича про роботу Оргбюро секції, доповідь т. Тарана про творчу методи та розв'язано низку організаційних справ. Конференція пройшла з активною участю ударників, членів СКАПП'а та КАПП. Але треба відзначити, що ні одна з організацій так професійних, як от с. г. робітників та господарчих крайколгоспсоюз, крайтрактоцентр, що повинні б бути заінтересовані в роботі письменницької конференції, ніякої участі в роботі конференції не брали.

На цій конференції було запроваджено в життя розподіл, визначено межі літературно-творчої та організаційної роботи українських колгоспних письменників, чого до цього часу на П. Кавказу не було.

Наприкінці конференції обрали керівні органи крайсекції українських П. К. П. — Крайбюро, ревізкомісію та редколегію альманаху-журналу „Поступ“.

Для участі в декаднику української культури Грузії з доручення Секретаріату ЦБ Плуга виїхав разом із делегацією письменників від України член спілки Плуг т. Панів.

ПОЧИН ЗРОБЛЕНО

20 червня ц. р. у м. Ружині (кол. Бердичівщина) відбулися перші районні збори літературної групи при редакції газети „Соціалістичне село“.

На цих зборах схвалено постанову щодо перетворення цієї групи на літгурток „Плугу“.

У січні місяці ц. р. група складалася лише з трьох чоловіків, а на день зборів, у грудні, налічується 15 чоловіків, з них 4 чоловіків, що друкуються вже давно, а решта — початківці. Серед них 6 чоловіків, зацікавлених до літератури з колгоспників, трактористів та комунарів.

Досі в газеті вийшло дві літсторінки. Там друковано твори членів групи. Літсторінка загуртувала навколо себе так читачів, як і тих, що почали писати, й збори схвалили видавати таку сторінку регулярно, щомісяця.

Збори у своїй постанові схвалили розпочати масову роботу в колгоспах через виїзди літбригад в колгоспи, комуни та радгоспи району, де широко популяризувати завдання пролетарської та пролетарсько-колгоспної літератури за реконструктивного періоду й організувати там літгуртки з ударників.

Збори обрали бюро, до якого увійшли: Гундич Юр., Домазар В., Вахниченко К. (тракторист-комунар, прикликаний до літератури) та кандидат Грень В. Юцківський Д. На відповідального секретаря обрано тов. Гундича Юрася.

Ближчими днями літгурток організовуватимуть масовий вечір в комуні „Новий Світ“ м. Ружин, де виступають з чіткою творів члени гуртка, а також—зроблено буде доповідь про завдання пролетарської та пролетарсько-колгоспної літератури за реконструктивного періоду та заклик ударників у літературу.

М. Ружин 127-2,

Юр. Гундич

16 червня на запрошення Курсів газетних робітників при ЦККП (б) У виїжджала бригада Плуужай в складі т. т. А. Головка, О. Ведміцького та Яромолєнка.

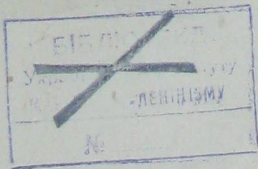
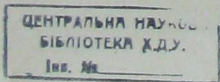
Зустріч з газетними робітниками почалася розмовою т. Яромолєнка про завдання Пролетарсько-Колгоспної літератури, про роль районних, багатотиражних польових та стінних газет в масовому пролетарському літературному рухові та в призові робітника та колгоспника ударника до літератури.

Курсанти інтересувалися роботою Плууга, нарадою ударників, програмою для літгуртків (літбригад), а також особистим складом Плууга.

Багато було запитань творчого характеру: про що писати, як писати, як організувати матеріал до літсторінок. Курсанти скаржилися, що журнал Плууг мало спопуляризовано на місцях. Потім курсанти інтересувалися, як пишуть твори досвідченіші письменники й, зокрема, інтересувалися як Головка писав свою повість „Бур'ян“.

Головка ознайомив т. т. як він, працюючи в газеті, збирав матеріал до повісті як і з кого списував основні риси для своїх героїв; т. Ведміцький на запитання про те, як він працював над поезіями, докладно з'ясував, як йому доповідь Яковлева стала за „джерел надхнення“ до поезій „Металь і Нафта“. Курсанти уважно заслухали й саму поезію, яку т. Ведміцький прочитав. Курсанти прохали надіслати представника з „Плуугу“ зробити доповідь про пролетарську-колгоспну літературу, а також просили влаштувати літературну вечірку силами письменників з Плуугу.

Я.

ЗМІСТ № 7

	Стор.
Володимир Штангей—„Удруге народжені“. Новеля	5
Федір Кириченко Темп. Поезії	28
Пилип Загоруйко—Тракторист Вася. Повість.	30
Микола Вдовиченко—Мати. Поезії.	44
Василь Минко—Кам'яний Міст. Нарис	45
Михайло Гопта—Машино-тракторна на сівбі. Поезії	61
Теодор Орисіо—Пародії, епіграми, шаржі	64

Ударників соціалістичних ланів до літератури

Андрій Панів—Літбригади, літгурток у радгоспі й колгоспі	67
Програма для літгуртка	70

Наша трибуна

Микола Дуків—Плужанський нарис сьогодні	84
---	----

Критичні нотатки

О. Метеорний—Павло Кононенко. Ми йдемо вперед	94
---	----

Хроніка	96
-------------------	----

Редколегія

В. Гавриленко, А. Головка, В. Нефелін,
А. Панів, С. Пилипенко (відповідальний
редактор) Ю. Савченко та В. Штангей.

ЖУРНАЛ МАЄ ТАКІ РОЗДІЛИ:

- I. Літературно-художній.**
II. Призов ударника соціалістичних ланів у літературу.

У цьому розділі висвітлюватиметься робота над призовом.

Друкуватиметься кращі твори призовників.

Консультуватиметься призовників регулярними відкритими листами.

- III. Громадсько-політичний розділ.**

Висвітлюватиме найболючіші питання соціалістичної реконструкції сільського господарства, колгоспного та радгоспного руху, побуту тощо.

- IV. Наша трибуна.**

Міститиме статті загальнонормативного характеру з мистецтва та літератури; статті про радянську й головню, про пролетарсько-селянську літературу.

- V. Критичні статки.**

Передплата на рік 5 крб., на півроку 3 крб., окреме число 60 коп.

Передплату приймає Періодсектор Укрвигоцентру ДВОУ (Харків, Сергіївські ряди), філії та крамниці Укрвигоцентру, а також всі поштові філії та контори.

Рукописи, що надсилається до редакції, мають бути передруковані на машинці або чисто й виразно переписані на одному боці паперу. Неухвалені до друку рукописи, редакція авторам не повертає. Доплатних листів редакція не викуповує.

Редакція застерігає за собою право виправляти та скорочувати рукописи.

Адреса редакції: Харків, вул. Пушкінська 46 тел. 4-21.